

Mannen som satte skräck i en stad

-En studie om framställningen
av Örebromannen i Aftonbladet
& Nerikes Allehanda.

Av: Anette Niklasson, Cornelia Nortier & Josefin Blennow

Tack till:

*Vår handledare Britt Börjesson
Onlinepizza (för att ni hittade hit)
Väktaren som lät oss sitta kvar mitt i
natten och redigera
Jenny Wiik för en sista handledning*

Innehållsförteckning:

Ledare.....	s.4-5
Så blev han en av Sveriges värsta sexualbrottslingar.....	s. 6-7
Tidslinje.....	s. 8-9
Våldtäkter och statistik.....	s.10-11
Definition våldtäkt, faktaruta sexualbrottslagen.....	s.13
Att publicera eller inte, det är frågan.....	s.14-16
Resultat: Namn och bildpublicering.....	s. 17-21
Mediebilden och tryggheten.....	s. 22-25
Resultat: Mediebilden och tryggheten.....	s. 26-29
Hur tänkte ni här?.....	s. 30-33
Experterna har ordet.....	s. 34-36
Resultat: Hur tänkte ni här?.....	s. 37-39
Begreppet Örebromannen.....	s 40-41
Resultat: Begreppet Örebromannen.....	s. 42-43
Mediernas makt.....	s. 44-47
Brottsjournalistik och etik.....	s. 48-51
Resultat: Brottsjournalistik och etik.....	s. 52-55
Lagens väktare har ordet.....	s. 56-59
Krönika.....	s. 60-61
Slutdiskussion.....	s.63-65

Ledare:

”Det sägs ibland att våldtäkt inte handlar om något sexuellt, utan om makt – behovet av att utöva makt och dominans”

Jerzy Sarnecki, professor i kriminologi

Vi har genom alla tider fascinerats av att läsa om våld och brott i tidningarna.

Vi valde fallet Niklas Eliasson då det är aktuellt och uppmärksammat. Granskningen gör vi då vi anser att det är ytterst viktigt att journalistkåren tillåter sig att själv bli granskad. Att fundera kring etiska dilemman och hur man resonerar kring namn- och bildpublicering i olika fall är av stort värde.

Vår undersökning kan vara intressant för hela journalistkåren. Allmänintresset styr ofta nyhetsrapporteringen, ibland kanske i för stor utsträckning.

Att ta beslut i etiska dilemman kan vara svårt. Det finns många faktorer att förhålla sig till. Uppståndelsen kring fallet har varit enorm. Niklas Eliasson är en av Sveriges värsta våldtäktsmän i modern tid. Det är skrämmande att en ung man från Örebro är benägen att gå ut på stadens gator och torg och våldta kvinnor. Övergreppen har pågått i flera år och orsakat kvinnorna ärr för livet.

Vem är den här mannen? Varför begick han så brutala brott? Svaret på de frågorna finns i flertalet artiklar och expertuttalanden. Vad vi i detta magasin vill belysa är hur två, för fallet högaktuella medier, valt att porträttera Niklas Eliasson. Medier gör ständigt aktiva val, där de väljer vad man vill berätta och inte i

fall som Örebromannen. Vårt syfte består i att se hur Aftonbladet (AB) och Nerikes Allehanda (NA) porträtterat Eliasson samt att ta fram tänkbara förklaringar till varför framställningen ser ut som den gör?

För att besvara detta avser vi att utgå ifrån följande frågeställningar:

- Hur tänkte journalisterna vid rapporteringen? Hur anser journalisterna sig ha framställt honom? Varför framställdes han så?
- Vad anser experterna (kriminolog, forskare, teoretiker) om medieframställningen och vilka konsekvenser kan den få?
- Vad tycker polisen om medias rapportering? Hur har Eliasson framställts enligt polisen? Är framställningen berättigad?
- Hur framställs Örebromannen? Bidrar denna framställning till en stereotypiserad bild av Eliasson?

Journalisterna på tidningarna vi granskat vill inte riktigt erkänna att de har så stor makt som de faktiskt har i sådana här fall. Ständigt hänvisas vi till ansvarig utgivare i beslut om namn- och bildpublicering. Självklart har de det sista ordet i varje beslut. Men det börjar hos journalisten.

De forskare vi pratat med intygar att medierna besitter en viss beskrivningsmakt, de väljer vad vi ska läsa om och formar genom sin tolkning av omvärlden, vår tolkning av omvärlden. Hur ligger det till egentligen? Det återkommer vi till i artikeln om mediernas makt.

Vilken påverkan har medierna på läsaren? Kan medias texter faktiskt leda till en ökad otrygghet, eller är det otryggheten i samhället som gör att medierna formulerar sig som de gör?

Detta och mycket mer kommer du kunna läsa om i detta fräska magasin, där vi hoppas kunna bringa klarhet i porträttteringen kring fallet Niklas Eliasson och kanske även ge en bild av hur medier porträtterar och påverkar. Här inom kriminaljournalistiken.

Trevlig läsning önskar redaktionen!

Urval:

Vi har valt att granska 52 artiklar ut Nerikes Allehanda och 33 ur Aftonbladet.

Detta innefattar samtliga artiklar som publicerats om Niklas Eliasson från och med den 21 september 2009 till den 7 april 2011.

Källor:

<http://mobil.aftonbladet.se/nyheter/article12681163.ab?partner=www>

Cornelia Nortier

Anette Niklasson

Josefin Blennow

Så blev han en av Sveriges värsta sexualbrottslingar

24-åriga Niklas Eliasson från Örebro är misstänkt för överfall på totalt 15 kvinnor under åren 2005-2010. Om han fälls kommer han att bli den värste sexualbrottslingen i Sverige, sett till antalet offer.

En kväll i oktober 2010 grips Niklas Eliasson i en källargång vid fastigheten där hans föräldrar bor. I fem och ett halvt år har han satt skräck i Örebro genom sina grova överfall mot flertalet kvinnor. Hur kunde det egentligen gå såhär snett? En tidigare ostraffad 24-åring, uppväxt under ordnade förhållanden har nu skrivit in sig i kriminalhistorien som Sveriges värsta sexualbrottsling. Åtalet mot honom innefattar överfall på totalt 15 kvinnor. I förhör säger Niklas Eliasson att han gjort sig skyldig till ännu fler brott än de han åtalas för. Han berättar att datorspel och porrsurfande i stort sett styr hans liv de senaste åren. Redan vid 13-14 års ålder börjar han förfölja kvinnor. Senare börjar han också stjäla underkläder från torkställningar. Niklas berättar i förhör att första gången han förgrep sig på en kvinna var 2005, då han överföll en tjej i Hagaparken i Örebro. Niklas erkänner samtidigt att han redan då gjort sig skyldig till tre-fyra fall av sexuellt ofredande. Detta kom att bli starskottet på en serie överfall mot kvinnor i Örebro.

Niklas har svårt att hitta sig själv under gymnasietiden. Han vet inte var han hör hemma och upplever denna tid som mycket förvirrande. Han har svårt att umgås med klasskamrater och han väljer därför att avskärma sig från umgänget med andra. Det blir många timmar i ensamhet, som spenderas framför datorn. Timmarna blir till dygn, och Niklas kommer att avskärma sig allt mer från verkligheten med sina online-spel och sitt porrsurfande. Att cykla genom

Örebro nattetid blir hans nya favoritsysselsättning. Nästan varje natt är han ute på sin blåa Monark. Niklas mår allt sämre. Alkohol och haschrökning blir lindringen mot den tilltagande ångesten över att sitta så många timmar framför datorn. Datorn blir hans drog. Han spenderar nästintill all vaken tid vid skärmen. Det hela har blivit en ond cirkel.

Niklas blir bjuden på födelsedagsfirande och semesterresor, men vill hellre sitta hemma och surfa på nätet. Porrsurfandet ökar, han kan bara inte sluta. Den 28 mars 2010 våldtar Niklas en kvinna vid Eurostop och misshandlar henne svårt. Han berättar att han efter denna händelse tänkt göra något åt hela situationen. Funderingar väcks kring att ange sig själv till polisen. Niklas upplever att hela situationen har eskalerat och bara blivit värre. Medvetenheten om att han borde sluta gör sig påmind, men han förmår inte göra slag i saken. Själv mordstankar bubblar upp till ytan. Den grova våldtäkten vid Eurostop har blivit mycket uppmärksam i media. Niklas läser i tidningarna att polisen nu börjat ta DNA-tester av män i 20-30 års åldern i Örebro. Niklas inser att han snart inte har någon väg ut längre. Trots detta kan han inte sluta röra sig ute på nätterna.

Polisen i Örebro letar nu febrilt efter gärningsmannen. Natt efter natt syns polisbilar köra genom centrum i jakt på förövaren. Niklas berättar att han flera gånger cyklat ifrån polisen. Han går nu med en ständig oro inom sig. Rädslan för att bli gripen är betungande. Niklas väntar på att kallelsen till DNA-test från polisen ska komma. När posten kommer är han snabbt ute vid brevlådan för att se om kallelsen kommit. Niklas funderar på olika alternativ för att undgå testet, men lyckas inte komma på någon

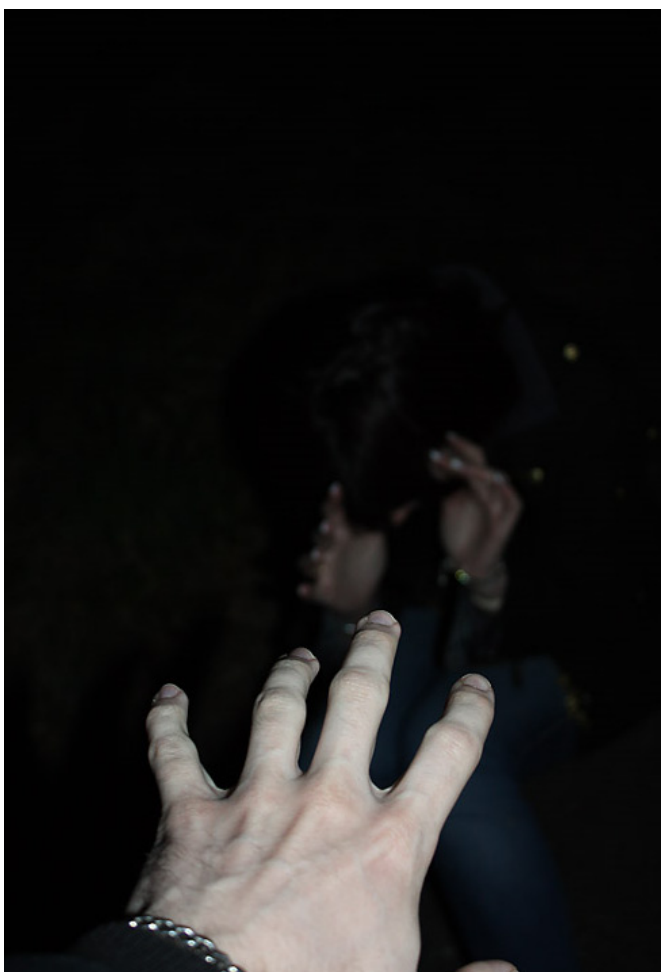

Foto: Joakim Aleryd Redigering: Josefin Blenow

lösning. Slutligen blir det Niklas tur att testas. När kallelsen väl kommer funderar Niklas på att ta livet av sig. Insikten om att han inte kan komma undan är prominent. Att fly utomlands är ett alternativ han funderar på länge, men pengarna räcker inte till.

Det är måndag och slutet av oktober.

Niklas är desperat och deprimerad. Ångestfylld ger han sig ut på jakt efter nya offer i Örebronatten. Det slutar med att han överfaller tre kvinnor under ett dygn. Bara några timmar senare kommer han att häktas. Niklas uppger i polisförhör att det var totalt slumpmässigt vem som överfölls. Han berättar att han plötsligt

kunde börja följa efter en kvinna. Han hoppades hela tiden att hon under själva förföljelsen skulle försvinna in i något hus eller på annat sätt försvinna så att han inte skulle behöva överfalla henne.

Han håller med om att våldet han riktat mot kvinnorna är grovt. Han säger att han använt mer våld än vad som behövts många gånger. Ibland har det bara svartnat för ögonen på honom. Den grova våldtäkten vid Eurostop är den enda där Niklas av egen kraft "vaknat till" och insett att han utövat övervåld mot kvinnan. Detta fick honom att avbryta och fly från platsen. I övrigt säger Niklas att han gått på "autopilot" under överfallen. Idag känner han ingen ånger över de brott han har begått. Han säger att han inte besväras av att kvinnorna mår dåligt, men att han gärna skulle ha det hela ogjort. Niklas berättar vidare att han erkänner sina dåd för kvinnornas skull, så att de ska få en förklaring och kunna fortsätta med sina liv.

Anette Niklasson

Källor:

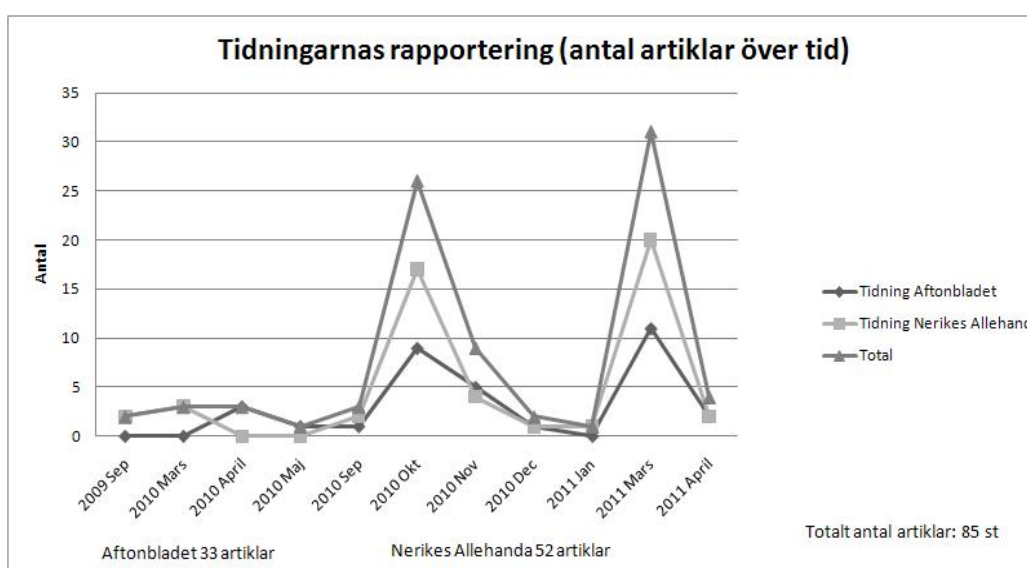
Artikel ur Nerikes Allehanda (utdrag ut polisförhör med N.E.) 2011-03-11

Tidslinje

21 sep 2009 – NA börjar rapportera om våldtäkterna, de tror att det är samma gärningsman.

29 mars 2010 – NA rapporterar om gärningsmannens signalment och polisen vill gärna ha kontakt med vittnen.

1 april 2010 – AB börjar rapportera om våldtäkterna i Örebro.

15 okt 2010 – NA rapporterar om att Eliasson är misstänkt i dubbelmordet i Lkpg 2004. Första gången AB jämför Eliasson med Hagamannen.

16 okt 2010 – Första gången NA publicerar en bild på gärningsmannen där han är dold på bilden.

27 nov 2010- AB publicerar en opixlad bild och hans namn. Börjar med skönlitterära gärningsbeskrivningar.

10 mars 2011 – NA skriver om de rykten som florerar och som inte är sanna.

17 mars 2011- rättegången startar

Aftonbladet 27 november 2010

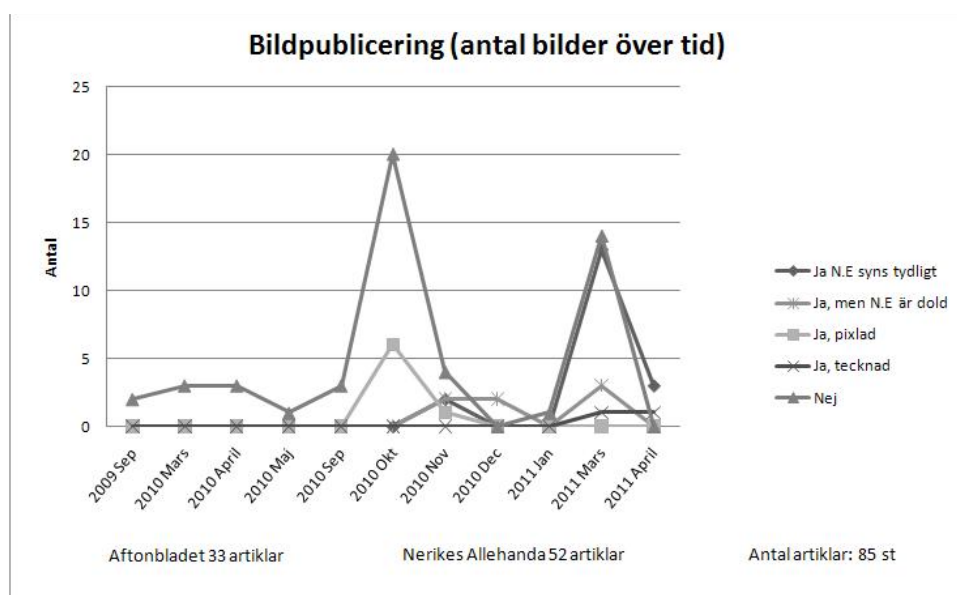

Tidslinje

16 sep 2010- Båda tidningarna börjar använda ordet "serievåldtäktsman".

12 okt 2010 – Båda tidningarna skriver om att han har gripits.

13 okt 2010 – Både NA och AB börjar skriva om gärningsmannens intressen och moral. AB publicerar en pixlad bild på honom.

3 mars 2011 – NA publicerar namn och bild på Eliasson. Bilden är ett foto från gripandet där han är delvis dold.

4 mars 2011 – NA förklarar varför de gick ut med namn och bild.

8 mars 2011 – Båda tidningarna publicerar material från förundersökningen. T.ex foton på de buntband som användes vid ett överfall.

Nerikes Allehanda 3 mars 2011

Våldtäkter och statistik

**Antalet anmälda våldtäkter har ökat la-
vinartat de senaste åren. En förklaring kan
vara den nya sexualbrottslagstiftning som
trädde i kraft 2005.**

Under de senaste tio åren har antalet anmälda sexualbrott ökat med drygt 40 procent. Ökningen beror sannolikt på att både den faktiska brottsligheten och anmälningsbenägenheten ökat. I rapporten *Våldtäkt: en kartläggning av polisanmälda våldtäkter*, har Brottsförebyggande rådet gjort en studie av de polisanmälda våldtäkter som gjorts i hela landet mellan 1995 - 2000.

Kvinnor utsatta

Överfallsvåldtäkter kan beskrivas som våldtäkter där offret inte känner förövaren sedan tidigare. Det är inte ovanligt att offren blir hotade med vapen eller annan form av tillhygge. Åtminstone en tredjedel av kvinnorna har utsatts för grovt eller mycket grovt våld. Offren som till 95 procent är flickor eller kvinnor är övervägande unga. Hela 34 procent av dem är barn, det vill säga under 18 år. Av dessa är 16 procent av under 15 år, vilket innebär att de är minderåriga barn. Det är vanligt att gärningsmannen konfronterar offret ute på krogen, för att sedan förfölja denne.

Överfallsvåldtäkt

I många sammanhang, inte minst i medierna beskrivs överfallsvåldtäkter. Niklas Eliasson står åtalad för två grova överfallsvåldtäkter, totalt 15 åtalpunkter gällande våldtäkt, sexuella övergrepp och misshandel. Ordet överfall indikerar att det handlar om ett plötsligt överraskande angrepp. Angrepp av detta slag är ett vanligt inslag vid olika typer av våldtäkt. Av de 2370 anmälda våldtäkter som ingår i kartläggningen kan 289 definieras som överfallsvåldtäkter,

vilket är tolv procent av alla våldtäkter som begåtts.

Den nya sexualbrottslagen

Ser man till relationen mellan offret och gärningsmannen så är det vanligast att gärningsmannen är en obekant person (40 procent), men det är även vanligt att det är en yttligt bekant person (33 procent). Det förekommer, om än ovanligt, att gärningsmannen är en nära bekant till offret. Antalet anmälda våldtäkter mot offer under 15 år har ökat kraftigt under de senaste decennierna. Dessa våldtäkter har ökat mer än dem mot personer över 15 år. Ökningen har varit stadig sedan 1990-talet och nästan sexfaldigats sedan dess.

Det är troligt att lagändringen år 2005 bidragit till ökningen av den anmälda våldtäktsbrottsligheten. Då vidgades våldtäktsbegreppet så att det snarare är själva kränkningen som ska bedömas, än den sexuella handlingen. Lagändringen innebär även att annat sexuellt umgänge än samlag kan omfattas av de nya bestämmelserna. De brott som tidigare rubricerades som sexuellt tvång, kan efter ändringen istället definieras som våldtäkt. Vissa brott som tidigare definierades som försök till våldtäkt rubriceras nu som fullbordade våldtäkter.

Enligt Torbjörn Carlson, informationschef på polisen i Örebro, är Niklas Eliasson ett ovanligt fall.

– Niklas Eliasson har gjort sig skyldig till två grova överfallsvåldtäkter och sexuellt ofredande, samt en serie våldtäktsförsök. All seriebrottslighet brukar handla om att en förövare begår ett antal likartade brott efter varandra.

Minst 40 procent av offren i BRÅ's studie har utsatts för ringa våld och åtminstone 20 procent har utsatts för grovt eller mycket grovt våld. Andelen som fått fysiska skador är runt 25 procent.

– Det är extremt ovanligt att man presterar den här typen av brott i den omfattningen och under så långt tid. Niklas Eliasson har mer eller mindre förföljt vissa individer, för att sedan slå till på lämpliga platser, säger Torbjörn Carlson.

Ouppklarade fall

Jerzy Sarnecki är professor i kriminologi och har flera gånger uttalat sig i media om Niklas Eliasson.

– Karaktäristiskt för dessa personer är att de på ett eller annat sätt är störda. Det är inte normalt att använda våld i sexuella relationer. En serievåldtäktsman behöver förvisso inte vara störd i den mening att han så småningom kommer att dömas till rättspsykiatrisk vård.

Över hälften av de anmälda våldtäkterna förblir ouppklarade, totalt var de 60 procent 2003. En förhållandevis stor del av våldtäkterna (29 procent år 2003) leder till ett ingripande av polisen, även om man inte har bundit en gärningsman till brottet. Det kan exempelvis förhålla sig så att brottet inte kan styrkas. Knappt en tiondel av de anmälda våldtäkterna ledde till åtal år 2003. Av allt att döma polisanmäls långt ifrån alla våldtäkter. Hur stort mörkertalet är vågar vi inte spekulera i.

Anette Niklasson

Foto: Joakim Aleryd Redigering: Josefin Blenow

Källor: Våldtäkt: en kartläggning av polisanmälda våldtäkter, publ 2005 Erik Grevholm m fl.

Definition: våldtäkt

När någon genom misshandel eller med våld eller hot om brottslig gärning tvingar en annan person till samlag eller sexuell handling. Våldtäkt sker också när någon otillbörligt utnyttjar en person genom samlag eller jämförlig sexuell handling när personen befinner sig i ett hjälplöst tillstånd.

Fakta: Sexualbrottslagen

Från och med den första april 2005 gäller en ny sexualbrottslagstiftning i Sverige. Syftet är att ytterligare stärka och tydliggöra varje människas rätt till personlig och sexuell integritet. Begreppet sexuellt umgänge har ersättas med "sexuell handling". En följd av detta är att vissa av de gärningar som tidigare bedömdes som sexuellt ofredande istället kommer att bedömas som sexuellt tvång eller sexuellt övergrepp mot barn. Enligt den nya lagstiftningen utvidgas våldtäktsbegreppet till att omfatta de så kallade utnyttjandefallen. Det innebär att gärningar som tidigare bedömdes som sexuellt utnyttjande istället kommer att kunna bedömas som våldtäkt. En annan förändring är att straffmaximum för grovt sexuellt tvång höjs från fyra till sex års fängelse.

Källor:

<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/04/15/38/80b12cc7.pdf>

ATT PUBLICERA ELLER INTE, DET ÄR FRÅGAN

Det finns stora skillnader i hur man resonerar kring namn- och bildpublicering i olika typer av press. I fallet Niklas Eliasson ser vi skillnad i resonemang mellan lokal och kvällspress.

Etiska frågor och moraliska dilemman hör vardagen till på de flesta redaktioner. Att ta beslut om namn- och bildpublicering kan vara ett sådant dilemma. Daniel Lagerqvist är nyhetschef på Nerikes Allehanda, han ser stora skillnader mellan lokal- och kvällspress i denna fråga.

– Man kan alltid diskutera det här med namnpublicering och hur hårt man ska dra på det. Men vi skiljer oss från Aftonbladet, då vi är en lokaltidning. Det blir en annan sak för oss, de anhöriga lever ju i den här staden, vilket vi måste ta hänsyn till.

I fallet Niklas Eliasson ser vi skillnader mellan lokal- och kvällspress när det gäller namn- och bildpublicering. Aftonbladet publicerade bild på gärningsmannen den 27 november 2010. Nerikes Allehanda valde att vänta med bildpubliceringen till den 2 mars 2011, drygt tre månader senare i samband med åtalet mot Niklas Eliasson.

– Vi valde att gå ut med namn när det stod klart att Niklas Eliasson skulle åtalas. Inte innan, vilket kvällstidningarna gjorde. Vissa hade problem med det, såväl läsare som internt på redaktionen. Jag anser att vi gjorde rätt och jag var fullt med på att vi skulle publicera hans namn när han åtalades, säger Daniel Lagerqvist.

När det gäller namn- och bildpublicering anser Daniel Lagerqvist att restriktivitet skall råda. Övervägningar skall göras

från fall till fall. Grundliga diskussioner på redaktionen kring publiceringssyfte är av vikt. En grundprincip bör vara att publicering ej skall ske förrän gärningsmannen är dömd.

Medan Aftonbladet är beroende av lösnnummerförsäljning kan Nerikes Allehanda tryggt luta sig tillbaka på en skara trogna prenumeranter. Att vänta med en sådan här nyhet vore inte till Aftonbladets fördel. De producerar sensationsinriktad journalistik, på helt andra villkor än lokaltidningens. Jan Helin är ansvarig utgivare på Aftonbladet, han ser allmänintresset som den största anledningen till publiceringen av Niklas Eliassons bild.

Jan Helin anser det vara märkligt att lokaltidningen inte publicerar Niklas Eliassons namn. Detta eftersom majoriteten av stadens befolkning trots allt redan känner till vem gärningsmannen är. För Aftonbladet rådde det ingen tvekan om att publicera namn och bild.

På Nerikes Allehanda valde man, som tidigare nämnt, att vänta med att publicera namn och bild på Niklas Eliasson till dess att han begärdes häktad. Så här resonerade nyhetschefen Daniel Lagerqvist.

– Jag tycker att vi måste tänka mer på vilken skada vi gör för de anhöriga och de som känner gärningsmannen eftersom vi skriver i den staden som han har verkat i. Det är av vikt att föra en diskussion om när man ska gå ut med namn och bild och på vilket sätt man gör det, säger Daniel Lagerqvist.

Han betonar också vikten av att den enskilde utgivaren har det sista ordet.

Varje tidning måste fatta sitt eget beslut i publiceringsfrågan.

Jesper Falkheimer och Sigrid Leijonhufvud skriver i sin bok *Pressetiken – i vems tjänst*, om de regleringssystem och lagar som styr medierna vid etiska beslut. Enkelt uttryckt finns det tre former av regleringssystem gentemot medierna. Den första utövas genom lagstiftning. Den andra innefattar de etiska koder som formuleras av medierna själva. Marknaden har en reglerande funktion, vilket utgör det tredje regleringssystemet.

Jan Helin anser att man utsätter Niklas Eliassons familj för publicitetsskada.

– Även om man är medveten om det så är det oavsiktligt så att familjen drabbas. I andra västländer är det självklart att man är föremål för rättsstatens prövning. Då är din identitet självklart av allmänintresse. Sverige skiljer sig från andra länder, där man är mer aggressiv i sin publicering, menar Jan Helin.

– Vem som har gjort vad är självklart av allmänintresse i de flesta västländer. I kontrast mot Sverige där vi har en idé om att du till och med kan bli dömd utan att din identitet blir känd. Det kan tyckas normalt för oss i Sverige, men det är en ovanlig uppfattning internationellt.

Foto: Josefin Blennow

Britt Börjesson och Lenart Weibull skriver i sin bok *Publicistiska seder* att det demokratiska kravet på öppenhet ibland får vägas mot lojaliteten mot källorna inom kriminaljournalistiken. Publikens nyfikenhet, och därmed tidningens upplaga är en annan förutsättning för arbetet, åtminstone för tidningar beroende av lösnummerförsäljning. Icke att förglomma är pressens etiska regler, som ställer krav på korrekthet, måttfullhet och återhållsamhet med personuppgifter och detaljer i samband med brott. Det

finns alltså flera faktorer att ta hänsyn till då man publicerar namn och bild på en misstänkt gärningsman.

– Det är självklart att det är av allmänintresse vem som gör vad i ett samhälle. I fallet Niklas Eliasson har jag förstått att han inte själv har några barn. Däremot har han föräldrar och syskon. De lider självklart av publicitetsskada men allmänintresset för hans identitet väger tyngre. Det är den bedömningen jag

gör, och den delar jag med samtliga riksmédier, men också med lokala medier, säger Jan Helin.

Lennart Weibull och Britt Börjesson skriver att den svenska journalistkåren är oense om hur man ska handla vid namnpublicering. Försiktighet vid namnpublicering är för journalisterna en ständigt återkommande debatt. Många journalister finner det svårt att avgöra hur det enskilda fallet ska hanteras. Nedskrivna etiska regler är till hjälp men är ofta inte tillräckliga. Kvällspressjournalister anser att nedskrivna etiska regler är mindre viktiga än journalister på morgontidningar, enligt studien.

Anette Niklasson

Källor:

Publicistiska seder Lennart Weibull Britt Börjesson 1995

Pressetikern – i vems tjänst? Jesper Falkheimer & Sigrid Leijonhufvud 2002

Jan Helin, ansvarig utgivare Aftonbladet

Daniel Lagerqvist, Nyhetschef Nerikes Allehanda

Resultat: Namn- och bildpublicering

När vi har granskat Aftonbladet och Nerikes Allehandas rapportering om Niklas Eliasson har vi bland annat tittat på när tidningarna valde att publicera namn och bild på honom. Med namn menar vi gärningsmannens riktiga namn "Niklas Eliasson". Det kan ha varit både för- och efternamn eller endast något av dem. När det kommer till att publicera bild har vi även tittat på vilken typ av bild tidningarna har använt sig av. Var bilden tydlig eller pixlad? Eller var det ett foto där gärningsmannen doldes på något annat vis?

Enligt våra undersökningar är skillnaden mellan Nerikes Allehanda och Aftonbladet inte är så stor när det kommer till namnpublicering över tid. Aftonbladet ligger lite högre i antalet procent när det kommer till att publicera namn. De publicerar namn i 54,5 procent av sina artiklar, medan motsvarande siffra för Nerikes Allehanda är 44,2 procent. Det som är viktigt och intressant att belysa i det här fallet är när tidningarna valde att publicera namn på gärningsmannen.

Aftonbladet väljer att publicera namn redan den 27 november 2010 i samband med att Niklas Eliasson erkänt flera av de fall han senare skulle stå åtalad för. Lokaltidningen Nerikes Allehanda, väntade däremot till den tredje mars i år med att tillkännage Niklas Eliasson vid namn, detta var i samband med att han åtalades.

Britt Börjesson är universitetsadjunkt vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Göteborgs universitet. Hon tror att tidpunkten för Aftonbladets publicering kan ha samband med att det är en större tidning som inte är knu-

ten till orten där Niklas Eliasson verkade. Det gör att de inte har samma skyldighet gentemot Örebroarna som lokaltidningen har.

– Det innebär större skada för Nerikes Allehanda att peka ut någon på ett otillbörligt sätt i spridningsområdet än för Aftonbladet. Det vore alltså en värre skada på varumärket för Nerikes Allehanda än för Aftonbladet, säger Britt Börjesson.

Aftonbladet är samtidigt en större tidning som ofta skriver om brottslighet vilket gör att de besitter en större rutin kring hur man ska agera i sådana här fall.

– Kvällstidningsredaktioner är vana vid dessa diskussioner, de har upparbetade kanaler för hur de skall gå tillväga. Ovanliga saker händer tillräckligt ofta för att det ska bli vanligt. Det är troligen svårare på landsortstidningar där en händelse av den här typen kanske inte har skett i modern tid, säger Britt Börjesson.

När det kommer till bildpublicering ser vi en tydlig skillnad mellan de båda tidningarna. Nerikes Allehanda väljer i större utsträckning att inte publicera bild på gärningsmannen. Över 70 procent av deras artiklar saknar bild på Niklas Eliasson. När de har publicerat bild är han ofta dold av en tröja eller liknande (se faksimil). Aftonbladet publicerar oftare bild på gärningsmannen, till en början är bilderna pixlade men övergår sedan till tydliga foton på Niklas Eliasson (se faksimil).

Samtidigt som tidningarna publicerade Niklas Eliassons namn, gick de även ut med ett tydligt foto av gärningsmannen. Aftonbladet publicerade alltså både

Aftonbladet 27 november 2010

Nerikes Allehanda 3 mars 2011

namn och foto flera månader före lokaltidningen Nerikes Allehanda. Vad tycker Örebropolisens om att media gick ut med namn och bild vid denna tidpunkt?

– Jag anser att Nerikes Allehanda hade en mer klädsam hållning. De publicerade när det stod klart att han hade erkänt. Vi hade då kommit betydligt längre in i utredningen. Jag tycker att Aftonbladet var för snabba, men det är alltid så att man gör olika värderingar i mediasammanhang, säger Torbjörn Carlson informationschef vid Örebropolisens.

Den troliga anledningen till att Aftonbladet publicerar namn och bild mycket tidigare är att de är en kvällstidning och har en annan typ av inriktning än lokalpressen. Enligt Britt Börjesson har kvällspressen en mer underhållande uppgift än lokaltidningen.

– Lokalpressen har en större redovisningsplikt och en mycket svårare balansgång att gå. Det finns människor i det lokala samhället som varit med och vet mycket rörande fallet. När man upplever att något är fel i rapporteringen har man en egen verklighet och egna källor att jämföra med. Kvällspressen har en annan uppgift som kanske inte är rent nyhetsförmedlande. Det handlar mer om förströelse än rak nyhetsrapportering. Då kommer rusligt nog den här typen av händelser in först. För de flesta i Sverige spelar det ingen roll, vi är inte hotade eller nära de här skeendena.

Kent Asp, professor i journalistik vid Göteborgs universitet menar att avståndet till händelsen spelar roll för rapporteringen.

– Ju längre bort man kommer från händelsen, desto mer kan man ta ut svängarna. Medan de lokala medierna är mer försiktiga.

Cornelia Nortier

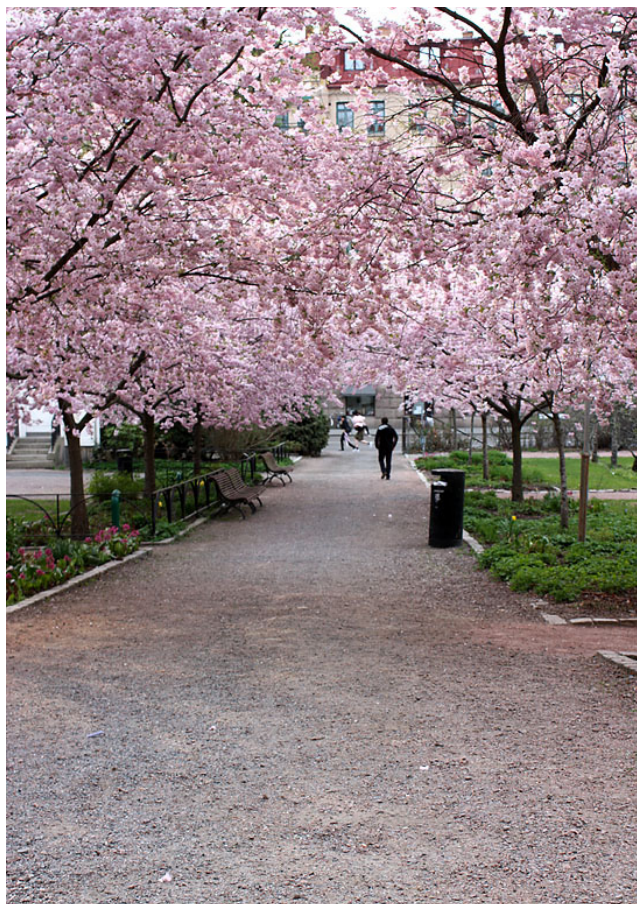
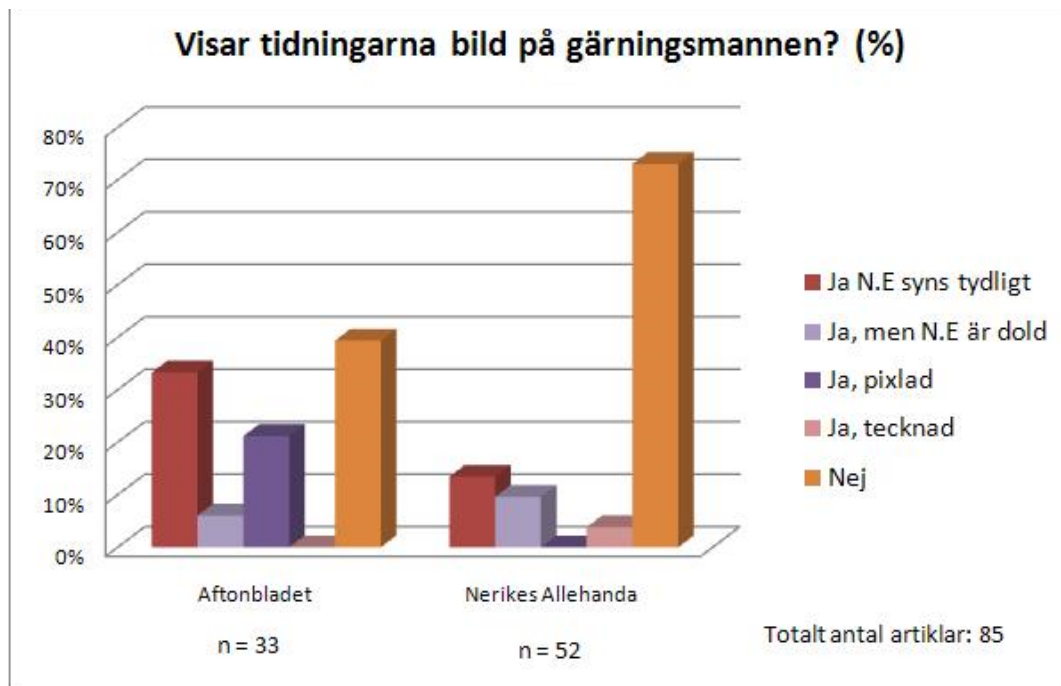
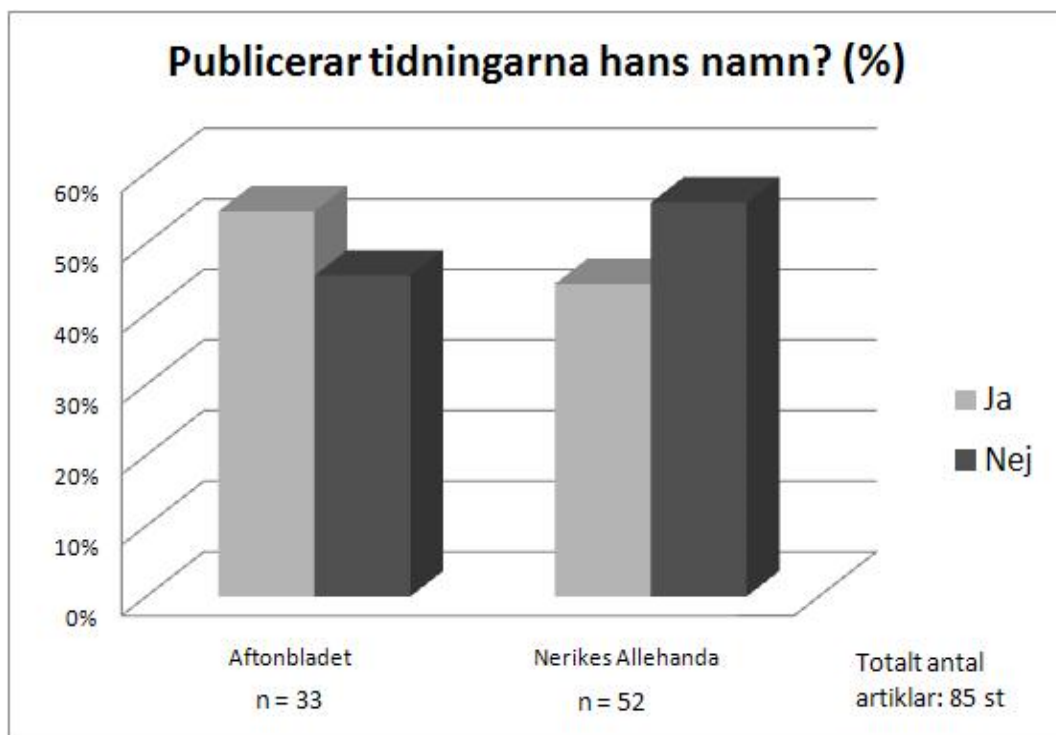

Foto: Josefin Blennow

Aftonbladet: Ja NE syns tydligt 33,3%, Ja men NE är dold 6,1%, Ja pixlad 21,2%, Ja tecknad 0%, Nej 39,4%
 Nerikes Allehanda: Ja Ne syns tydligt 13,5%, Ja men NE är dold 9,6%, Ja pixlad 0%, Ja tecknad 3,8%, Nej 73,1%

Aftonbladet: Ja 54,5%, Nej 45,5%
 Nerikes Allehanda: Ja 44,2%, Nej 55,8%

En ingen nära v

änkte våld-
ner ingen
närhet
h han har
kärleksre-
fly verklig-
han miss-
droger och

mannen som
misstänkt för
er och våld-
vredro berätt-
rårdens per-
te han redan
r var bråkig
tsigt temp-
i-åringen var
i sig berusad
je hclg, och
are började
tabis. Under
e han dagli-
tan har även

23-åringen. Han har i långa perioder stängt in sig och spelat datorspel för att slippa sociala rela-
tioner.

rätter inom sig, och att hans
fantasier blir till verklighet

Förutom problem med
droger och alkohol upple-

och hans jobb har varit
tillfälliga. För tre år sedan

våldsb-
brott. E
Om
fallen
erbjöd
lingspi
och se
riktar
albrott
tar 60
grupps
duella

23-åring
dagen i
• Grov
Örebro
• Våldt
kärsväg
metoic

Nerikes Allehanda 9 november 2010

Lattitau

GREPS I MANDAGS Det första våldtäktsförsöket som
mannen misstänks för ska ha hänt då han bara var 18 år.

DE LEVE I SKRÄC
Aftonbladets artikel
Kvinnan våldtofs
brutalt och lämnad
skadad vid brofästet
23-åringen miss-
tänks nu även för d
grova överfallet.
Och är också in-
tressant i utredning
en av det uppmärk-
sammade dubbelm
det i Linköping.
Den misstänkte ser
våldtäktsmannen köj
las, enligt uppgifter
Aftonbladet, samn
med minst sju kvin
överfall i Örebro.
Polisen har ännu i
velat bekräfta detta, n
säger nu att 23-åring
formellt misstänks
ytterligare ett brott
våldtäkten 28 mars
Eurostip i Örebro.
En utredning

Aftonbladet 14 oktober 2010

Mediebilden och tryggheten

Kan media påverka hur trygga vi känner oss? Kan en våldtäktsrapportering göra att vi väljer att stanna hemma när mörkret faller, istället för att gå ut?

Enligt journalisten och författaren Katarina Wennstam finns det en typisk mediebild av hur en våldtäktsman är. I hennes bok *En riktig våldtäktsman, en bok om samhällets syn på våldtäkt*, belyser hon det faktum att media oftare rapporterar om våldtäkthändelser om de uppfyller vissa kriterier. Några av dessa är bland annat att både gärningsmannen och offren är unga, att brottet sker på en offentlig plats och att brotten ofta är brutala och råa. Det finns vissa kriterier som måste uppfyllas för att det ska bli en nyhet. En av dessa är bilden av gärningsmannen som "den ensamma galningen" vilket verkar stämma bra in under fallet och rapporteringen av Niklas Eliasson. Både Aftonbladet och Nerikes Allehanda berättar att han var en ensam person som ägnade sin tid åt att spela online-spel och titta på våldsfilmerna.

Avståndet spelar roll

Att händelser måste uppfylla vissa kriterier för att bli just en nyhet är inget nytt utan det går in under den så kallade nyhetsvärderingen som redaktioner använder sig av. Enligt kommunikationsforskaren Henk Prakke blir en händelse en nyhet om den ligger nära i tid, rum och kultur. "Ju längre bort inom ett eller flera av dessa tre "avstånd" någonting inträffar, desto mindre troligt är det att det blir en nyhet. En händelse som pågår, som direkt berör och som äger rum i närheten har det största nyhetsvärdet."

Ester Pollack är docent i journalistik, hon skriver i sin bok *En studie i medier och*

Foto: Josefin Blennow

brott att brottslighet är ett tacksamt ämne att skriva om då det ofta är en lång process från att brottet upptäckts till att det når ett rättsligt slut. Detta gör att journalister och de olika medierna kan återvända till samma historia under de olika faserna i rättsprocessen. Då kan historien hela tiden återanvändas och spinnas vidare på. Detta gäller för den typen av brott som får den största mediala uppmärksamheten. I det här fallet har medierapporteringen kring Niklas Eliasson och hans brott pågått i flera år.

Tidningarna har då skrivit varje gång det hänt något nytt, men även vid det tillfälle då han greps, när han erkände de fall han var åtalad för, samt olika delar från rättegången.

Ester Pollack skriver även om det faktum att processen kring brott gör att journalisterna kan återkomma till gamla nyheter och presentera dem som nya. Tidningarna vi tittat på skrev exempelvis gärna om gamla fall i samband med Niklas Eliassons erkännande. Ester Pollack skriver "gamla nyheter kunde presenteras som nya. Med sinnrika tids- och rumskonstruktioner kunde den nya händelseutvecklingen beskrivas med referenser i tidigare berättelser, gamla mediespektakel kunde nära nya sådana."

Återanvändning

Ett exempel på när media återanvänder gamla brott är då Aftonbladet pratade med två pojkar som hittade ett av Niklas Eliassons offer den åttonde mars i år. Tidningen berättar då om olika detaljer från ett brott som skedde nästan ett år tidigare, den 29 mars 2010.

Ester Pollack skriver att rapporteringen kring brott kan diskuteras ur flera olika synvinklar "vi har det perspektiv där journalistiken om brott och avvikelse uppfattas som ett subversivt hot mot lag, ordning och moral genom att glamoriserar (och inspirera till) brott, vi har ett annat där denna journalistik tolkas reproducera maktens ordning genom att skapa överdriven rädsla för brott och en bild av samhällets olika myndigheter och organ som nödvändiga för vår säkerhet och trygghet. Ytterligare ett annat perspektiv utgörs av det där brottsjournalistiken betraktas som garant för att kritiskt gran-

ska makten (och dess rättsutövning) och verka som ett medel mot maktmissbruk".

Media och rädslan

I fallet Niklas Eliasson är det just delen om att media skapar överdriven rädsla för brott som är intressant. Det har en likhet med den så kallade kultiveringsteorin som Georg Gerbner, professor i kommunikation, skapat. Han ville undersöka långsiktiga effekter av tv-tittande. Han framhåller att det finns ett samband mellan tv-tittande och föreställningen om våld och brott. Ju högre en persons tv-konsumtion är, desto närmare ligger dennes föreställningar om våld och brott, genom tv-världens föreställningar.

Georg Gerbner pekar på att själva rädslan för brott kan vara ett lika stort hot mot demokratin som brottsligheten i sig. TV-tittande skapar en onödig rädsla för brott och kultiverar vanföreställningar om våld och brott. Teorin är dock kritiserad, kritiker menar att man inte räknar in andra viktiga variabler i forskningen. Det kan även vara svårt att avgöra huruvida TV-tittandet skapar rädsla, eller om rädsla kan göra att man konsumerar mer TV.

Gabriella Sandstig, vid Göteborgs universitet, har forskat kring otrygghet och menar att nyheter är viktiga då de håller oss uppdaterade om vad som händer.

– Generellt sett så finns det ett behov medierna för att få information om vad som sker. Vad skulle hända om media inte rapporterade om det här? Vad skulle hända om polisen inte gav någon information? Då skulle människor känna sig lurade till att börja med. Man skulle kanske inte ha förtroende för medierna över huvud taget om de inte rapporte-

rade om det. Det finns alltid ett behov av att informera människor för att de över huvud taget ska känna till de faktiska riskerna. Samtidigt är man medveten om att man kan skapa oro. Den här paradoxen återkommer ständigt, vilket polisen och medierna måste hantera.

Gabriella Sandstig menar även att ju fler gånger vi utsätts för något desto mer otrygga kommer vi att känna oss. Vi hör talas om hotfulla nyheter genom personer och medier i vår omgivning. Exempelvis då vänner eller bekanta berättar om sådant, eller då vi tar del av det via medierna.

– Ju fler gånger du påminns om någonting desto otryggare kan du uppleva dig. Där finns det ett väldigt tydligt samband.

Att människor upplever otrygghet, kan bero på den rapportering som skett kring Niklas Eliasson. Eftersom läsaren har matsats med artiklar om en serievåldtäktsman som egentligen är ganska ovanlig.

– De flesta våldtäkter i Sverige begås inte av serievåldtäktsmän, utan av de berusade killar som hängts ihop med en tjej efter en fest. Medan den typ av personer som fallet Niklas Eliasson avser är ytterst sällsynta. Om man gör en sådan här enorm mediesatsning så kommer människor att få en tämligen felaktig bild av hur det här går till, säger Jerzy Sarnecki, professor i kriminologi vid Stockholms universitet.

Polisen varnar

Under hösten förra året gick polisen i Örebro ut med en varning till de kvinnorna i staden om att inte gå ut ensamma efter mörkrets inbrott. Varningen skapade stor debatt men Jerzy Sarnecki menar att det

kan vara både bra och dåligt.

– Det skapar rädsla. Man måste överväga olika konsekvenser av det man gör. Å ena sidan vill man värna om att människor inte ska bli utsatta för tämligen vidriga saker. Å andra sidan vill man inte att människor ska gå rädda och på det sättet skända människors levnadsstandard. Det är ett svårt avvägande och jag är inte beredd att ta ställning om vilket som var klokast i det här sammanhanget.

När det kommer till trygghetskänslan hos läsarna är det inte bara antalet artiklar som ska tas i beaktande. Utan även hur artiklarna är skrivna och vad de handlar om. Så tänker Josefin Sköld, reporter på Aftonbladet, kring frågan om hon tror att det hon skriver påverkar läsarna.

– Självklart påverkar det läsarna. Men det är inte så att jag hittar på att folk är rädda. Det är klart att jag tänker på vad jag skriver och vad det får för konsekvenser, men ibland kan också allmänintresset väga över.

Medial påverkan

Media har till viss del makt att påverka läsarnas känslor kring trygghet. Men något som kan vara viktigt att komma ihåg är att avståndet till händelsen avgör hur berörd en människa blir. Detta i enlighet med Prakkes teori om nyhetsvärdering. Man skulle därför kunna anta att de som bor i Örebro blir mer påverkade, och otrygga, av rapporteringen än de som inte bor där.

Kanske är det så att Nerikes Allehanda måste vara mer försiktiga med sättet de rapporterar på än Aftonbladet. Den

svåra balansgången ligger i att rapportera tillräckligt mycket för att läsarna ska känna att de är tillräckligt insatta i vad som händer, samtidigt som man inte skrämmer upp i onödan. Vad som är av vikt när det kommer till medias påverkan på läsarens trygghet, är att det alltid finns en annan sida av myntet. Det kan vara så att människor redan är otrygga och att media endast speglar detta. Även polisen har en påverkan i hur mycket information, och vilken bild som sedan kommer ut till medborgarna.

Gabriella Sandstig har studerat hur man kan jobba för att få människor att känna sig tryggare i sin omgivning. Hon berättar att det i grund och botten handlar om att människor vill ha och behöver, någon slags social trygghet.

– Vad som skapar trygghet i offentliga miljöer innefattar alltid den sociala tryggheten. Även avsaknad av hot och risker som man kan råka ut för, som till exempel brott eller sociala problem spelar in. Det är vad som skapar grundtryggheten. Jag tror att samvaron mellan människor och möten är en bra förutsättning för att känna trygghet. Upplever du dig vara trygg där du bor så känner du dig oftast även trygg i andra offentliga miljöer, säger Gabriella Sandstig.

Cornelia Nortier

Källor:

- Hadenius, Weibull och Wadbring: Massmedier – press, radio och tv i den digitala tidsåldern. (2008) s.303
- Pollack: En studie i Medier och Brotts (2001). S.11, 16-17, 50-51
- Wennstam: En riktig våldtäktsman – en bok om samhällets syn på våldtäkt. (2005) s.203

Resultat: Mediebilden och tryggheten

När vi har tittat på om tidningarna uttalar sig om omgivningens trygghet har vi ansett att de gör det på följande vis. Dels om de säger rakt ut att man till exempel inte ska befinna sig på vissa platser. Det har även fallit inom kategorin om de har skrivit om sådant som är kopplat till otrygghet, till exempel överfallsalarm. Det spelar ingen roll om det har nämnts i ett citat eller om det är tidningen själv som uttalar sig.

Resultatet visar att Nerikes Allehanda oftare uttalar sig om omgivningens trygghet än vad Aftonbladet gör. Att lokaltidningen uttalar sig om Örebroarnas trygghet är egentligen inte så konstigt i och med att tidningen finns där för att informera. Det är även så att det som ligger närmare till hands också berör.

Gabriella Sandstig som forskar om trygghet på Göteborgs universitet, säger att avståndet till händelsen påverkar hur otrygg man är.

– I regel brukar det vara så att om man skriver om brott som begåtts någon annanstans så kan människor känna sig tryggare. Det kan liknas vid då vi läser om konflikter som sker i övriga världen. Vi vet att "ok där borta händer det där otrygga, men här hemma hos oss så är det tryggt".

Vi har sett att polisen ofta använder sig av lokalpressen för att få ut information om signalement på gärningsmannen men även hur vittnen kan nå polisen via ett tipsnummer. Detta är förklarligt då lokalpressen troligtvis är det medium som de flesta boende i Örebro tar del av. Det är ett lätt sätt att få ut information som behöver spridas till allmänheten.

Ett exempel på när polisen använder sig av media är den 29 mars 2010 i Nerikes Allehanda. "Polisen vill också prata med så många som möjligt som mellan kl.01.00 och 06.00 passerade eller befann sig på Holmen eller i Eurostopområdet. Personer ska höra av sig till polisen på telefonnumret 0738-11 41 14." (se faksimil)

Nerikes Allehanda har även fått agera då det har spridits rykten kring de olika överfallen i staden. De har då fått dementera detta. Ett exempel är den 10 mars 2011. "Ganska snart började det gå rykten om att Eliasson både borrat i och dragit ut hennes tänder. Vice chefsåklagare Pia Åsberg dementerar bestämt de här uppgifterna.
– Så är det absolut inte".

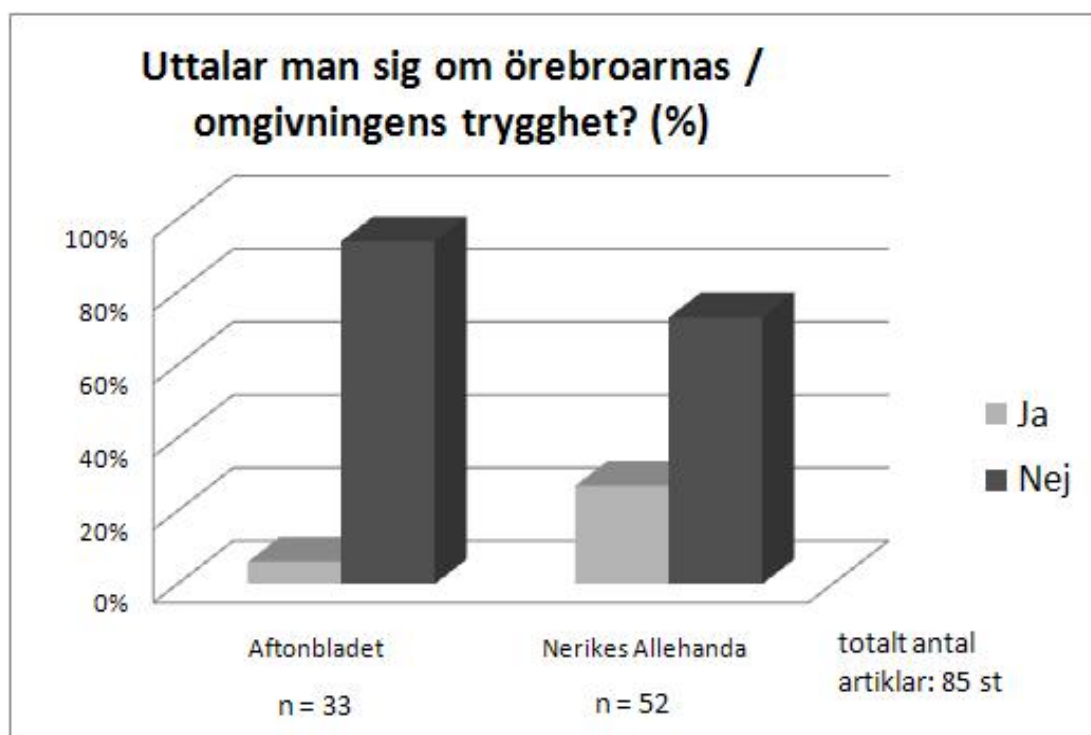
Daniel Lagerqvist, nyhetschef på Nerikes Allehanda, säger att en av de svåraste sakerna kring rapporteringen har varit just ryktesspridningen.

– Det svåraste var att bemöta läsarna som trodde att vi skyddade honom, att vi inte berättade sanningen, eller inte visste hur det låg till.

Daniel Lagerqvist berättar att många samtal inkommit till redaktionen där personer undrat över vilken fakta som egentligen stämmer. Horribla historier och påhitt har florerat.

– När det är såhär stora fall så vet folk till slut inte var de hört saker eftersom sociala medier finns nu för tiden. Det är en utmaning för oss att stå emot det och vara en seriös nyhetsförmedlare.

Vi har även sett att det är få fall då tidningarna skriver rakt ut att det är otryggt

Aftonbladet: Ja 6,1%, Nej 93,9%
 Nerikes Allehanda: Ja 26,9%,
 Nej: 73,1%

på vissa platser. Det handlar snarare om mer subtila uttalanden kring trygghet. Ett exempel är från den tolfte oktober 2010 då Nerikes Allehanda har en artikel som handlar om att personer som arbetar inom hemvården har fått nya säkerhetsrutiner.

All kvinnlig personal fick ett överfallsalarm, att ha både i arbetet och på vägen till och från jobbet. På kvällarna ska de undvika att arbeta ensamma, och helst använda bilar.

– Även om polisen har gripit en person, får våra nya säkerhetsrutiner vara kvar. Det är alltid bra att vara försiktig på kvällarna, säger Marie Östlund, områdeschef.”

Visst kan den här subtila rapporteringen om omgivningens otrygghet påverka läsaren. Men Kent Asp, som är professor i journalistik vid Göteborgs universitet, menar att media har makten att påverka hur vi uppfattar tryggheten i vår omgivning. Samtidigt har polisen stor makt genom vilken information de väljer att lämna ut till media.

– Det är sådan här subtil påverkan som många inte anser vara något att bry sig om. Men ändå så finns den där och gnager. Mediebilden har en stor effekt. Å andra sidan speglar den någonting som portioneras ut av polisen. Bilden är mer eller mindre bestämd av polisen, tillsammans med någon slags verklighet, säger Kent Asp.

Cornelia Nortier

Personal i vården ska helst ta bilen

ÖREBRO. På måndagen fattades ett snabbt beslut om nya rutiner för personalen i hemvården i Älvtomtaområdet och på Rosta hemmet. All kvinnlig personal ska få ett överfallslarm, att ha både i arbetet och på vägen till och från jobbet.

På kvällarna ska de undvika att arbeta ensam, och helst använda bilar. Den som går ensam ska ha telefonkontakt med en kollega.

- Även om polisen har tagit en person, får våra nya säkerhetsrutiner vara kvar. Det är alltid bra att vara försiktig på kvällarna, säger Marie Östlund, områdeschef.

- Det är här på Väster, där vår personal rör sig, som det har det hänt flera otäcka saker. Det finns personal som är mycket orolig, säkerhetsrutiner kan motverka en del.

frågor, säger Mats Brantsberg, kommunens säkerhetsansvarig.

- Örebro kommun har 11 000 anställda. Vi uppmannar vår personal att hålla ögon och öron och tänka på att lämna tips till polisen.

- Vi ska även säga till chefer för olika avdelningar att de ska ta fram rutiner för personalens säkerhet, fortsätter Mats Brantsberg.

Säkerhetsarbete

Örebro läns landsting är den andra arbetsgivaren där många kvinnor arbetar kvälls- och nattskift.

- Vi arbetar med olika åtgärder för att öka tryggheten på sjukhusområdet, och informerar bland annat på vårt intranät om det aktuella läget. Vi uppmannar alla att komma med tips på förbättringar, säger Hans Eriksson, säkerhets-

samordnare på landstinget.

- Vi har också förstärkt med vakter på våra närbe-

undersökning genomfördes under söndagsmiddagen. Polisen säkrade vissa bevis men Torbjörn Carlson vill av utredningsskäl inte berätta vilken typ av bevis man hittat.

Mellan 20 och 25 år

Kvinnan har lämnat ett signalement på gärningsmannen. Polisen går ut med följande: En man i 20-25-årsåldern, cirka 170 centimeter lång och med normal kroppsbyggnad. Mannen ska också ha haft på sig en ljusare jacka eller tröja, och jeans.

Polisen tror också att mannen i samband med våldtäkten fått mycket smuts på kläderna.

- Ja, han blev förmod-

ligen rejält smutsig vid dådet. Både offret och gärningsmannen har ju legat på marken och där brottet begicks är det blött och smutsigt.

Det finns ett par öppklara våldtäktsfall och flera våldtäktsförsök i Örebro det senaste halvåret. Finns det likheter mellan de tidigare fallen och det här nya?

- Just den saken ska utredas. Vi ska titta på vilka beröringspunkter som är relevanta. Vi kan redan nu se att vissa ärenden har gemensamma nämnare, säger Torbjörn Carlson.

Det började under söndagen komma in en del tips till polisen, men Torbjörn

Carlson vill ha in mera. - Vi vill till att börja med ha kontakt med två cyklister som passerade över bron någon gång mellan klockan 05.15 och 05.40. Vi vill att de ger sig till känna oavsett om de tror sig ha intressanta uppgifter eller ej, säger Torbjörn Carlson.

Polisen vill också prata med så många som möjligt som mellan klockan 01.00 och 06.00 passerade eller

befann sig på Holmen eller i Eurostopområdet. Personer ska höra av sig till polisen på telefonnumret 0738-11 41 14.

Under måndagen kommer personal från rikskriminalen i Stockholm till Örebro för att hjälpa Örebropolisen med utredningsarbetet.

MATS CARLSVÄRD
019-1553 40
mats.carlsvard@na.se

FAKTA Åtta våldtäkter sedan september

- Sedan september 2009 har polisen kännedom om åtta våldtäktsförsök och två fullbordade våldtäkter där ingen gärningsman gripits.
- Den första fullbordade våldtäkten skedde i november på väster i Örebro och den andra i februari nära

Hagaskolan, båda utomhus. ► I flera fall beskrivs gärningsmännen vara i tjugoo-årsåldern och maskerade. ► Polismästaren har nu satt in extra resurser för utredning av alla öppklarade våldtäkter.

Nerikes Allehanda 29 mars 2010

Uppgifter om tortyr helt gripna ur luften

ÖREBRO. Den grova våldtäkten vid Eurostop har länge omgärdats av rykten.

Felaktiga uppgifter har cirkulerat om att Niklas Eliasson torterade kvinnan med redskap.

- Jag förstår inte var det här ryktet kommer ifrån, säger åklagare Pia Åsberg.

Den misstänkte serievåldtäktsmannen Niklas Eliasson har erkänt övergreppet vid Eurostop den 28 mars 2010. Våldtäkten pågick i cirka 1,5 timme och kvinnan utsattes för kraftigt våld. Ganska snart började det

gå rykten om att Eliasson både borrat i och dragit ut hennes tänder.

Vice chefsåklagare Pia Åsberg dementerar bestämt de här uppgifterna.

- Så är det absolut inte. Jag vet inte hur ryktena har uppstått och varför de inte har gått att få död på. Möjligt kan det bottna i att kvinnan hade tandskador. Flisor och mindre bitar var bortslagna på tre av kvinnans tänder.

Då kan man helt avfärda alla rykten om att Niklas Eliasson använt redskap och att våldtäkten gränsat till tortyr?

- Ja, hade det varit så hade

jag skrivit det i gärningsbeskrivningen. Sedan kan man tycka att det som har hänt är snubblande nära tortyr, om man använder det begreppet lite slarvigt.

Lapp med kvinnonamn

När Niklas Eliasson greps den 11 oktober i fjol hittade polisen en lapp där namnen på tre kvinnor fanns nedskrivna.

Men det var inga tilltänkta offer, tvärtom.

- Det var namn på kvinnor som han hade sympatier för. Det var nog de förhållanden gick mest säkra i Örebro, säger polisens

informationschef Torbjörn Carlson.

Eliasson tycks ha tyckt om dem på avstånd.

- Om jag minns rätt visade två av kvinnorna inte trodde att han var kompis till någons brorsa eller liknande, säger Pia Åsberg.

Det mesta offentliggjort

Kvinnorna avfördes snabbt från utredningen efter att ha förhörts.

När åtalet väcktes mot Eliasson i måndags var större delen av förundersökningen belagd med sekretess. Nu har tingsrätten gjort en egen bedöm-

ning och kommit fram till att det mesta av materialet kan offentliggöras.

Brottsfrens namn och andra uppgifter som kan medföra att de identifieras är dock överstruken.

- Resten kommer att stå i själva domen och därför kan man lika gärna släppa det nu, säger lagmannen Per Grevesmühl.

MATTIAS FRÖDÉN
019-15 50 20
mattias.froden@na.se

Nerikes Allehanda 10 mars 2011

Hur tänkte ni här? - Om tidningarnas sätt att skriva

När vi slår upp en tidning märks snart ett visst sätt att formulera sig. Alla tidningar gör olika. Vi frågade såväl experter som journalister själva, varför de skriver som de gör.

De prioriteringar och urval som medierna gör påverkar människors verklighetsuppfattningar. Forskningen visar att medierna genom sina prioriteringar ramar in vad vi har att tycka till om. En beskrivningsmakt råder, så beskriver medieforskarna Pollack, Ekecrantz och Olsson det. En försiktighet är märkbar hos reporterna då de talar om sin påverkan.

Josefin Sköld skriver för Aftonbladet och var en av de reportrar som hade hand om fallet Niklas Eliasson. Vi frågade vad som är etiskt korrekt att skriva och vilka överväganden journalisten gör då en text författas.

– Det som är relevant för fallet. Ibland går man in på det personliga, exempelvis vid den första sinnesundersökningen med Niklas Eliasson. Det finns det detaljer som kan anses vara väldigt personliga, men samtidigt relevanta då han begått de brott han gjort. Till exempel att han har haft alkoholproblem. Det är sådant som man kanske skulle låta vara annars, men i det här fallet är det relevant eftersom han säger att han varit berusad vid samtliga tillfällen då han våldtagit de olika kvinnorna.

På vilket sätt är det relevant att skriva att han tittar på våldsfilm?

– Eftersom våldtäkterna var extremt brutala, vilket är märkbart i åtalet. Det finns forskning som hävdar att det kan ha ett

samband. Det behöver det inte ha, men just då våldtäkterna var väldigt våldsamma, så har vi ansett det vara relevant.

När ni gör gärningsbeskrivningar så använder ni ofta ett målande språk jämfört med andra -varför/ vad ger det?

– Jag skriver målande för att läsaren ska få en bild av vad som verkligen har hänt. Det som lokaltidningar ofta skriver är ofta rakt upp och ned vad polisen har sagt. De kanske inte har själva materialet, polisrapporten. Jag tycker att det kan vara relevant att använda det målande språket för att få läsaren att förstå vad som hänt. Byråkratispråk tycker jag inte säger så mycket.

Hur gör du för att veta exakt vad som hänt, du var ju inte med på plats?

– Man kan till exempel fråga polisen. Jag har pressat dem och frågat mycket om detaljer från polisen som då har berättat och det är det jag använt mig av. Till exempel exakta tidpunkter, temperaturer, hur pass mörkt eller ljust det var. Det säger mycket om brottet, om man smyger sig på någon, det är mörkt ute, det kanske är kallt. Jag anser att det säger mycket om hur grov gärningen är.

Vad har du att säga om den kritik Aftonbladet ibland får utstå gällande ert sätt att skriva, att ni bedriver sensationsjournalistik?

– Jag håller inte med. I sådana fall tror jag inte att de varit på plats i Örebro och talat med kvinnor, folk kring brottsoffrens närhet eller läst åtalet eller pratat med kvinnor som levat med den här skrällen om man inte tycker att det var relevant.

Kritiken gäller väl främst sättet att skriva, det målande språket?

– Jag håller inte med på det sättet heller eftersom en målande beskrivning inte säljer några lösnummer. Vi försöker sätta in läsarna i ett sammanhang. För att man skall få all information som jag anser är relevant, säger Josefin Sköld.

Aftonbladets ansvariga utgivare, Jan Helin anser att det målande språket snarare är en dygd än någonting annat inom journalistiken, även inom nyhetstexter:

– Jag tycker all journalistik har en skyldighet att vara berörande och engagerande. Så länge uppgifterna är korrekta. Det är ett oavvisligt krav att faktauppgifter är korrekta. Stilistik av olika typer har ett syfte att engagera läsaren i frågeställningen eller i historien och få henne att tänka efter. Vad är det som gör att de begår de här brotten? Den kritik det brukar dra på sig är att man gör underhållning av allvarliga saker, det tycker jag är en direkt korkad och akademisk invändning.

Rubrikerna i Aftonbladet lyder: "Sveriges värsta våldtäktsman genom tiderna". Är det relevant att förmedla en nyhet med så starka ord?

–Om det finns täckning för det. På något sätt har vi människor ett behov av att gradera saker och ting. Att förstå hur allvarligt det är och om det är första gången det händer eller om det finns det liknande fall? Det är ett sätt att orientera sig i tillvaron. Att man kallar det för "Sveriges värsta", det är klart det ligger en värdering i det men den kan jag nog stå för. Att man säger att det är hemskt att den här typen av serievåldtäkter förekommer. Och "värsta" är då ett sätt

att beskriva att det här är om inte det allvarligaste så i vart fall ett av Sveriges tre allvarligaste fall i modern tid, säger Jan Helin.

På Nerikes Allehanda verkar de språkliga tyglarna strama hårdare än på Aftonbladet. Ett målande språk anser man sig inte ha (det har NA inte enligt vår analys heller) och de etiska övervägandena är otroligt viktiga på tidningen. Hur man formulerar sig är betydande anser Monica Berndtsson, reporter på Nerikes Allehanda.

– Etiska bedömningar ska ske hela tiden både med tanke på offer och med tanke på vad man publicerar om gärningsmannen. Det är så att man i all rapportering måste göra överväganden. Men det är ansvarig utgivare som tar det slutgiltiga beslutet om vad man väljer att publicera.

Om Aftonbladets språkbruk vill man inte uttala sig på Nerikes Allehanda. I vår undersökning märks en skillnad i sättet att skriva mellan de två undersökta tidningarna. Gärningsbeskrivningar och personliga egenskaper omskrivs i Nerikes Allehanda rakt upp och ned, utan ett målande språk, medan man i Aftonbladet gärna målar upp en bild för läsaren. Nerikes Allehanda använder sig snarare av ordagranna expertuttalanden från exempelvis polis eller kriminolog. Nyhetschefen på NA, Daniel Lagerqvist berättar hur de framställt gärningsmannen:

– Vi har gjort en framställning av Niklas Eliasson som vi bedömer vara korrekt. Vi har läst förhör och pratat med anhöriga och vänner. Vi har ingen förklaring till det han gjort, varken en förklaring eller

förståelse, för det här kan man nog aldrig förstå. Men något slags sammanhang har vi frambringat. Han har varit väldigt ensam och han har haft psykiska besvär. Många tycker att vi inte ska skriva sådant då det är för privat. Man kan samtidigt vända på det och säga om man skriver om sånt, vilket vi gjort så kan läsarna kanske på något sätt förstå varför det gått så snett.

Daniel Lagerqvist anser att en välgjord avvägning har genomförts eftersom artiklarna inte blivit för privata. Samtidigt har man försökt att ge en bild av hur Niklas Eliasson kan ha begått sådana vedervärdiga brott.

– Jag anser att det är viktigt att ge en bakgrund till hur han levde och hur hans barndom har varit. Vi har förklarat hur de brott han begått gått till, men vi har också gett en bakgrund till varför det har blivit så här.

Vad var svårt med framställningen av Niklas Eliasson?

– Man kan diskutera social bakgrund och etnisk tillhörighet. När det framgick att han var serievåldtäktsman så tror jag att

de flesta såg framför sig en mörkhyad invandrare. Tyvärr tror jag många gör det men när det framgick att det var en vit läkarson så tror jag att det var många som fick sig en tankeställare. Jag har inte en aning vad det gjort för vår bevakning. Inte heller om vi skildrar honom på ett annorlunda vis för att han inte tillhör en majoritetsgrupp. Dock förmodar jag att

man kan bli påverkad av det, säger Daniel Lagerqvist.

Foto: Josefin Blennow

Lärdomar

Båda tidningarna fick frågan om de kunde gjort något annorlunda eller om de har lärt sig något som de tar med sig från rapporteringen om Niklas Eliasson. Aftonbladets Josefin Sköld kunde inte svara på den frågan, medan Jan Helin (ansvarig utgivare) uttrycker det så här:

– Det kan säkert finnas enskilda detaljer. Det jag minns särskilt från den här storyn är att vi hade en lång diskus-

sion om när skulle vi namnge honom. När skulle vi gå ut med namn och bild? När vägrade allmänintresset av hans identitet så pass starkt att det var motiverat att göra det.

På Nerikes Allehanda tycker man att fallet Niklas Eliasson sköts på ett bra sätt. Frågan är om de dragit lärdom av fallet?

– Det gör man väl alltid, men jag kan inte säga att det är någonting konkret. Men man ska ha klart för sig att jag aldrig varit med om ett fall som så många påverkats av. Niklas Eliasson och våldtäkterna påverkar så många eftersom det hände ute på stan. Det begränsade människors vardag och det florerade otroligt mycket rykten. Det var ett digert jobb att försöka bena ut vad som var sant eller inte. Ibland fick vi fungera som en slags demotimaskin, då folk ringde hit och undrade över alla rykten. Jag tycker att vi hållit en balanserad bevakning. Allmänt sett tycker jag att vi har presterat väl.

Monica Berndtsson reporter vid Nerikes Allehanda, anser inte att hon kunde ha gjort något annorlunda vid rapporteringen av Niklas Eliasson.

– Nej, det tycker jag inte.

Kollegan Mattias Frödén håller med.

– Jag kan inte spontant säga att vi skulle kunna ha gjort något annorlunda. Jag anser att vi rapporterat korrekt om händelsen.

Josefin Blennow

Foto: Josefin Blennow

Experterna har ordet:

Foto: Cecilia Bruzelius

Jerzy Sarnecki är professor i kriminologi och den expert på området som tidningarna i fråga (NA och AB) många gånger har använt sig av.

Vad tycker du om att tidningar uttalar sig om Eliassons levnadssätt och moral?

– Vi forskare gör så, vi är förstås intresserade av sambandet mellan brottsligt beteende och andra levnadsförhållanden. Det är inte så märkvärdigt att man är intresserad av sånt, problemet här blir att man i medierna inte kan detta särskilt bra.

Tidningar ringer ofta upp gamla klasskamrater och frågar om de kommer ihåg hur gärningsmannen var när han gick i skolan, hur trovärdigt är det?

– Det tycker jag är att gå långt över gränsen för det som jag skulle tycka var etiskt acceptabelt. Vi forskare gör ganska liknande saker. Vi är intresserade av varför människor begår olika typer av brott och hur olika typer av bakgrundsfaktorer hänger samman med det här. Så för mig, i egenskap av forskare skulle det aldrig falla mig in att göra så, men helt enkelt därför att det är så oetiskt. De etiska reglerna för forskning är oerhört

stränga. Bedriver vi forskning på personer så provas den här forskningen på förhand av etiska nämnder som talar om för oss vad vi ska göra och inte. Journalistiken underkastas inte alls lika stränga etiska principer och det tycker jag förstås inte är helt rätt.

Niklas Eliasson jämförs ofta med Hagamannen, varför gör man ständigt jämförelser mellan brottslingar?

– Det där är inte så tokigt. Man är intresserad av någon sorts orsaker, bakgrundsförhållanden och någon sorts regelbundenhet i olika sammanhang. Då kan man förstås göra så att man jämför människor som begår samma typ av brott. Vi undersöker ett stort antal fall och skaffar en uppfattning om hur en våldtäktsman eller serievåldtäktsman ser ut.

Sarnecki anser att jämförelsen mellan Hagamannen och Örebromannen är rimlig på många sätt.

– Här har du två personer som under de senaste åren har begått en likartad typ av brott, men samtidigt i så många avseenden är så olika. Då gör man denna typ av jämförelse på ett intelligent sätt. Om tidningarna kan visa att serievåldtäktsmännen kan vara väldigt olika. Att det inte finns en enda typ av person som begår denna sortens brott, de kan vara ganska olika. Det är inte så tokigt om man gör på det sättet, det kan vara ganska begåvat.

Foto: Göteborgs universitet

Britt Börjesson är adjunkt vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation på Göteborgs universitet.

Vad tycker du om framställningen av Niklas Eliasson i Aftonbladet och Nerikes Allehanda?

– Det finns uppgifter som man kan fundera på. Vilken nytta jag eller någon annan medborgare har av att veta det här, och vilken skada det kan göra på människor runt omkring honom. Släktingar som kanske inte är skyldiga till det här men som får ett relativt jobbigt liv på grund av det som hänt. Då kan det bli värre av en ingående rapportering.

Hur brukar den etiska diskussionen gå på redaktionen vid sådana här fall?

– Det beror på vilken typ av redaktion det är. Vissa typer av redaktioner är väldigt vana vid den här typen av fall och då pratar vi faktiskt kvällstidningsredaktioner. De är vana vid att diskutera och de har utarbetade kanaler för hur

de gör. Ovanliga saker händer tillräckligt ofta för att det ska vara vanligt, så man har vägar att följa. Det är troligen så att det är svårare på landsortstidningar där en händelse av den här typen kanske inte har skett i modern tid. Det beror alltså på vad det är för typ av redaktion och vilken inriktning tidningen har.

Finns det några gemensamma drag för hur man framställer den här typen av brottslingar?

– Det finns en viss dramaturgi för att visa att "nu är vargen här" och det finns vissa element man plockar fram. Speciellt när det handlar om någon som är eftersökt eller efterlyst. Eller när de börjar gå in på att varna allmänheten. Då finns det vissa gemensamma element. Dessa element är en del av språket och kulturen. Vissa markörer säger det man vill ha sagt, det vill säga i det här fallet är det någon som gör hemska saker som faktiskt går lös i det här området. I det läget visste man inte vem det var som gick lös och då blir gärningsmannen stereotyp på något vis, eller nästan påhittad.

Vad tror du om effekterna för läsarna och för samhället i stort om den här typen av rapportering?

– Jag tror att det är precis lika skadligt om det är för mycket som om det är för lite. Berättar man inte om det som människor uppfattar som rimliga hot så skadar man sin trovärdighet som nyhetsmedium lika mycket som om man berättar för mycket. Det gör större skada än nödvändigt. Ska man ha en funktion i ett område som nyhetsförmedlare så är det viktigt att berätta tillräckligt mycket för att människor inte ska uppleva att man döljer någonting eller håller tillbaka viktig information.

Vad tror du om skillnader mellan lokal och kvällspress?

– De har olika uppgifter och olika kontrakt med läsarkretsen. Lokalpressen har en större redovisningsplikt och en mycket svårare balansgång att gå. Det finns i det lokala samhället människor som varit med och vet mycket, känner till plaster. När man upplever att något är fel i rapporteringen har man en egen verklighet och egna källor att jämföra med. Kvällspressen har en annan uppgift som kanske inte är rent nyhetsförmedlande. Det handlar mer om förströelse, i viss mån debatt, än rak nyhetsrapportering. Då kommer ruskigt nog den här typen av händelser in först. För de flesta i Sverige spelar det ingen roll då vi inte är hotade av eller nära de här skeendena.

Vad tycker du om det målade språket som framförallt är märkbart i Affonbladet?

– Det är väldigt lockande att läsa. Det är ingenting nytt och egentligen något som är ganska fascinerande. Tittar man på berättelsen på det som vi är rädda för så har det en lockelse att läsa och det har förekommit så länge vi kan följa skriftliga källor överhuvudtaget. Det verkliga materialet kryper in i närheten. För kvällspressens del är det kanske något som är mer underhållningsbetonat. Men man kan inte kosta på sig det i lokal dagspress, som har en mer strikt nyhetsförmedlande uppgift. Det är en blandform som uppstår mellan författarskap och journalistik. Utger man sig för att vara nyhetsförmedlare så ska man inte uttala sig om vad gärningsmannen kände vid brottstillfället, för det vet man faktiskt inte, men det blir en bättre berättelse.

Vad tycker du om att man nämner gärningsmannens personliga intressen, som exempelvis onlinespelet World of Warcraft, i nyhetstexterna?

– Det har två sidor det också. Den ena är att man berättar mer om honom. Den andra sidan är alla de andra som också har sådana intressen. De känner sig utpekade och inkluderade i saker som man inte vill förknippas med. På 60-70-talen var det etniska grupper som kopplades samman med olika brott. Det ledde till en diskussion som i sin tur gjort att vissa kanske pekar ut alla mörkhyade personer.

Är det relevant att man skriver om personliga egenskaper och intressen?

– Det beror på vilken historia man vill berätta. Det kanske inte är någonting som vi nödvändigtvis behöver veta. Och kanske därmed någonting, om man utger sig för att bedriva nyhetsförmedling, kan avstå ifrån.

Josefin Blennow

Resultat: Hur tänkte ni här?

Aftonbladet och Nerikes Allehanda har olika sätt att skriva på. Något som egentligen inte är så konstigt då den ena är en kvällstidning och den andra en lokal morgontidning. Tidningarna har olika inriktningar och olika sätt att tilltala sina läsare. Kvällstidningen har även ett annat behov av att sälja lösnummer vilket resulterar i att de skriver på ett visst sätt. Detta skriver Britt Börjesson och Lennart Weibull om i boken *Publicistiska seder*.

I vår undersökning har vi sett att tidningarna använder sig av förstärkande ord. Det är vanligare att det förekommer i Aftonbladet än i Nerikes Allehanda. Ett exempel på vad som menas med förstärkande ord är då tidningarna skriver att Niklas Eliasson är "Sveriges värsta våldtäktsman genom tiderna" (Aftonbladet sjunde mars 2011, se faksimil). I Aftonbladet innehåller 54,5 procent av artiklarna förstärkande ord, medan Nerikes Allehanda endast har 15,4 procent i sina artiklar.

Vi ser även att Aftonbladet i högre utsträckning beskriver på vilket sätt brottet gick till. Medan Nerikes Allehanda oftare valde att inte ange en gärningsbeskrivning. I detta fall är det också viktigt att se till hur tidningarna har skrivit om de olika våldtäkterna.

Då Nerikes Allehanda väljer att skriva om hur ett brott har gått till väljer de att göra det så sakligt som möjligt. Ett exempel är från den 29 mars 2010, "En 20-årig kvinna utsattes tidigt på söndagsmorgonen för en grov våldtäkt vid buss- och cykelbron nära Eurostop. Två personer hittade henne vid brons norra fäste strax efter klockan halv sex.

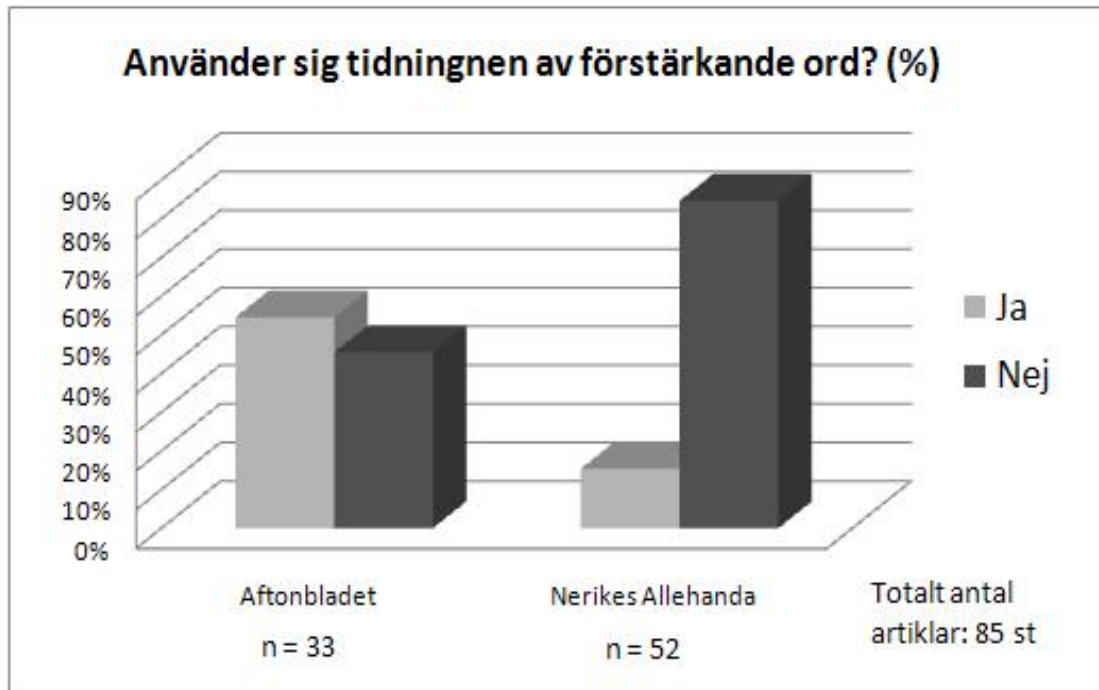
– Kvinnan ska ha blivit våldtagen utomhus och hon fördes till sjukhus för läkarundersökning och vård, berättar polisens presstalesman Torbjörn Carlson."

Aftonbladet väljer istället att skriva på ett mer målande sätt "Det här tycker du om va?". Den mörklädda mannen väser i kvinnans öra medan han lägger sig ovanpå henne och drar ner byxorna." (Aftonbladet 8 mars 2011, se faksimil).

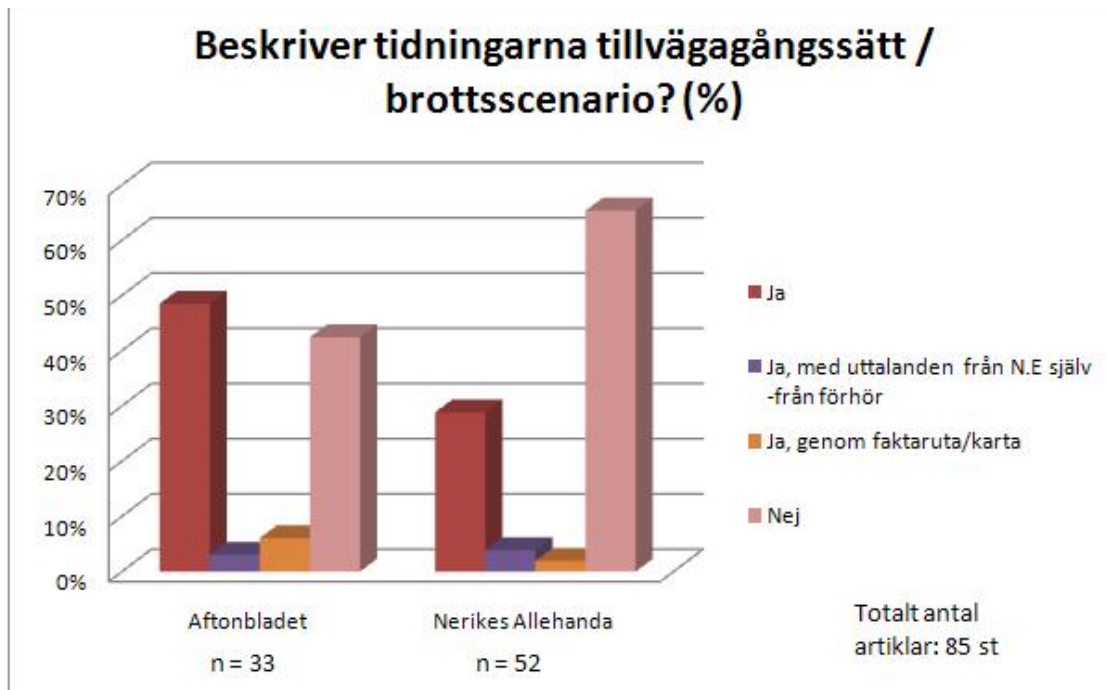
Jan Helin, ansvarig utgivare på Aftonbladet, förklarar att tidningens sätt att skriva är viktigt för att fånga läsarens uppmärksamhet. Han säger att det är viktigt att beröra läsaren och det är därför artiklarna är skrivna på detta sättet.

– Det har ett syfte att engagera läsaren i frågeställningen eller i historien och få henne att tänka efter, "vad är det i de här personerna som gör att de begår de här brotten?".

Den kritik som Aftonbladet möter emellanåt är att de gör underhållning av allvariga saker, vilket Jan Helin anser vara "en direkt korkad och akademisk invändning". Ett annat exempel på den målande skrivformen som Aftonbladet använder sig av, är från den 27 november 2010. "Kvinnan som är i 20-årsåldern hinner inte se ansiktet på mannen i mörk luva. Plötsligt dyker han bara upp bakom henne, ställer bort cykeln och kastar sig över henne. Samtidigt som hon skriker så högt hon kan trycker han ner hennes kropp mot asfalten och försöker dra av henne byxorna. Till slut lyckas hon slita sig loss och springer därifrån".

Aftonbladet: Ja 54,5%, Nej 45,5%
 Nerikes Allehanda: Ja 15,4%,
 Nej 84,6%

Aftonbladet: Ja 48,5%,. Ja, från förhör 3%. Ja, genom faktaruta 6,1%. Nej 42,4%.

Nerikes Allahanda: Ja 28,8%. Ja från förhör 3,8%. Ja, genom faktaruta 1,9%. Nej 65,4%.

Foto: Josefin Blenow

Josefin Sköld, reporter på Aftonbladet, som skrivit artikeln, från vilket ovan nämnda exempel är taget, svarar så här på frågan varför hon väljer att skriva så detaljrikt.

– Jag tycker att det kan vara relevant att använda det för att få läsaren att förstå vad som hänt. Byråkratspråk säger inte så mycket.

Kent Asp, professor i journalistik, har en kliven inställning till det skönlitterära sättet att skriva på. Han menar att det kan vara bra om det fånglar läsaren och gör det lättare för denne att identifiera sig med personer och händelser. Men han påpekar samtidigt att det finns en risk att journalisten skriver om sådant som de egentligen inte kan vara säkra på.

– Att man till och med börjar beskriva hur de som var med upplevde situationen, då skriver man som journalist saker som rimligtvis inte över huvud taget kan ha

någon kunskap om egentligen. Detta är ett problem eftersom vi då återkommer till den klassiska frågeställningen om att journalistik inte ska vara ett påhitt. Man sågar av den gren man sitter på. Det är det som är problematiken.

Ifrågasättas bör alltså hur journalisterna kan måla upp en bild av en händelse när de själva inte var på plats och omöjligt kan veta exakt hur det gick till.

– Jag har pressat och frågat mycket om detaljer från polisen som då har berättat och det är det jag använt mig av. Till exempel exakta tidpunkter, temperaturer, hur pass mörkt eller ljust det var. Det säger mycket om brottet, om man smyger sig på någon, det är mörkt ute, det kanske är kallt. Jag anser att det säger mycket hur pass grov gärningen är, säger Josefin Sköld, reporter på Aftonbladet.

Cornelia Nortier

begreppet: Örebromannen

Örebromannen, serievåldtäktsmannen, Kniv-Niklas, Niklas Eliasson. Namnen är många. Jämförelserna med Hagamannen likaså.

Niklas Eliasson jämförs i flera artiklar, framförallt i Aftonbladet med Hagamannen. Niklas Lindgren, även kallad **Hagamannen**, dömdes 2006 till 14 års fängelse för ett flertal våldtäkter i Umeå. Hagamannen kom att bli måttstocken för Niklas Eliasson. De båda gärningsmännen jämförs både till beteende och antalet överfall. Detta är en del av temabildningen enligt Britt Börjesson, adjunkt vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation. Att sätta händelsen i relation till något som skett tidigare gör att läsaren lättare kan ta till sig vad som hänt.

– Kopplingar till tidigare händelser gör att det hela blir mer begripligt. Det mest ovanliga bildar teman. Den här typen av våldtäktsman är extremt ovanlig. Det ovanliga gör att det blir en nyhet då det inträffar. Temabildningar skapar en illusion av att något är mer vanligt förekommande än vad det i själva verket är. Det är en effekt som går i flera steg.

"Hagamannen – en **blek kopia** av gåtan Eliasson" är rubriken på en artikel ur Aftonbladet från perioden då bevakningen av Niklas Eliasson var som mest intensiv. Ett annat exempel är "23-åringen i Örebro har likheter med Hagamannen", även denna från Aftonbladet. Även polisen uttalar sig om likheterna; "Kan bli större än Hagamannen". Dessa jämförelser är i särklass vanligast i Aftonbladet.

Att sätta Niklas Eliasson i relation till en av **Sveriges värsta våldtäktsmän** gör att läsaren inser vidden av händelsen. Att det faktiskt rör sig om en man som är lika grym eller till och med grymmare än Hagamannen. Det är en del av temabildning, enligt Britt Börjesson.

Temabildning i nyhetsflöden har betydelse för läsaren om man kan sammankoppla händelsen med det som påminner om något annat. Det som tidigare fått stor uppmärksamhet ökar sannolikheten för att det ska bli nyheter igen.

Örebromannen kommer över tid att bli ett begrepp som antas vara allmänt känt. Läsarna förmodas känna till vem Örebromannen är och vad han gjort. I vissa fall ges korta översikter över de överfall han gjort sig skyldig till.

Till skillnad från Hagamannen, som fick behålla sin pseudonym efter rättegången, blir **Örebromannen/serievåldtäktsmannen** istället Niklas Eliasson efter att hans namn publicerats. Skillnaden är stor mellan de båda tidningarna i vår undersökning. Nerikes Allehanda kallar honom 24-åringen innan hans tiltalsnamn publicerats. I Aftonbladet har han en uppsjö av pseudonymer, "24-åringen", "Sveriges värsta våldtäktsman" och **"Kniv – Niklas"** för att ge några exempel.

Anette Niklasson

Källor:
Britt Börjesson, Göteborgs universitet
Aftonbladet, Nerikes Allehanda

Resultat: begreppet Örebromannen

I vår undersökning har vi sett att det förekommer att tidningarna jämför Niklas Eliasson med Hagamannen som gäckade Umeå för några år sedan (se tabell). Vi ser att Aftonbladet oftare rapporterar om jämförelsen med Hagamannen i cirka 27 procent av deras artiklar. I Nerikes Allehanda handlar det om knappt fyra procent i deras rapportering.

Skillnaden mellan de två tidningarna är att då Nerikes Allehanda väljer att nämna Hagamannen så görs det genom ett citat från en kriminolog. Så här står det i tidningen den 13 november 2010, "Det finns en rad kända seriesexförbrytare i Sverige. Den hittills värsta, om man ser till antalet brott han dömts för, är Hagamannen i Umeå.". Detta säger kriminologen Jerzy Sarnecki till Nerikes Allehanda.

Aftonbladet väljer istället att dra paralleller mellan Hagamannen och Niklas Eliasson, "För Hagamannen, Niklas Lindgren, var scenariot liknande – han ville inte topsas. Han var kallad till polisen för förhör, men när han i samma veva skulle dna-testas vägrade han. Det finns flera likheter i fallen. 23-åringen tycks ha haft ett långt uppehåll, precis som Niklas Lindgren. "

När man väljer att jämföra Niklas Eliasson med Hagamannen resulterar det i att tidningarna pekar på att den här typen av brott (serieväldtäkter) är vanligare än det egentligen är. Att det tillhör ett tema.

– Det som påminner om något annat, eller det som tidigare fått stor uppmärksamhet ökar sannolikheten för att det ska bli nyheter igen, säger Britt Börjesson.

Gabriella Sandstig, har forskat kring otrygghet vid Göteborgs universitet. Hon berättar att minnet fungerar så att man generellt sett minns mer absurda saker, till exempel annorlunda bilder. Hon säger även att detsamma gäller vid dagordningseffekten. Det man blir påmind om minns man lättare. Här kan alltså en temabildning och jämförelse göra att läsaren snabbare sätts in i vilken typ av brott det handlar om. Jämförelsen fungerar även som en upprepning och kan därför göra att man som läsare lättare kommer ihåg det tidningen rapporterar om.

– Berättandet är viktigt. Ser man det här som en enskild händelse eller som ett mönster? Finns liknande händelser?

Om man ser det som ett mönster är det klart att det finns fler associationer till att man ska bli påmind om det, säger hon.

Den här typen av temabildningar kan vara både positiva och negativa. Jerzy Sarnecki som är professor i kriminologi är positiv till detta.

– Jämförelsen mellan Hagamannen och Örebromannen är ju rimlig på många sätt. Vi forskare jämför betydligt fler fall än så, men här har du två personer som under de senaste åren har begått en likartad typ av brott, men samtidigt i så många avseenden är så olika. Då gör man denna typ av jämförelse på ett intelligent sätt. Det finns inte en enda typ

Kriminolog: Kan vara		
ÖREBRO. Enligt kriminolog Jerzy Sarnecki kan "23-åringen", som nu fyllt 24 år, vara en av vår tids värsta sexualbrottslingar.	i Umeå. Han dömdes totalt för sex brott år 2006. Kriminolog Jerzy Sarnecki vid Stockholms universitet menar dock att den som nu misstänks för 13 alternativt 14 överfall i Örebro kan vara den värsta serieväldtäktsmannen i Sverige.	den typen är påtar i den här t ofta brott som av o finns
Det finns en rad kända seriesexförbrytare i Sverige. Den hittills värsta, om man ser till antalet brott han dömts för, är Hagamannen	- Han är förmodligen	

Nerikes Allehanda 13 november 2010.

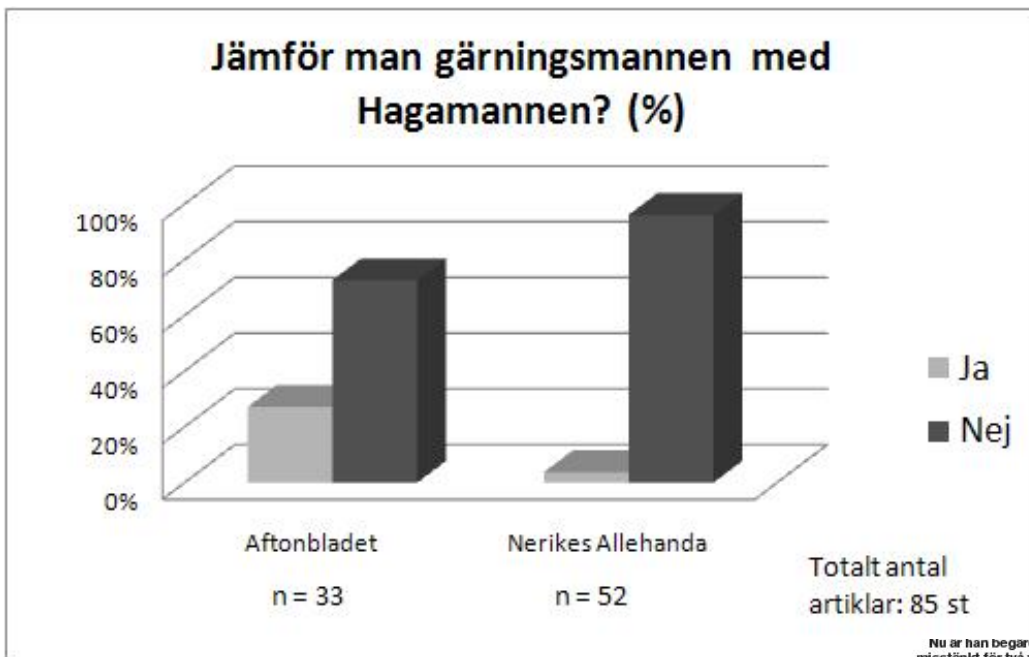
av person som begår den sortens brott, de kan vara ganska olika. Det kan vara begåvat att göra sådana jämförelser.

Temabildningen kan som sagt även resultera i att läsaren får uppfattningen av att det ovanliga egentligen är det vanliga.

– Kopplingar till tidigare händelser gör att det hela blir mer begripligt. Om man ska

se det som en trend kan man fundera på om det är vanligt? Ibland kan man få den uppfattningen. Det allra mest ovanliga bildar teman. Den här typen av våldtäktsman är extremt ovanlig, säger Britt Börjesson.

Cornelia Nortier

Aftonbladet: Ja 27,3%, Nej 72,7%

Nerikes Allehanda: Ja 3,8%, Nej 96,2%

Aftonbladet 15 oktober 2010.

Nu är han begärd häktad misstänkt för två våldtäkter och två våldtäktsförsök.

I måndags skulle 23-åringen ha dna-testats, men han ringde Örebropolis och avbokade. På kvällen greps han.

För Hagamannen, Niklas Lindgren, var scenariot liknande - han ville inte topsas. Han var kallad till polisen för förhör, men när han i samma veva skulle dna-testas vägrade han.

"Skötte sig länge"

Och det finns fler likheter i fallen.

23-åringen tycks ha haft ett långt uppehåll, precis som Niklas Lindgren.

Det första överfallet han misstänks för inträffade 2005. Nästa idag.

Standardförklaringen var att han begått andra brott och satt inne, tagit livet av sig och så vidare.

Men det visade sig vara mycket enklare. Man hade dna-testat hans bror, då kände han att det susade kring öronen och skötte sig länge. Men till slut klarade han inte av det längre, säger kriminalprofessorn Leif GW Persson.

23-åringen i Örebro har likheter med Hagamannen

Niklas Lindgren.

Stort material

Nu är 23-åringen begärd häktad misstänkt för fyra överfall. Men chefsåklagare Gunnar Brodin säger att det kan bli fler.

- Vi börjar med de här fyra. Det finns ett enormt material att hantera.

Häktningsförhandlingen hålls idag.
**Johanna Hellsten
Linda Hjerten**

Mediernas Makt

-Om moralpanik och mediernas beskrivningsmakt.

Tidningarna vill gärna få oss att tro att deras texter förmedlar den objektiva sanningen. Experter anser att bilden som medierna ger endast är en del av verkligheten. Den objektiva verkligheten tycks inte existera.

Ester Pollack menar i sin studie om medier och brott att journalisternas nyhetsvärdering, det som bedöms vara av värde för nyheten och därmed skrivs om i texten, bidrar till en missvisande bild av den totala verkligheten:

"Mediefantasier förvandlas till verklighet i en process av överdrivna och stereotypa skildringar där gott och respektabelt – polis och andra företrädare för den sociala kontrollen – ställs mot ont – drogmissbrukarna, bohemerna. Kontrollkulturen förstärks, mediebevakningen om fenomenet ökar, fortsatt stereotypisering av avvikarna sker: en spiral av ömsesidig förstärkning (deviance amplification) får verkliga sociala konsekvenser."

Nyhetsvärderingen förstärker den bild av ett fenomen som redan existerar. Ju mer osäkert journalisten framställer nyheten, desto större är sannolikheten för att läsaren skall applicera gamla ramar för normer. Detta medför en reproduktion av tidigare normer och ger en stereotypiserad bild av verkligheten. Jerzy Sarnecki, professor i kriminologi, uttrycker det såhär:

– Det är sällan som medierna lyckas ge en rättvisande beskrivning av sådant här. Det beror på flera olika saker, inte minst på att mediernas intresse i huvudsak inte ligger på att ge någon rättvis bild, utan på att sälja lösnummer och tjäna in

annonspengarna. De ger folket mycket det som folk vill ha, vilket inte alltid nödvändigtvis stämmer överens med någon sorts objektiv sanning.

Enligt Kent Asp, professor i journalistik vid Göteborgs universitet, kan medierna påverka oss i stor utsträckning.

– Den bild som medierna ger kan påverka människors attityder, men man får inte glömma att bilden i fallet Niklas Eliasson även är bestämd av polisen. Framför allt innan gripandet då polisen i hög grad bestämmer vad som kommer att vara i tidningen. Kent Asp säger även att publiken inte skall underskattas:

– Man ska inte vara alltför rädd för den här typen av schabloner eller stereotyper. Många gånger är mediepubliken insatt i ämnet.

Kent Asp framhåller samtidigt att medier i samband med intervjuer av gamla klasskamrater i nyhetstexterna enkelt kan bidra till en stereotyp bild av gärningsmannen:

– Samtidigt ser man journalisternas makt eftersom de kan skapa bilden av en person på ett väldigt enkelt sätt, de vet vad de är ute efter.

Moralpaniken flödar

Kriminologen Cohen menar i sin teori att ett samhälle vid jämna mellanrum drabbas av moralpanik, där medierna har en ledande roll. Moralpaniken drabbar likt katastrofer, men går snabbt över och uppkommer ofta i orostider då moral och normer framstår som grumliga. Cohens tre faser för moralpaniken beskrivs i Ester

Pollacks bok *En studie i medier och brott* och består av:

1. Inventeringsfasen: Medierna bekräftar de egenhändigt skapade förväntningarna genom tidigare föreställningar om fenomenet och dem som avviker från den rådande normen. Framtida förutspåenden baseras på fabricerade nyheter och överdrifter. "... 'avvikarnas' beteende, språk, klädsel och så vidare blir negativt laddade symboler och ytterligare förväntningar skapas om ökade problem." (Pollack) Detta leder till läsarens ökade känslighet för det som påminner om det problematiserade fenomenet. Något som tidigare ansågs som harmlöst kan alltså genom mediebildens numera upplevas som hotfullt.

I vår studie kan här relateras till tidningarnas jämförelser med den så kallade Hagamannen, Niklas Lindgren. Även beskrivningen av Eliassons mörka skinnjacka, eller överdrivna intresse för våld och onlinespel kan betraktas som negativt laddade symboler. Beskrivningar av Eliassons intressen har två sidor enligt Britt Börjesson, universitets adjunkt vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Göteborgs universitet:

– Den ena är att man berättar mer om Eliasson och den andra sidan är att alla andra som också har sådana intressen, kan känna sig utpekade och inkluderade i saker de inte vill förknippas med.

Börjesson förklarar att sådant skett flertalet gånger historiskt sett. Exempelvis på 30-talet då det i medierna påstods att kvinnliga bilförare körde dåligt.

2. Eskaleringsfasen: Problemet övergår från att vara lokalt till nationellt. Det

problematiserade fenomenet bekräffas genom engagemang i frågan från olika grupper samt åtgärdande kampanjer för att motverka detta. Genomgående är att ju större avståndet från de verkliga händelserna är, desto större är tendensen att omfamna mediebildens samt en större moralisk indignation och tendens att handla. I rapporteringen om Niklas Eliasson kan vi se att de tidigaste artiklarna i fallet enbart finns i den aktuella lokaltidningen Nerikes Allehanda. När problemet sedan växer, fler våldtäkter uppdagas och polisen börjar misstänka att det i själva verken handlar om en serievåldtäktsman börjar även andra, icke-lokala medier uppmärksamma händelsen. I vårt fall alltså Aftonbladet. Intressegrupper engagerar sig i frågan såsom lokalföreningen Unifem gjorde tillsammans med Nerikes Allehanda i kampanjen för kvinnors ökade trygghet i Örebro. Detta i form av planering för en tryggare omgivning. Detta resulterade senare i exempelvis ljussättning av Stadsparken och utdelning av överfallslarm till kvinnor i staden.

3. Avmattningsfasen: Åtgärder för problemet genomförs. Dessa kan exempelvis bestå i att samhället utökar sina resurser för en ökad säkerhet på gatorna i form av fler patrullerande poliser eller nattvandrare. Här faller även åtgärder såsom verkställandet av ljussättningen och utdelandet av överfallslarm in.

Medieforskaren Hall med flera vidareutvecklar Cohens tankar om moralpanik och menar att medierna bidrar till reproduktionen av elitistiska källor. Dessa elitkällor är de dominerande på marknaden. Deras tolkningar av skeenden reproduceras genom mediernas användande

av elitkällorna. Inom brottsjournalistiken talar vi här om exempelvis polisens tolkningar av händelser, rättegångsmaterial -där alltså domare, advokater, åklagare och nämndemän främst har ordet samt brottstatistik framtaget av exempelvis forskare. Journalister står beroende av dessa elitkällor som förfogar över vilket material man delar med sig av. Hall med flera konstaterar att polis såväl som media medverkar i att måla upp verklighetens tavla. Kritiker finner dock att Hall med flera här är konspiratoriska och att denna utveckling av teorin faller på den ideologiska matta som den står på, vilket gör den svår att applicera som analysmodell.

Får läsarna verkligen panik?

Malin Åkerström, professor i sociologi, poängterar i sin studie, *Kriminalitet, kultur och kontroll*, att begreppet "panik" inte överrensstämmer med läsarnas och omgivningens uppfattning av den aktuella problematiken. Annan kritik har även poängterat att begreppet "panik" är väl urvattnat och att vi idag överöses med så mycket information och nyheter om katastrofer att vi blivit bedövade av dem. Detta medför alltså att ordet panik i sig inte är passande, medan den ursprungliga teorin i stort fortfarande är aktuell. Pollack framhåller att moralpaniken finns i dagens samhälle, exempelvis i form av nya medier (internetpornografi), vetenskapliga-, miljö- och naturhot (till exempel tsunamin i Thailand eller kärnkraftsolyckan vid Fukushima i Japan). I detta hänseende anser Pollack att ordet "panik" mycket väl är riktigt och att "medierna tillskriver människor rädsla och upplevelser av hot och mobiliserar publika responser, till exempel genom att ställa frågor på ett visst sätt till "experter",

radiolyssnare, TV-tittare, tidningsläsare." På så vis ringar man in ett begränsat antal svar på dessa frågor. Medierna fastställer att människor grips av moralpanik inför vissa fenomen. Tillsammans med utvalda aktörer som experter och polis bidrar medierna till att "skapa den verklighet de rapporterar om".

Även Ekecrantz och Olsson, båda professorer, tar i sin bok *Det redigerade samhället* upp den beskrivningsmakt som medierna besitter. Makten uppstår genom människornas tolkningar och konsumtion av den information som tillhandahålls av medierna. Medierna konstruerar och förmedlar verkligheten, vilket i sig är nödvändigt, dock kan den bakomliggande meningen ifrågasättas. Beträktaren förutsätter ofta att det är den objektiva verkligheten som porträtteras i texten. Ekecrantz och Olsson framhåller att en "beskrivning alltid innebär ett ingrepp i det som beskrivs", det är alltid någon som tolkar hur verkligheten är. Eftersom vi utgår från att rapportering sker objektivt, blir detta en osynlig makt som breder ut sig genom subjektivitet i nyhetstexterna. Detta gör även att det blir svårare att skilja på vad som är den ursprungliga verkligheten och vad som är skapat eller resultat av en journalistisk rapportering. De två behöver inte alltid vara varandra åtskilda heller, menar författarna. Andra institutioner som beskriver verkligheten är forskningen, byråkratin och utbildningen som tillsammans med medierna medverkar till vad samhället anser vara sanning och verklighet.

Även i kommunikationsforskarens Gerbners kultiveringsteori påvisar man, som tidigare nämnt, medias (TV's) skapande av världsbilden. Gerbner har i sin studie

Foto: Josefin Blennow

funnit att rädslan för brott ökar genom medias rapportering. Gerbners teori har inte ifrågasatts vad gäller att media påverkar världsbilden, dock utifrån påståendena om att medierna skulle påverka till en viss åsikt. Att media bidrar till att skapa en viss bild av gärningsmannen anser Jerzy Sarnecki vara en självklarhet. Mediernas rapportering bidrar på så vis till en subjektiv sanning.

– De flesta våldtäkter i Sverige begås inte av serievåldtäktsmän, utan av de berusade killar som hängts ihop med en tjej efter en fest. Medan den här typen av personer som fallet Eliasson avser är ytterst sällsynta. Om man gör en sådan här enorm mediesatsning så kommer människor att få en tämligen felaktig bild av hur det här egentligen går till.

Britt Börjesson resonerar på liknande sätt och säger att det som påminner om tidigare liknande fall, eller det som tidigare fått stor plats i media, sannolikt kommer att bli nyheter igen.

– Kopplingar till tidigare händelser gör att det hela blir mer begripligt. Om man ska se det som en trend kan man fundera på om det är vanligt? Ibland kan man få den uppfattningen. Det allra mest ovanliga bildar teman. Temabildning gör att det i själva verket ter sig mer vanligt förekommande än vad det i själva verket är.

Journalisten Josefin Sköld på Aftonbladet resonerar så här kring frågan om de bidrar till att ge en viss bild av gärningsmannen.

– Kanske. Men det finns ingen anledning att ljuga om vad som hänt. Eller att undanhålla information för att man bidrar till en stereotyp. I det här fallet har det varit så att Eliasson spelat mycket våldspel, han drack mycket och han har haft en kärlekslös barndom.

Monica Berndtsson, reporter på Nerikes Allehanda, tror inte att det finns någon risk att det skapas en stereotypisk bild av gärningsmannen skapas i tidningen.

Josefin Blennow

Källor:

Cohen: Folk Devils and Moral Panic (1972)

Ekecrantz & Olsson: Det redigerade samhället (1998) s. 26-27

Pollack: En studie i Medier och Brott (2001) s. 81-95, 320 (alla citat är från s. 320)

Åkerström Kriminalitet Kultur Kontroll (1996)

Brottsjournalistik och Etik

Etiska ställningstaganden inom journalistiken kan vara problematiska. Journalister ställs dagligen inför etiska dilemman.

Etik handlar om värde och handlingsriktighet. Om vad som är gott och ont, och hur man bör handla i enskilda situationer. Etiska teorier kan användas för att lösa moraliska problem som kan uppkomma på redaktioner. Gunnar Andrén är journalist och skriver i sin artikel *Etik om journalistik*, att journalistisk etik består av resonemang om de värderingsmässiga och normativa problem som kan uppstå i det journalistiska arbetet. Det kan till exempel vara frågor om personlig integritet, våldsskildringar och censur.

Pressetikens område sammanfaller till viss del med journalistikens etik. I pressen publiceras journalisternas arbete och därmed innesluter pressetiken en del av journalistikens etik. De arbeten som de enskilda journalisterna publicerar bildar strukturer inom branschen som kan aktualisera etiska problem. Problem som hör till pressetiken och journalistikens etik, skriver Gunnar Andrén. Journalistikens etik innehåller resonemang och ställningstaganden om vilka värderingar och normer som journalisterna bör vägledas av i sitt arbete. Vad är rätt och fel inom journalistiken? Hur bör journalisten arbeta och vad bör man inte publicera?

Bevakningen av Niklas Eliasson

Niklas Eliasson är en av Sveriges mest extrema serievåldtäktsmän. Vid bevakningen av ett sådant uppmärksammat fall uppkommer ett flertal etiska dilemman. Hur ska vi skriva om honom? När ska vi gå ut med namn och bild? Hur bemöter vi allmänhetens krav på information på

bästa sätt? Det är några av de frågor som journalisterna ställde sig när de skrev om överfallen som skett i Örebro.

Britt Börjesson forskar om etik och medie- lagstiftning vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Göteborgs universitet. Hon ser skillnader i det etiska resonemanget hos olika utgivare.

– Det beror på vilken typ av redaktion det är som fattar beslut. Vissa typer av redaktioner är vana vid den här typen av fall och då pratar vi kvällstidningsredaktioner. Ovanliga saker händer tillräckligt ofta för att det ska vara vanligt, så man har vägar att följa. Det är troligen så att det är svårare på landsortstidningar där en händelse av den här typen kanske inte har inträffat tidigare. Det beror på vad det är för typ av redaktion och vilken inriktning tidningen har.

Enligt Britt Börjesson är det oftast de små lokaltidningsredaktionerna som uppmärksammas vid dessa former av beslut.

– Övertrampen som Pressens Opinionsnämnd (PON) slår ned på är oftare på de små redaktionerna snarare än på de riktigt stora.

Kriminalreporterens dilemma

Inom kriminaljournalistiken, där de etiska problemen regelbundet uppmärksammas, återkommer samma problematik. Dessa består exempelvis av kriminalreporterens förhållande till – och beroende av polisen som källa. Ansvar för läsarna samt de etiska reglernas krav. Polisen har en viss makt över vad som ska publiceras och inte.

Foto: Josefin Blennow

Ett gott förhållande till källorna är ofta ett arbetsvillkor för kriminalreportern skriver Clifford G. Christians, professor i kommunikation, i boken *Media Ethics*.

–Journalister är bärare av samma profession, men de är också individer i olika organisationer. På en del redaktioner har man utrymmet att diskutera etiska frågeställningar medan man på en del redaktioner har åsikten att den diskussionen enbart ska föras av ansvarig utgivare. I slutändan är det ett beslut som ska fattas av ansvarig utgivare. Men det finns även andra faktorer, som arbetsklimat och relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare, säger Britt Börjesson.

De pressetiska reglerna är ett stöd för tidningar att upprätthålla en ansvarig hållning inför den publicistiska uppgiften.

–Spelreglerna för radio och TV är en minsta gemensamma nämnare. Så länge man ansluter sig till den så behöver journalisten eller ansvarig utgivare inte själva ta ställning. Emellanåt behöver man ta ställning, då kan praxis svänga ganska rejält. På en del redaktioner finns kanske en större diskussion och på en del är den mindre. Någonstans finns en viss nivå som man ansluter sig till, vilket blir tolkningen av PONs tolkning av de etiska reglerna, säger hon.

Kriminaljournalisten har ett ansvar både inför sig själv, publiken, offer, anhöriga och samhället i stort. Att ta beslut i olika etiska dilemman kan vara svårt. Ett redskap som underlättar beslutsfattandet i dessa situationer kan vara The Potter Box. En modell för moraliskt resonemang skapad av doktor Ralph Potter.

Etiska dilemman

The Potter Box är en modell som vägleder journalisten vid moraliska dilemman. Den introducerar fyra dimensioner av moralisk analys för att hjälpa oss att fatta riktiga beslut i etiska frågor. Enligt Potter startar varje etisk analys i en situation, en bestämd händelse - och frågan är hur denna värderas av enskilda människor. Det gäller framför allt vilka konsekvenser en nyhet kan få då den publiceras i media.

Christians skriver i boken *Media Ethics* att Potters modell kan hjälpa många journalister vid svåra beslutstaganden. Modellen kan hjälpa dem att undgå misstag. Genom att röra sig mellan de olika frågeställningarna får journalisten vägledning i hur han eller hon ska agera i det enskilda fallet. Genom Potters modell framgår det även hos vem journalistens lojalitet ligger. När vi rör oss mellan de olika faserna, konstrueras en handlingsplan i det aktuella fallet.

The Potter box

1. Situation. Definition av vad som hänt. Situationen som ligger till grund för journalistens ställningstagande om publicering.

2. Värdering. Det man önskar uppnå med beslutet. Den värdering som påverkar det beslut som journalisten fattar.
3. Etisk princip. Den djupare etiska norm som motiverar beslutet, till exempel att berätta sanningen.
4. Lojalitet. Den part eller person som journalisten visar lojalitet gentemot genom sitt beslut. Det kan vara anhängare eller läsarna.

Christians skriver att genom Potters modell startar varje etisk analys i en situation, en bestämd händelse. Frågan är hur den värderas av den enskilda journalisten. Detta gäller i huvudsak bedömningar av vilka konsekvenser nyheten kan komma att få då den publiceras. Journalister är väl medvetna om att de verkar för samhället. Beslut måste fattas genom olika segment; andra journalister och läsare, informationskällor, politiker, etiska minoriteter, domare och advokater.

Anette Niklasson

Källor:

Media Ethics Clifford G. Christians mfl 2005
Etik om journalistik Gunnar Andrén JMK

Resultat: Brottsjournalistik och Etik

I vår undersökning har vi tittat på om tidningarna har nämnt något om gärningsmannens privata sfär. Det kunde vara allt från att nämna något om hans levnadssätt, intressen, något om hans hem eller närstående. När det kommer till benämningen moral har vi valt att säga att tidningarna skriver om det då de nämner saker som har med hans sätt att leva på, till exempel missbruk och temperament. Även saker som att han hade dåliga betyg har vi räknat in under moral. Under intressen har vi sett till då tidningarna tar upp saker som att Niklas Eliasson spelade mycket onlinespel eller såg på våldsfilmerna.

I tabellen som visar om tidningarna nämner någon närstående till gärningsmannen har vi räknat med både då personerna uttalar sig men även då de bara nämns utan att citeras.

Vår undersökning visar att det inte är så stor skillnad mellan de två tidningarna när det kommer till om de nämner något om hans hem/boende eller nämner någon närstående, även om Aftonbladet ligger lite högre i de båda fallen.

Vi ser större skillnad mellan tidningarna när det kommer till att skriva om gärningsmannens moral och intressen. Även här ligger Aftonbladet över Nerikes Allehanda när det kommer till att skriva om detta.

Intressant i de båda fallen är att se på vilket sätt tidningarna skriver om hans olika egenskaper och omgivning. Den 13 oktober 2010 skriver Aftonbladet följande, "Aftonbladet har talat med ett stort antal personer i mannens omgivning, Fram träder bilden av en ensam och

tillbakadragen ung man. Som inte visade några aggressiva sidor, men hade svårt att umgås med andra".

Under skoltiden spelade Niklas Eliasson World of Warcraft och andra datorspel. Han vågade knappt närma sig kvinnor. "Jag har aldrig hört att han skulle ha haft någon flickvän, säger en bekant. Istället var det intresset för kampsport som drog. 23-åringen sysslade med Kung fu. Hängde i kampsportskretsar, tittade på kampsportsfilmer. Och samlade vapen." (se faksimil).

Nerikes Allehanda väljer istället att fokusera på Niklas Eliassons missbruk. Så här skriver de den nionde November 2010

"När 23-åringen var tolv år drack han sig berusad i stort sett varje helg, och några år senare började han röka cannabis. Under gymnasiet rökte han hasch dagligen och han använde morfin, svampar och tabletter. Drogerna har han tagit eftersom han mått psykiskt dåligt. 23-åringen berättar att han inte känner någon känslomässig närhet till någon, och att han aldrig haft en nära vän" (se faksimil).

Hur kommer det sig då att tidningarna väljer att skriva om Niklas Eliassons personliga egenskaper och hans privata omgivning?

Jan Helin är ansvarig utgivare på Aftonbladet, han berättar om hur tankarna går kring att skriva om gärningsmannens moral och intressen.

– Det är alltid svårt att göra en personkaraktäristik av en person. Vilka detaljer ska med och vilka är typiska och inte? Om man ser till detaljen att han spelade

mycket onlinespel, så är frågan, vad man vill berätta med det. Det säger mig någonting om en persons karaktär om man spelar väldigt mycket onlinespel. Det ger mig bilden av en enslig person som lägger mycket tid i ensamhet. Eller i alla fall den typen av gemenskap.

Men självklart händer det att Aftonbladet möts av kritik. I det här fallet har Jan Helin fått kritik från ungdomar som själva spelar mycket onlinespel som har undrat varför de väljer att skriva om just det. De vill inte att onlinespel och våldtäkter ska förknippas med varandra.

– Det kan man diskutera men det är ingen som har framfört någon teori att han på grund av sitt onlinespelande var en våldtäktsman. Det är mer för att karaktärisera vilken typ han är, säger Jan Helin.

Daniel Lagerqvist är nyhetschef på Nerikes Allehanda, han har valt ett annat fokus på rapporteringen kring Niklas Eliasson.

– Jag tycker att vi gjort en bra avvägning där vi inte är för privata. Man undrar hur han kan begå sådana vedervärdiga brott. Då tycker jag att det är viktigt att ge en bakgrund till hur han levtt och hur hans barndom sett ut.

Britt Börjesson vid Göteborgs universitet bekräftar att balansgången mellan att berätta om hans personliga intressen för att det är viktigt, och att låta bli är svår.

– Relevansen beror på vilken historia man vill berätta. Det kanske inte är någonting som vi nödvändigtvis behöver veta. Därmed är det någonting man kan avstå ifrån som nyhetsförmedlare.

Tror du att man försöker göra honom mer mänsklig?

– Antingen det eller omänsklig. I alla fall mindre anonym.

Cornelia Nortier

täktförsök i Örebro berättar i Kriminalvårdens personutredning att han redan tidigt i sitt liv var bråkig och hade ett hetsigt temperament. När 23-åringen var 12 år drack han sig berusad i stort sett varje helg, och några år senare började han röka cannabis. Under gymnasiet rökte han dagligen hasch och han har även använt morfin, svampar och tabletter. Drogerna har han tagit eftersom han mått psykiskt dåligt.

Samlar oförrätter

23-åringen berättar att han inte känner någon känslomässig närhet till någon, och att han aldrig haft en nära vän. Han samlar oför-

23-åringen. Han har i långa perioder stängt in sig och spelat datorspel för att slippa sociala relationer.

rätter inom sig, och att hans fantasier blir till verklighet när han dricker. I nyktert tillstånd påstår sig 23-åringen inte kunna provoceras, och han har inte gjort något våldsbrott utan att alkohol varit inblandat. Men han anser inte att brotten är alkoholrelaterade eftersom det är någonting i honom som drivit honom till våldet.

Förutom problem med droger och alkohol upplever 23-åringen att han missbrukar datorspel. Han har i långa perioder stängt in sig och spelat dygnet runt. För att slippa undan sociala kontakter har han ljugit för att kunna sitta framför datorn.

På arbetsfronten har det gått knackigt för den misstänkte våldtäktsmannen,

och hans jobb har varit tillfälliga. För tre år sedan sparkades 23-åringen från ett jobb eftersom han inte kunde sköta arbetstiderna. Men själv hävdar han att han tvingades sluta eftersom han varit påverkad av morfin på jobbet.

23-åringen är sedan tidigare ostraffad, men han uppger själv att han har en kriminell historia med både

... och många andra som
gammanen gjorde.
Linda Hjertén

Vännerna om den misstänkte 23-åringen

ÖREBRO/STOCKHOLM. En ensam kille som samlade vapen och aldrig närmade sig tjejer. Så beskrivs den gripne 23-åringen.

- Han fanns bara där. Som en stol ungefär, säger en klasskamrat.

Nyheten om att den 23-åringe mannen gripts misstänkt för flera övergrepp på kvinnor i Örebro, spred sig i går snabbt bland hans bekanta.

En jämnårig man, som varit en av hans närmaste vänner, är chockad:

- Jag har ju följt med i tidning-

arna om det som hänt. Aldrig att jag ens tänkt tanken att det skulle kunna vara han. Jag kan inte minnas att det var något fel på hans kvinnoösyn.

"Asocial och sluten"

Men alla är inte lika förvånade.

- Han var asocial och sluten - bara satt där, längst bak i klassen, säger en kamrat från gymnasietiden.

- Hans synes inte så mycket ut - an var mer som en skugga, säger en annan.

Aftonbladet har talat med ett stort antal personer i mannens omgivning. Fram träder bilden av en ensam och tillbakadragen ung man. Som inte visade några aggressiva sidor, men hade svårt att umgås med andra.

Inga flickvänner

Under skoltiden spelade han World of Warcraft och andra dataspel. Lyssnade på hårdrock. Och vågade knappt närma sig kvinnor.

- Jag har aldrig hört att han

skulle ha haft någon flickvän, säger en bekant.

I stället var det intresset för kampsport som drog 23-åringen syslade med kung fu. Hängde i kampsportskretsar, tittade på kampsportsfilmer. Och samlade vapen.

- Det var batonger, knivar, "butterfly"-knivar och svärd. Han tyckte om att visa dem när man var hemma hos honom, säger en före detta klasskamrat.

Mannen, som inte tidigare har dömts för något brott, gick sam-

hällsvetenskapligt program på gymnasiet. Slutbetygen var medelbra.

Han ska därefter ha gjort vissa försök att läsa upp de icke godkända betygen.

De senaste åren har han bott växelvis hos sina fränskilda föräldrar. Han ska ha tränat och gått upp i vikt.

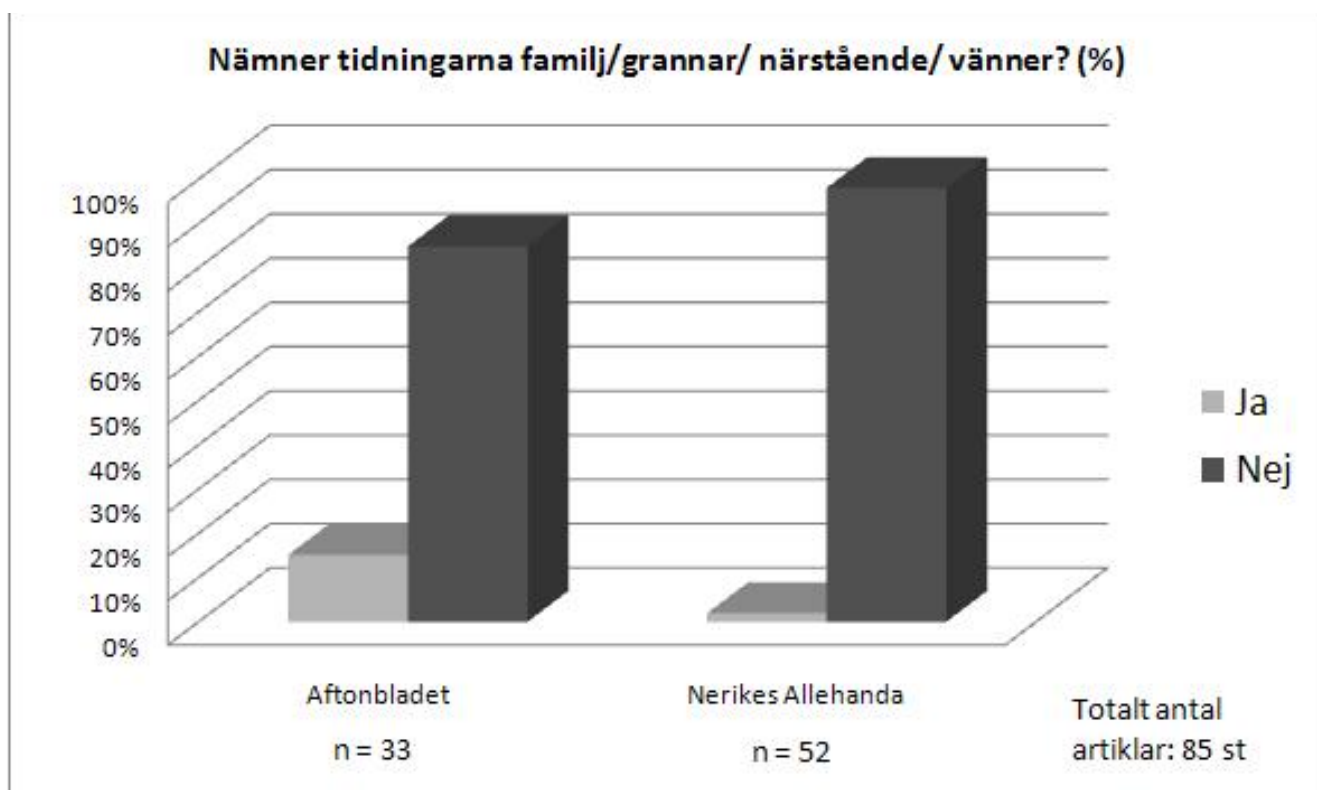
- Han har haft det väldigt dåligt med jobb, säger en bekant.

Linda Hjertén
linda.hjerten@afonbboet.se

Staffan Lindberg
staffan.lindberg@afonbboet.se

Johanna Hellsten
johanna.hellsten@afonbboet.se

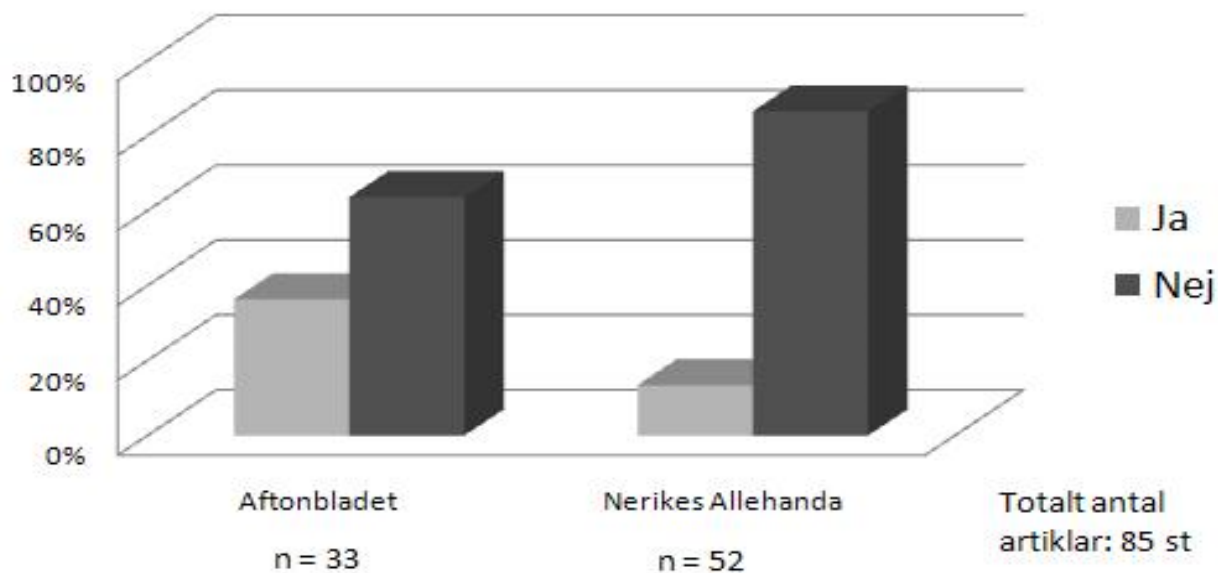
Aftonbladet 13 oktober 2010

Aftonbladet: Ja 15,2%, Nej: 84,8 %

Nerikes Allehanda: Ja 1,9 %, Nej 98,1%

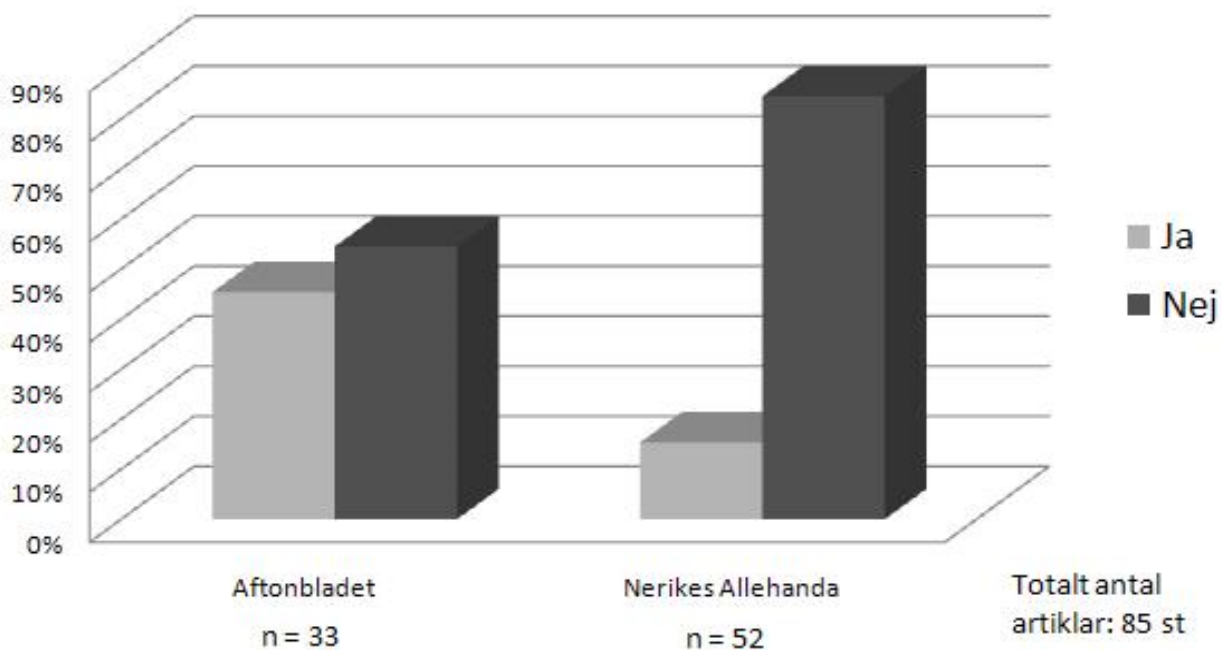
Nämner man något om hans intressen? (%)

Aftonbladet: Ja 36,6%, Nej 63,4%

Nerikes Allehanda: Ja 13,5%, Nej 86,5%

Nämner tidningarna något om gärningsmannens moral? (%)

Aftonbladet: Ja 45,5%, Nej 54,5%

Nerikes Allehanda: Ja 15,4%, Nej 84,6%

LAGENS VÄKTARE HAR ORDET

Medierna och polisen lever i någon form av symbios. Medierna är beroende av polisen för att möjliggöra kriminaljournalistiken, medan polisen är beroende av media för att förmedla information till allmänheten.

Torbjörn Carlson är informationschef vid Örebropolis och berättar om samarbetet med medierna i fallet Eliasson.

Hur ser rapporteringen ut vid sådana här fall, är det något man tar hänsyn till eller tänker speciellt på?

– Vi går igenom de fall som påminner om det modus (modus vivendi: levnads-sätt, redaktionens anmärkning) som varit aktuellt i hans fall. Genom det tror vi oss ha grävt fram så många fall vi behövt. Men det kan mycket väl vara så att det finns något fall, möjligen av sexuellt ofredande, som vi inte hittat men vi tror ju någorlunda att vi är vid vägs ände.

Vilka överväganden gör ni när ni ska gå ut med information till media vid sådana här speciella fall?

– Övervägandena är noggranna. Vår uppgift är att minska brottsligheten och öka tryggheten hos medborgarna. Att öka tryggheten är en kolossalt viktig faktor. Därför är det viktigt att hantera informationen rätt vid sådana här tillfällen. Det skapar en väldigt stor otrygghet om man inte tänker sig noga för vad man säger.

Vad tycker ni om medias rapportering av Niklas Eliasson?

– Den har varit oerhört intensiv och stundtals hysterisk innehållande mycket spekulationer och ryktesspridning. Jag vill påstå att de sociala medierna varit den

största boven i dramat med ryktesspridningen och spekulationerna. Det är inte medierna i allmän mening skyldiga till. Men en och annan rubrik har jag inte alls varit attraherad av då de inte alls stämt överens med verkligheten.

Är det lokaltidning eller kvällspress du tänker på då?

– I första hand kvällspress samtidigt som det finns klavertramp från lokal dagspress också.

Kan du ge något exempel på detta?

– Nej, men det finns saker som varken varit korrekta eller relevanta att ta upp i media, som ändå kommit upp.

Vad tycker du om framställandet av Niklas Eliasson?

– Jag tror att medias stora bevakning av det skapade mer otrygghet än vad som var nödvändigt. Den omständigheten i sig var negativ för medborgarna i Örebro. Det var en av de svåraste frågorna jag hade att hantera.

Torbjörn Carlson berättar att han egentligen velat berätta ett kvinnorna i Örebro egentligen inte behövde vara så oroliga.

– Statistiskt sett är det yngre män mellan 18-30 som bör vara oroliga för att bli utsatta för oprovocerat grovt våld. Vi har mycket större flöde av den typen av anmälningar. Men det är en klen tröst för de kvinnor som känner oro. Vi ska vara på det klara med att vi faktiskt hade en av Sveriges värsta serievåldtäktsmän i Örebro.

Trygghetsfrågan var svårhanterlig, menar Carlson. För att exemplifiera en följd av mediernas rapportering i fallet, tar Carlson upp kommunens inköp av personlarm. Det införskaffades runt 4000 styck- en, vilka delades ut till kommunanställda.

– Den signalen späder egentligen bara på oron, för då bekräftar man att det är farligt i Örebro.

Vi har pratat med Daniel Lagerqvist som också säger att det rådde extremt myck- et ryktesspridning kring överfallen i Öre- bro, är det något du känner till?

– Ja, media konfronterade mig med den här ryktesspridningen som framfö-

rallt pågick i sociala medier. Av utred- ningstekniska skäl kunde vi inte bemöta allt eftersom vissa rykten innehöll viss relevans, medan andra saker var helt felaktiga. Det försvårade för mig om jag skulle bemöta eller dementera alla ryk- ten. Det blev ett moment 22 i många av dessa frågeställningarna, därför var jag tvungen att tidigt bestämma mig för att nogsamt avhålla mig från att gå i poli- mik med den här ryktespridningen.

Då mer extrema rykten uppstod var Carlson tvungen att uttala sig. Ryktena om att Eliasson hade en hel verktygslåda med sig och drog ut tänderna på offren hade inte ett uns sanning i sig.

Foto: Kristoffer Thessman

Det handlade om rena överdrifter då?

– De var inte ens i närheten av sanningen. Samtidigt fanns det rykten som närmade sig och tangerade faktiska omständigheter i utredningen. Då blev det svårt att dra de där gränserna.

Var det direkta osanningar som publicerades i tidningarna?

– Nej man höll sig väl hyggligt inom ramen där.

Hur mycket information får media egentligen av er vid sådana här tillfällen?

– De får allt som inte skadar utredningen eller kan vara till men för enskild. I de här lägena var det också en balansgång mellan att få in tips som skulle kunna leda oss framåt i jobbet. Det var tack vare medias rapportering om att vi började topsa (att ta ett salivprov i munnen genom skrapning av en bommulstopp för att framtaga DNA på en misstänkt gärningsman, redaktionens anmärkning) män i Örebro som Eliasson begärde utträde ur PKU registret (en biobank där blodprover från svenskfödda efter 1975 förvaras, redaktionens anmärkning). På så sätt kröp han delvis fram ur sin håla. De faktiska omständigheterna som gjorde att vi kunde gripa honom var att han ringde återbud till en tid för topsning vilket gjorde att vi var framme vid början till slutet.

Visste ni att det var Eliasson tidigt i spaningen?

– Nej, men han var en av dem som fick kallelser för topsning. Det var många som ringde återbud och ville ändra tiderna. Det första samtalet från Eliasson kom en fredag eftermiddag till en utredare som var ledig. Det signalerade inte annat än att han ville ha en ny tid. Den skulle

bokas in påföljande måndag. Eliasson hörde inte av sig och tre överfall inträffade. Ett på söndagen och två på måndagen.

– Då stod det ganska klart att det var suspekt, vilket medförde att vi plockade fram de som ringt återbud tidigare, där han fanns med. På måndagskvällen kunde vi gripa honom.

Vad tycker du om bildpublicering av gärningsmän?

– Jag anser att Nerikes Allehanda hade en mer klädsam hållning, de publicerade när det stod klart att han hade erkänt. Aftonbladet var enligt mig för snabba, men man gör alltid olika värderingar i mediasammanhang.

Vad tycker du om att gamla klasskompisar ofta uttalar sig om Niklas Eliasson? T.ex om hans personliga egenskaper och om hur han är och var.

– Det har inget värde alls. Något som förtydligar det är då vi hade en annan person anhållen i dethär ärendet. Han befann sig på fel plats vid fel tillfälle. Han blev misstänkt och senare anhållen. Där gjorde man samma sak. De målade upp något som definitivt inte var till hans fördel. När han sen avförs ur utredningen som icke misstänkt, så har media skapat en högst besvärande bild av hans person. Det hade vi stora problem med.

Funderade ni på att gå ut med en varning till allmänheten om att det var farligt att röra sig i Örebro?

– Det gjorde vi. Jag sa många gånger att man naturligtvis ska kunna röra sig fritt i samhället men man ska vara försiktig efter mörkrets inbrott. Gärna bli hämtad och ta sällskap med andra. Det var

många frågor kring hur man skulle och kunde röra sig som kvinna i Örebro.

Är sådana här brottsfall vanliga?

– Det är extremt ovanligt att man presterar den här typen av brott framförallt i den omfattningen och under så långt tidsspänn. Det här är väldigt svårt ur ett polisiärt perspektiv att hantera. Eftersom hela moduset bygger på att ta offren med överraskning, vilket han gör på väl valda platser. Niklas Eliasson hade mer eller mindre förföljt vissa individer, för att sedan slå till på lämplig plats. Han attackerade bakifrån för att sedan försvinna på cykel. Det är omständigheter som gör det svårt för oss att få utredningen på rätt spår.

Finns det något som ni såhär i efterhand kunde gjort annorlunda?

– Det kan finnas små detaljer, men inte på det stora hela. Jag tror att mycket av vår dåvarande framgång berodde på länspolismästaren Kalle Wallin som satte ner foten och förstod att det här är något stort vilket måste vi göra något åt. Resurser avsattes tidigt, vilket hade stor betydelse för gripandet av gärningsmannen. Vi var redan under förra året, i oktober-november, på det klara med att det var någon typ av serievåldtäktsman i farten. Det finns få saker som är så trygghetsrubbande som när man har en sådan individ lös i samhället.

Josefin Blennow

Foto: Josefin Blennow

"Akademiskt och direkt korkat"

V

i ville ta reda på hur Niklas Eliasson framställs i lokal- och kvällspress. Vi misstänkte att skillnaderna mellan de båda tidningarna skulle vara stora.

Dock hade vi inte kunnat föreställa oss hur stora de faktiskt är.

Aftonbladet använder sig tre gånger så ofta av förstärkande ord. De publicerar namn och bild flera månader tidigare än Nerikes Allehanda. De skriver om gärningsmannen på ett narrativt och nära subjektivt vis. Den raka nyhetsrapporteringen får här stå till sidan för en underhållningsjournalistik. Att invända mot detta koncept visade sig vara "akademiskt och direkt korkat" enligt Jan Helin, ansvarig utgivare på Aftonbladet.

Det är givetvis ett dilemma för ansvarig utgivare att göra avvägningar om vad som ska publiceras och när i sådana här fall. Att berätta för mycket eller berätta för lite. Inget av det är ett alternativ. Ingen vill publicera gårdagens nyheter. Att som nyhetsmedium vänta med att publicera information kan vara svårt.

Kvällspressen har många gånger en annan uppgift än att vara rakt nyhetsrapporterande. Det handlar om underhållning och sensation. Att den här typen av brott engagerar och upprör människor är inget nytt. Kriminaljournalistiken har förändrats över åren. Det har skett en koncentration mot grövre brott.

Att den grova brottsligheten skildras i media i en allt större utsträckning skapar illusionen av att den grova brottsligheten är mer utbredd än vad den egentligen är. De grova brotten blir en normalitet.

Genom vår undersökning har vi kunnat konstatera att bevakningen av detta fall gått från att vara försiktig och trevande till att engagera ett helt land. Debatten kring fallet har många gånger varit nästintill hysterisk, där de sociala medierna ofta varit boven i dramat. Det har handlat om ryktes-spridning och spekulationer kring den skyldige. Kanske bör lokal - och kvällspress ha ett närmre samarbete i framtiden, då de onekligen verkar ha saker att lära av varandra. Journalister på lokaltidningar är många gånger inte vana vid att ta beslut om namn- och bildpublicering vid stora rättsfall som detta. Kvällspressen har mer erfarenhet kring detta. Frågan är hur de egentligen använder den. Kvällspressen skulle även kunna dra lärdom från den lokala dagstidningens mer objektiva sätt att rapportera.

Aftonbladets artiklar består ofta av förstärkande ord, de har en narrativ uppbyggnad som många gånger känns subjektiv. Att bygga upp en myt om Niklas Eliasson, att beskriva och jämföra honom med Hagamannen är del av en temabildning. Relateranden till händelser som skett förut av samma eller grövre kaliber är ett väl beprövat knep för att få läsaren att försätta händelsen i ett tema. I över hälften av Aftonbladets artiklar om Niklas Eliasson används förstärkande ord, vad kan detta leda till? Skillnaden i namn- och bildpubli-

cering talar sitt tydliga språk. Det är andra tider nu. Läsarna vill veta mer och det snabbt. Ingen vill publicera gårdagens nyheter. Frågan är bara till vilket pris?

Att då och då tänka till och reflektera över sitt arbete är aldrig fel. Vi märkte en osäkerhet och ett visst motstånd från journalisterna då vi ställde frågor kring hur de agerat i detta fall. Hade de kunnat handla annorlunda? I de flesta fall blev svaret nej. Ett svar som får oss att fundera. Är det så att journalisterna har gjort allting rätt eller är det så att de är tillräckligt självkritiska. Vi journalister är alla bärare av samma profession, vem granskar egentligen oss i den utsträckning som krävs? Vi efterlyser en utökad etisk debatt kring detta. Inte för att hänga ut någon enskild tidning eller journalist. Vi journalister är skyldiga att förmedla verkligheten och ingenting annat.

Utrymmet för etiska diskussioner verkar skilja sig nämnvärt åt på redaktionerna. Det är oerhört viktigt att den enskilde journalisten ska få vara med och ha en åsikt vid beslut som publicering och dylikt, då reportern ofta är mer insatt i fallet än vad ansvarig utgivare är. Brottsjournalistiken är en journalistisk inriktning som skiljer sig i mångt och mycket från den vanliga journalistiken. Att ta hänsyn till offer, gärningsman, gärningsmannens anhöriga och polisen. Ett knivigt jobb många gånger.

Vårt bidrag till debatten är en insikt i två olika nyhetsmedier. Vi är försiktiga med generaliseringar då vi inser att vårt material är begränsat. En av de svåraste uppgifterna vi stötte på under arbetets gång var att granska journalisterna och

deras arbete. Vi journalister, den tredje statsmakten måste, ta vårt ansvar och låta oss granskas precis som vi granskar övriga instanser i samhället. Det kommer förhoppningsvis att bli viktigare att värna om de pressetiska reglerna i framtiden. Hur den här typen av rapportering kommer att se ut i framtiden vågar vi inte sia om.

Anette Niklasson och Josefin Blennow

Foto: Josefin Blennow

Slutdiskussion

Så, hur framställdes egentligen Örebro-mannen i Aftonbladet och Nerikes Allehanda? För att kunna svara på detta delade vi upp porträtteringen i en rad olika variabler som visar hur de båda tidningarna skrivit om Eliasson. Både Aftonbladet och Nerikes Allehanda anser sig själva ha framställt Eliasson på ett rättvist och riktigt sätt. På Nerikes Allehanda säger man att det är just Niklas Eliasson som framställts och att de etiska övervägandena ständigt varit i centrum. Aftonbladet anser att man endast tagit upp det som varit relevant för fallet. Hur väl detta stämmer överens med den faktiska verkligheten är svåratt. Vad vi kan säga är att media, som Pollack, Lagercrantz och Olsson, Åkerström, Asp, Börjesson och Sarnecki vidmakthåller, innehar en beskrivningsmakt. Journalisterna tillsammans med ansvariga på tidningen är de som faktiskt väljer ut vad som ska vara med i nyhetstexten, det som vi läsare sedan får ta del av.

Även polisen har här en makt då de väljer vilka detaljer i fallet de informerar pressen om. Samma händelse kan skilja sig åt, beroende på vilken tidning man läser. Vi kom fram till en rad skillnader i tidningarna emellan. En av förklaringarna är givetvis att det i vårt fall handlar om en lokaltidning och en kvällstidning, två olika genrer. Britt Börjesson förklarar att kvällspressen har en mer underhållande uppgift, medan lokaltidningen fungerar som en ren nyhetskanal. Eftersom tidningarnas genrer och inriktning skiljer sig åt, är det inte konstigt att även deras texter och sätt att skriva skiljer sig åt. Tydliga skillnader syns i våra resultat gällande användandet av förstärkande ord i artiklarna. Aftonbladet har 54,5 procent mot Nerikes Allehandas 15,4

procent. Detta kan ha sin förklaring i att Aftonbladet, som tidigare nämnts, är en kvällstidning och använder sig av språket på ett helt annat sätt än lokaltidningen Nerikes Allehanda. Aftonbladet svarar här att de inte bedriver någon sensationsjournalistik, inga lösnummer säljs tack vare det målande språket. Frågan är bara om det inte är precis just vad det gör? Slående rubriker är väl kända för att vara en säljande faktor på marknaden. Ansvarig utgivare, Jan Helin, på Aftonbladet anser dock att det målande språket är en ren skyldighet, texterna ska beröra och engagera. Invändningen här blir då huruvida detta är att ta ett steg ifrån journalistikens ursprungliga syfte, att förmedla nyheter. Åter igen kan vi här påpeka medias beskrivningsmakt.

Reportern Josefin Sköld på Aftonbladet förklarar det målande språket med att hon vill att läsaren ska få en bild av vad som verkligen hänt. Dock undrar vi om det verkligen ger en bild av vad som verkligen hänt om man tar hjälp av målande beskrivningar för att beskriva en upplevelse som journalisten egentligen inte alls har upplevt eller bevittnat själv. Även om journalister, såväl vid Aftonbladet som Nerikes Allehanda, tagit del av förundersökningen och intervjuat flertalet poliser, var de faktiskt inte på plats. En exakt beskrivning av vad som verkligen har hänt är därför inte möjlig. Hur nyhetsförmedlandet bör gå till kan diskuteras i oändlighet, men de båda tidningarna har som sagt olika inriktningar och syften med sin journalistik.

När är det rätt och fel att publicera namn och bild på en gärningsman? Vissa skulle säga att det är okej först efter att han/hon är dömd, andra när perso-

nen erkänt. Åsikterna är många men det står klart att de båda tidningarna anser sig ha publicerat vid rätt tidpunkt. Aftonbladet valde att gå ut med namn och bild den 27 november 2010, eftersom Eliasson då erkände nio av de 15 överfall han nu står åtalad för. Josefin Sköld påstår att hon fört en dialog med polisen om och när de skulle publicera bild och namn. Där skulle de ha kommit överens om att det nu var lämpligt att publicera namn och bild. När vi pratar med Örebropolisens informationschef Torbjörn Carlson erfar vi däremot att polisen anser att deras publicering var alldeles för tidig. Det är intressant att deras uppfattningar om vad som skett och verkligheter skiljer sig åt här. Nerikes Allehanda valde att publicera namn och bild tredje mars 2011, då det stod klart att Eliasson skulle åtalas. Det skiljer alltså över tre månader mellan tidningarnas val att publicera samma uppgifter. Såsom Britt Börjesson förklarar beror detta sannolikt på tidningarnas natur, kvällspress och lokalpress har olika inriktning. Därutöver har Aftonbladet inte samma skyldighet eller behov av hänsynstagande till omgivningen, då de inte är en lokaltidning. Lokaltidningen har här en annan omtanke gentemot Örebroarna. Dock kan det kanske diskuteras huruvida alla tidningar har ett ansvar gentemot alla medborgare, oavsett närhet och vilken nytta vi har att veta vad gärningsmannen heter samt hur han ser ut. Vi lever i ett demokratiskt samhälle där insyn och öppenhet är A och O.

Jämförelsen Hagamannen – Örebromanen är något som återkommer frekvent i nyhetstexterna, framförallt i Aftonbladet (27 procent jämfört med Nerikes Allehandas fyra procent). Denna jämförelse känns, som Jerzy Sarnecki uttrycker det,

"ganska begåvad". Det ligger lite i människans natur att försöka göra saker och ting mer begripliga. Andra sidan myntet blir dock att sådana jämförelser resulterar i teman, vilket i sin tur kan skapa en illusion av att brottet är vanligare än vad det faktiskt är. Vi får sällan läsa om våldtäkter i hemmet, som i realiteten är långt mer vanliga än överfallsvåldtäkter, vilket Sarnecki och Börjesson bekräftar.

Vid frågan om man lärt sig något av rapporteringen kring fallet Eliasson uppkom något intressant. Samtliga journalister som vi intervjuat ansåg att de egentligen inte skulle ta med sig något, rapporteringen hade skötts korrekt (Sköld på Aftonbladet kunde dock inte svara på detta). Nyhetschefen på NA och ansvarig utgivare på AB, reserverade sig dock och ansåg att man nog kunde ta med sig någon lärdom. Ur ett större perspektiv hade rapporteringen varit bra. Frågan vi ställer är om man någonsin blir fullärd? Denna upptäckt är svår att koppla till någon teori, men kanske har vi sått ett frö till vidare diskussioner, kanske om journalisters självdistan.

Något vi ofta såg var hur tidningarna skrev om otryggheten i Örebro. Det förekom oftare i Nerikes Allehanda, vilket inte är så konstigt då den tidningen ligger närmre händelserna. Tidningarna skrev aldrig rakt ut att det var otryggt utan det handlade mer om att de pratat med kvinnor som kände sig oroliga eller om personal inom vården som var tvungna att bära överfallslarm. Det är svårt att veta om media påverkar läsarens upplevda trygghet eller inte.

Många gånger vet man inte om det är rapporteringen som skapar rädsla eller om tidningarna rapporterar för att läsarna redan är rädda. Kanske är det en kombination av dem båda. Åsikterna går isär, enligt Gerbners kultiveringsteori skapar vi vår världsbild efter det vi tar till oss från media. Men hans teori är omdiskuterad. Gabriella Sandstig tar upp att det finns ett behov av information och media behövs för att kunna informera om det som händer. Hon tar även upp det faktum att ju oftare vi påminns om något desto mer otrygga kommer vi att känna oss. Detta gör att media måste balansera mellan att få ut nödvändig information men inte för många artiklar för det kan då resultera i en känsla av otrygghet.

Anette Niklasson
Cornelia Nortier
Josefin Blennow

Foto: Josefin Blennow

ABSTRACT

Title: Mannen som satte skräck i en stad - En studie om framställningen av Örebro-mannen i Aftonbladet and Nerikes Allehanda

Authors: Anette Niklasson, Cornelia Nortier and Josefin Blennow

Program: Journalistic Program, Department of Journalism, Media and Communication, University of Gothenburg.

Purpose: In this study we aim to study how two newspapers - Nerikes Allehanda and Aftonbladet, have chosen to portrait Sweden's worst serialrapists, Niklas Eliasson. We are interested in conceiving explanations as to why the reporting comes across the way it does. What consequences could it have? To be able to answer this, we intend to proceed from a series of fundamental questions:

- What deliberations were taken into consideration, while writing the articles?
- How do the journalists regard their articles and the portrayal of Niklas Eliasson?
- Why was he portayed the way he was?
- How do the experts and police look upon the portrayal?
- How is Niklas Eliasson portrayed in the media (in this case Aftonbladet and Nerikes Allehanda?).
- Does the media's portrayal have any stereotyping effects of the perpetrator?

Theories: Proceeding from these questions we have tried to make sense of the portrayal of Eliasson in media. To enable this and make it reliable we have engaged our results with different theories and expert statements. Our method was both quantitative, in analyzing 85 articles and qualitative in the form of interviews.

Ester Pollack's "En studie i medier och brott" was mostly referenced as it discusses the cultivation theory, moral panic and stereotypes, among other things. Another central theory was the Potterbox theory from Clifford G. Christian's Media Ethics.

Results and conclusions: Our study shows that there are differences between the two papers that we have analyzed. Both Aftonbladet and Nerikes Allehanda believe that their reporting on the case of Niklas Eliasson have been correct. According to them, only facts of relevance has been published. According to our study, that is probably not the case at all times. It is very difficult to measure what is right and what is wrong in this case. One of our major findings in the study is that Aftonbladet uses a much more graphic language, probably due to the nature of tabloid press. Nerikes Allehanda is a local newspaper that probably has another type of responsibility towards the city of Örebro, as apposed Aftonbladet, which does not have the same physical closeness. Also, there was quite a great gap of time between the two papers, in regards of publishing name and photo of the perpetrator. Aftonbladet published this on 2010-27-11, when Eliasson had confessed to eight of the fifteen assaults; while Nerikes Allehanda waited until 2011-03-03, when he was prosecuted. Both papers claim that they did publish Eliasson's name and photo at an appropriate time. Police and experts however do not think so. Conclusively, the two papers have different ways of portraying Eliasson. Media have a describing power and the papers contribute to our interpretation and perception of reality.

Basuppgifter:

"Mannen som satte skräck i en stad. En studie om framställningen av Örebro-mannen i Aftonbladet & Nerikes Allehanda".

Anette Niklasson Cornelia Nortier och Josefin Blennow.

JMG – journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet

Journalistprogrammet termin 3

Handledare: Britt Börjesson och Jenny Wiik

Kontakt:

gusniklul@gu.se, josefin.blennow@hotmail.com, guscorno@gu.se

Syfte

Vårt huvudsakliga syfte består i, som tidigare nämnts i ledaren, att se hur Aftonbladet och Nerikes Allehanda porträtterat Eliasson samt att ta fram tänkbara förklaringar till varför framställningen ser ut som den gör? För att besvara detta avser vi utgå ifrån en rad grundläggande frågeställningar:

- Hur framställs Örebro-mannen? Bidrar denna framställning till en stereotypiserad bild av Eliasson?

- Hur tänkte journalisterna vid rapporteringen?

Hur anser journalisterna sig ha framställt honom?

Och varför framställdes han så?

- Vad anser experterna (kriminolog, forskare, teoretiker) om medieframställningen och vilka konsekvenser kan den få?

- Vad tycker polisen om medias rapportering?

Hur har Eliasson framställts enligt polisen?

Är framställningen berättigad?

Motivering

Vi blev intresserade av ämnet efter att vi läst en uppsats om hur Hagamannen framställts i media. Vi hade rapporteringen om Niklas Eliasson färskt i minnet då det vid tiden för uppsats var en uppmärksam historia i media. Dessutom skulle rättegången just ta sin början. Eftersom ämnet var aktuellt och intressant valde vi att skriva om framställningen av honom i media. Intresset för hur journalisterna tänkte när det skrev om honom och hur man egentligen resonerade på redaktionen vid sådana här tillfällen, väcktes. Hur stor är egentligen skillnaden mellan Nerikes Allehanda, en lokaltidning på orten, där det hela utspelades, och Aftonbladet? Med vår undersökning önskar vi tillföra forskningen kunskap om hur en serieväldtäktsman skildrats i de utvalda tidningarna.

Urval

Tidningar:

Anledningen till att vi valde just Nerikes Allehanda och Aftonbladet var att vi ville granska en lokaltidning på orten, och då var valet självklart att det skulle

bli den största det vill säga Nerikes Allehanda. Aftonbladet är Sveriges största kvällstidning, också där föll sig valet självklart. Vi tyckte att det var en intressant jämförelse mellan de båda, och vi anade att vi skulle kunna se stora skillnader mellan dem båda.

Vi valde att ta artiklar från papperstidningarna. Detta gjorde vi i Mediearkivet. De sökord vi använde oss av var följande:

Niklas Eliasson, Örebromannen, Örebro and våldtäkt*, serievåldtäktsman*, serievåldtäkt*. Vi sökte även med orden Örebro and våldtäkt* under de månader där han åtalades för ett fall. Alltså, april 2005, augusti 2005, april 2006, april 2008, april 2009, september 2009, oktober 2009, november 2009, dec 2009, mars 2010 och okt 2010.

Vi gjorde den sista sökningen i mediearkivet den 14 april, detta för att någonsans avgränsa vårt arbete och kunna börja med framtagandet av resultat och slutsatser. Vi fick till slut fram 85 artiklar mellan 2009 och 2011.

Experter:

Vi har valt att intervjua en rad experter inom relevanta områden. Dessa har tillfört vår studie ovärderlig kunskap och förklaringar till många av våra frågeställningar.

Kvantitativ metod

Vårt arbete består bland annat av kvantitativ analys av artiklar. Vi granskade totalt 84 artiklar ur Nerikes Allehanda och Aftonbladet. Vi kodade samtliga artiklar som fanns i Mediearkivet om Niklas Eliasson inom det aktuella tidsspannet. Artiklar där det inte framgår att det är Niklas Eliasson som berörs, valdes bort. Detta inträffade i början av bevakningen. Vi har kontrollerat att samtliga kodade artiklar berör Niklas Eliasson, då vi jämfört med åtalpunkterna, så att vi skulle vara säkra på att det verkligen var rätt gärningsman.

Krönikor har utslutits av den anledningen att det är en journalist som tycker till om fallet. Vi vill granska hur tidningarna skildrat honom, inte fokusera på personliga reflektioner från olika journalister. Vi har valt att granska bilder av Niklas Eliasson, vi har alltså fokuserat på bilder som endast är på honom. Genrebilder är ointressanta för vår studie. Det intressanta var att se när och hur man valde att publicera bild på honom i de olika tidningarna. Även valet av bildtyp var intressant, exempelvis om bilden var pixlad, dold eller helt ocensurerad.

Vi har kodat artiklar kontinuerligt, för att få med de senaste artiklarna som berör fallet. Kodningen gick relativt snabbt, då vi hade en överskådlig mängd material. För mer information se bifogat kodschema samt förklaringar till kodschemat.

Kvalitativ metod

Vi har gjort totalt 10 kvalitativa intervjuer. Intervjuerna har tagit cirka 30-60 minuter. Vi har försökt att boka in intervjuerna så att vi allihop kunnat vara med. Men

för att effektivisera arbetet har vi delat upp några av intervjuerna mellan oss. Intervjuerna. Vi skrev gemensamt ner frågor inför varje intervju, som vi sedan utgick från. Vi har sedan gjort tillägg utifrån vem vi skulle intervjua. Men vi har utgått från samma frågor vid samtliga intervjuer. Vi kontaktade dem vi skulle intervjua via telefon och mail och bestämde sedan tid då vi skulle ringa upp dem för intervju. Intervjuerna med journalisterna gjordes per telefon, då vi gjorde bedömningen att det skulle vara för tidskrävande att åka till både Örebro och Stockholm. Intervjuerna via telefon fungerade bra, vi spelade in samtliga och har sedan transkriberat dem. Vi valde sedan ut de delar vi tyckte var relevanta för vårt arbete.

De flesta av forskarna och experterna har vi intervjuat personligen, vi har gjort intervjuerna tillsammans så att vi alla tre kunde vara med och ta del av vad som sagts. Vi tyckte att det var relevant att ha med forskare och experter inom de ämnen som berör vårt arbete. Vi valde även att intervjua Britt Börjesson, vår handledare då hon forskar om etik, vilket är ett centralt ämne i vår uppsats. Hon är även mycket kunnig inom kriminaljournalistik, vilket är precis det vi studerar här. Eftersom Börjesson inte examinerar vårt arbete gjorde vi bedömningen att det inte skulle vara olämpligt att intervjua henne. Vår högsta prioritet var att få intervjuer med de journalister som skrivit om Niklas Eliasson på båda tidningarna, vilket vi lyckades med. Vi talade även med ansvarig utgivare på Aftonbladet samt nyhetschefen på Nerikes Allehanda då de kunde svara på ytterligare frågor bland annat gällande publicering. Se bilaga med intervjuguider till de intervjuade. Vi är även glada att vi lyckats få en intervju med professorn i kriminologi, Jerzy Sarnecki, då han är den kriminolog som mest frekvent uttalat sig kring fallet Eliasson i medierna. Detsamma gäller Örebropolisens informationschef, Torbjörn Carlson, som är ytterst insatt i fallet och den som informerat medierna löpande genom hela processen.

Svagheter

Att vi har relativt lite artikelunderlag (84 stycken) kan vara en svaghet för vårt arbete, men vi gör bedömningen att det är tillräckligt då vi kodat samtliga artiklar som finns tillgängliga på Mediearkivet. Vi kunde eventuellt valt att koda fler tidningar men vi gjorde bedömningen att Nerikes Allehanda och Aftonbladet var mest relevanta då vi anade att vi skulle kunna se störst skillnad mellan dem båda. Undersökningen syftar endast till att ge en bild av hur de utvalda tidningarna framställt Niklas Eliasson, så vi har varit försiktiga med generaliseringar. Även tidsbristen och den begränsade storleken på en C-uppsats sätter käppar i hjulet för oss att analysera fler tidningar och teorier, samt göra fler intervjuer. En intervju med Helena Sträng, ansvarig utgivare på Nerikes Allehanda, var önskvärd men då hon befunnit sig på tjänsteresa har vi inte hunnit med detta. Vi har även försökt kontakta Katarina Wennstam, som föreläst och skrivit flertalet böcker om våldtäkt och kvinnor. Dock fick vi aldrig något svar från henne. Inte heller Leif GW Persson blev intervjuad, då hans sekreterare svarade att han inte hade tid. Linda Hjertén, journalist på Aftonbladet gick

efter flertalet kontaktförsök inte att få tag på, detta trots att hennes kollega Josefin Sköld uppmanat henne att prata med oss.

Problem

Det tog ett tag innan vi formulerade vårt syfte vilket drog ut på tiden i början. Vi hade en trög startsträcka men när vi väl kommit igång så har det gått bra. Att få intervjuer med journalister på Aftonbladet visade sig inte vara det lättaste. Kodschemat var också lite rörigt till en början, och vi har gjort en del ändringar längs vägen, då vi upptäckt att saker behövdes läggas till eller ändras i variablerna. Mot slutet av arbetet upptäckte vi att det fanns artiklar på Mediaarkivet, som vi fick koda in efter att vi gjort diagram, vilket försenade arbetet.

Styrkor

Vi har många intervjuer med flertalet experter och journalister, vilket ger oss en större reliabilitet. Även det faktum att vi analyserat samtliga artiklar under den utvalda tidsperioden om Niklas Eliasson ger styrka åt arbetet.

Om vi haft mer tid

Då hade vi eventuellt åkt till Örebro för att göra intervjuer på plats med Neri-kes Allehanda och polisen. Vi hade träffat åklagare och läst igenom akten från tingsrätten (förundersökningen är på över 2000 sidor) för att få större insikt i åtalets samtliga punkter. Självklart hade vi även kunnat göra fler intervjuer och analysera fler tidningar. Om vi dessutom hade haft obegränsat med pengar så hade vi betalat Leif GW Persson för en exklusiv intervju. Skämt åsido, hade vi haft mer tid så kanske vi hade kunnat få tag på fler människor, vilket hade utökat studien. Vidare forskning hade kunnat inkludera ovanstående och dess resultat hade dessutom blivit mer generaliserbart.

Tidsplan

Vi har arbetat enligt följande tidsplan:

- v. 12 grundläggande research och förberedelser
- v. 13 research och förberedelser
- v. 14 kodning av artiklar, intervjuer
- v. 15 stansning av material och körningar i SPSS, intervjuer
- v. 16 intervjuer och sammanställning
- v. 17 sammanställning och skrivande

Bilder

Vi har tagit egna genrebilder, bland annat från Örebro. Vi använder annars ett flertal faksimil i vårt arbete för läsaren ska få en bild av hur man framställt Niklas Eliasson. Detta för att skapa en känsla för hur han framställts i de båda tidningarna då det skiljer sig i upplägg och framställning. Flera av bilderna har tagits av Joakim Aleryd, vi har hans tillstånd för publicering. Josefin Blennow har tagit de flesta av bilderna.

Arbetsfördelning

Vi har strävat efter ett effektivt och nära samarbete. Vi har delat lika på arbetsuppgifterna, vissa moment har vi gjort tillsammans och vissa har vi delat upp då det varit mer tidseffektivt. Vi har träffats i stort sett varje dag 9-18, även om arbetsuppgifterna ibland varit fördelade mellan oss. Under research-perioden arbetade vi mer individuellt. Vi delade upp böckerna mellan oss och skrev sedan sammanfattningar om teorier och liknande så alla i gruppen skulle kunna läsa om dem. Kodningen av artiklarna har vi jämt fördelat mellan oss. Vi delade upp samtliga artiklar från de båda tidningarna på tre, så att vi allihop kunde koda från båda tidningarna. Själva artiklarna som denna studie resulterat i har vi fördelat mellan oss enligt nedan:

Anette:

Intervjuer:

Daniel Lagerqvist NA

Mattias Frödén NA

Torbjörn Carlsson polisen Örebro

Artiklar:

Så blev han Sveriges värsta sexualbrottsling 5229 tecken

Att publicera eller inte – det är frågan 7770 tecken

Begreppet Örebromannen 2723 tecken

Brottsjournalistik och etik 6656 tecken

Antalet anmälda våldtäkter ökar dramatiskt 5194 tecken

Slutkrönika – "Adekvat och direkt korkat" – 4845 tecken

Cornelia:

Intervjuer:

Jan Helin, Aftonbladet

Monica Berntsson, NA

Artiklar:

Resultat: namn-och bildpublicering 5218 tecken

Mediebilden och tryggheten 9975 tecken

Resultat: mediebilden och tryggheten 7658 tecken

Resultat: brottsjournalistik och etik 4889 tecken

Resultat: hur tänkte ni här? 4760 tecken

Resultat: begreppet Örebromannen 3578 tecken

Samt en tidslinje

Josefin:

Intervjuer:

Jerzy Sarnecki, professor kriminologi

Josefin Sköld NA
Gabriella Sandstig, GU

Artiklar:

Hur tänkte ni här? – Om tidningarnas sätt att skriva 9781 tecken
Experterna har ordet 7942 tecken
Mediernas makt 11011 tecken
Lagens väktare har ordet 10 366 tecken

Gemensamt:

Intervjuer:

Britt Börjesson GU
Kent Asp GU

Artiklar:

Ledare 4012 tecken
Slutdiskussion 7307

Muntliga källor:

Britt Börjesson, universitetsadjunkt JMG, brittborejesson@jmg.gu.se, 031- 7861203 ??

Daniel Lagerqvist, nyhetschef Nerikes Allehanda, daniel.lagerqvist@na.se, 019-155159

Gabriella Sandstig, forskare JMG, gabriella.sandstig@jmg.gu.se, 031-7864794

Jan Helin, ansvarig utgivare Aftonbladet, janhelin@aftonbladet.se 08-725 20 00

Jerzy Sarnecki, professor i kriminologi, sarnecki@criminology.su.se , 070-3727839

Josefin Skjöld, reporter Aftonbladet, josefinskjold@aftonbladet.se 08-725 20 00

Kent Asp, professor i journalistik, kentasp@jmg.gu.se 031-7861228

Mattias Frödén, reporter Nerikes Allehanda, mattiasfrodén@na.se 019-155020

Monica Berndtsson, reporter Nerikes Allehanda, monicaberndtsson@na.se 019-155024

Torbjörn Carlson, informationschef Örebropolis, 070-3216839

Skriftliga källor/refererade:

Hadenius m.fl (2008): Massmedier – press, radio och tv i den digitala tidsåldern. Ekerlids förlag.

Pollack, Ester (2001): En studie i medier och brott. Stockholm: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.

Hadenius, Stig & Weibull, Lennart (1990): Sensationsjournalistik eller nödvändig granskning? Eifels tryckeri.

Wennstam, Katarina (2005): En riktig våldtäktsman. Albert Bonniers förlag

Weibull, Lennart & Börjesson, Britt (1995). Publicistiska seder. Tidens förlag/Journalistförbundet

Falkheimer, Jesper & Leijonhufvud, Sigfrid (2002). Sensationsjournalistik – i vems tjänst? Norstedts tryckeri

Morgan, Michael (2002). Against the mainstream – the selected works of George Gerbner. Peter Lang Publishing Inc.

Ekecrantz, Jan & Olsson, Tom (1998) Det redigerade samhället, om journalistikens, beskrivningsmaktens och det informerades förnufts historia. Carlssons Bokförlag

Åkerström Malin Kriminalitet Kultur Kontroll (1996) Carlssons Bokförlag

Skriftliga källor/ej refererade:

Olsson, Sara (2005): Hagamannen – så våldtogs en stad. Projektarbete Linköpings Universitet.

Bilaga 1 - Intervjuguider

Intervjuguide till anställda på tidningarna (journalister, nyhetschef, ansvarig utgivare)

- Hur har ni rapporterat kring händelsen Örebromannen?
- Är du nöjd med den rapportering som har gjorts?
- Hur tycker du att ni framställt NE?
- Finns det några riktlinjer ni går efter vid sådana här händelser? Vad gör du för etiska övervägningar?
- Vad är viktigt att få med i en sådan här artikel (t ex expertuttalanden)?
- Vad kunde ni gjort bättre/annorlunda? Vad har ni lärt er?
- Finns det något som ni valde att inte ta med i er rapportering?
- Vad var det svåraste med rapporteringen?
- Vad var svårt med framställningen av Niklas Eliasson?
- Hur tycker du att ni framställt NE?
- Vad har ni fått för reaktioner från allmänheten/media?
- Hur har samarbetet med polisen fungerat? Tycker du att ni fått tillräckligt information?
- Ser du någon skillnad på rapportering mellan Aftonbladet och lokaltidningen?
- När ni gör gärningsbeskrivningar så använder ni ofta ett målade språk jämfört med andra -varför/ vad ger det? Är det relevant i en nyhetstext?
- Hur gör du för att veta exakt vad som hänt, du var ju inte med på plats?
- Hade ni någon tanke om att rapporteringen kunde ge en känsla av otrygghet?
- Följande frågor gäller när tidningarna har skrivit om moral, levnadssätt, intressen osv. Kan det bidra till att en viss bild av gärningsmannen skapas? En stereotyp? Risk att man bara visar en sida? Är viktigt att man får med? Är det relevant att ta med?
- Ni pratar mer med folk runt omkring och gamla klasskamrater? Hur relevanta är de källorna? Finns det inte någon risk att de (gamla klasskamrater) ändrar sin ursprungliga uppfattning om honom efter all rapportering i fallet?
- TV och Aftonbladets webb gick ut med varningen från polisen att kvinnor inte bör vistas ute när det är mörkt -vad tycker du om att media går ut med det? Funderade ni någon gång på att gå ut med en varning?
- (Till Aftonbladet) Ni citerade NA ganska mycket i era artiklar, vad berodde det på? Varför ringde ni inte upp själva till källorna?
- Vad tycker du om publicering av bild på NE? När är det ok? Hur mycket tänker man på hans familj?
- Vi pratade med Jerzy Sarnecki som är kritisk och menar att det handlar mycket om att sälja lösnummer. Vad har du att säga om det?
- Tror inte det finns en risk att den blir en skev bild av våldtäkter just för att man rapporterar om överfallsvåldtäkter?
- (Till Aftonbladet) Ni använder er av starka ord som t.ex. "Sveriges värsta våldtäktsman genom tiderna". Tycker du att det är relevant att förmedla en nyhet med så starka ord?

Intervjuguide till polisen

- Hur ser rapporteringen ut vid sådana här fall, är det något man tar hänsyn till eller tänker speciellt på?
- Vilka överväganden gör ni när ni ska gå ut med information till media? Hur mycket info får media?
- Vad tycker ni om medias rapportering av Niklas Eliasson? Har den varit rättvis/felaktig?
- Hur var det med all ryktesspridning?
- Var det direkta osanningar som publicerades i tidningarna?
- Visste ni att det var Eliasson tidigt i spaningen?
- Vad tycker du om bildpublicering av gärningsmän?
- Hur tycker du att Niklas Eliasson har framställts i media?
- Vad tycker du om att gamla klasskompisar ofta uttalar sig om NE?
- Funderade ni på att gå ut med en varning till allmänheten om att det var farligt att röra sig i Örebro?
- Niklas Eliasson måste vara ett ovanligt fenomen? Hur vanligt är det med serievåldtäktsmän?
- Är det något ni kunde gjort annorlunda?

Intervjuguide experter

- Finns det några gemensamma dra i tidningar hur man framställer brottslingar?
- Hur tycker du att Örebromannen har framställts i media? Tycker du att framställningen är bra?
- Hur brukar den etiska diskussionen gå på redaktionen vid sådana här fall?
- Finns det några gemensamma drag för hur man framställer den här typen av brottslingar?
- Hur stor makt har media? (Med tanke på att de uttalar sig om moral o.dyl.)
- Vad tror du att den här typen av rapportering kan få för effekter för läsarna och för samhället i stort?
- Aftonbladet skriver ofta väldigt målande medan Nerikes Allehandas gör en gärningsbeskrivning bara rakt av liksom. Har det någon skillnad i påverkan på folk?
- Tror du att media kan bidra till att framställa gärningsmannen stereotyp? Kan man säga att tidningen skapar hans identitet?
- Ofta förekommer det gamla klasskamrater i artiklarna. Hur tillförlitligt är det att prata med dem?
- Tror du man har ändrat sättet att rapportera på sen Hagamannen?
- Vad tror du om skillnader mellan lokal och kvällspress?
- Om man ser det ur en etisk synvinkel, när är det ok att publicera bild?
- Är det relevant att man skriver om personliga egenskaper och intressen? Försöker man göra honom mer mänsklig?
- Han jämför ofta med Hagamannen? Vad kan det ge läsaren?
- Wennstam skriver om våldtäkter och hon tycker att media visar en skev bild av just våldtäktsbrott håller du med om det?
- Varför väljer man så starka formuleringar som i Aftonbladet? Har formuleringar

---

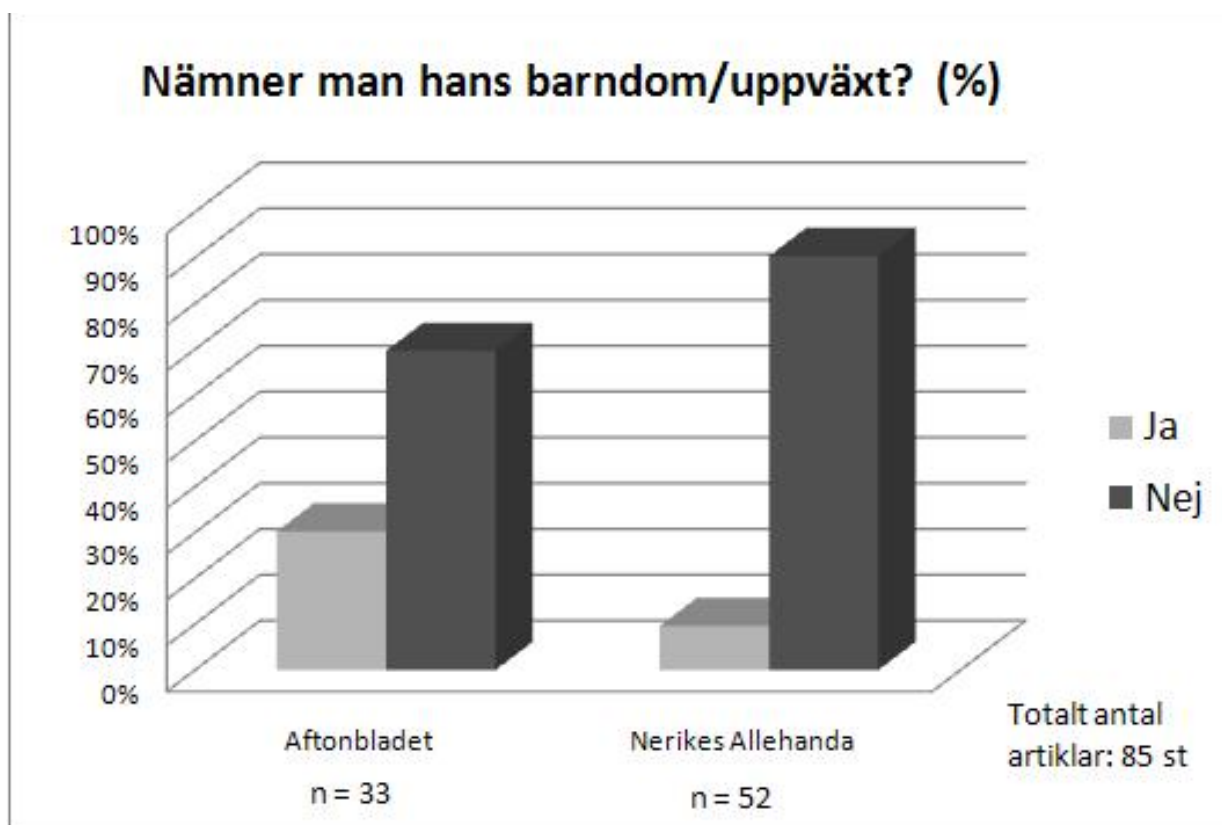
och språket i en text någon betydelse?

- Hur mycket tror du att journalisterna själva resonerar kring de etiska principerna på redaktionen?
- Vad kan rapportering om sådana här dåd få för konsekvenser på invånarna i en stad?
- Tror du att media kan påverka tryggheten genom sättet de skriver på?
- Tv och webben gick ut med en varning från polisen att kvinnor inte bör vistas ute sent på kvällen ensamma. Kan det påverka omgivningens känsla av trygghet?
- Har media något ansvar för hur och vad de rapporterar om?
- Hur tror du foton och bilder påverkar ens trygghetsupplevelser? (t.ex bilder på buntband) (Aftonbladet publicerade mycket tidigare)
- Hur tycker du att man ska jobba med tryggheten/otryggheten i en stad?
- Hur påverkar en sådan här händelse oss egentligen med tanke på trygghet osv?

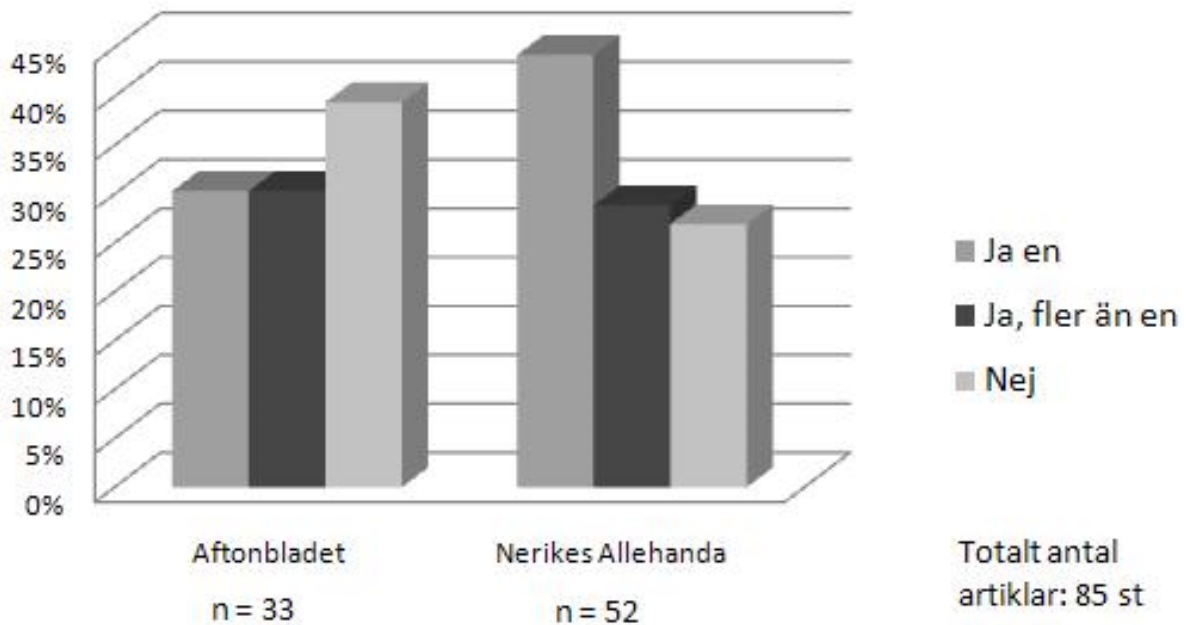
Intervjuguide Jerzy Sarnecki

- Vad kännetecknar en serievåldtäktsman?
- Anser du att media gett en rättvis bild av Niklas Eliasson?
- Kan medias rapportering bidra till att man skapar en viss bild av gärningsmannen?
- Tror du medias rapportering påverkar läsarna?
- Vad tycker du om att tidningar uttalar sig om Eliassons levnadssätt och moral?
- Tidningarna ringer ofta upp gamla klasskamrater och frågar om de kommer ihåg hur gärningsmannen var när han gick i skolan. Hur trovärdigt är det?
- Niklas Eliasson jämförs ofta med Hagamannen, varför gör man ständigt jämförelser mellan brottslingar?
- GW uttalade sig om att den största skillnaden mellan Eliasson och Lindgren var att Eliasson planerade sina dåd, håller du med om det?
- TV och webb gick ut med en varning från polisen i Örebro om att kvinnor inte bör vistas ensamma ute när det är mörkt i Örebro. Hur påverkar det omgivning och samhälle?
- Vad tror du att han kommer få för straff?
- Varför är det förmildrande på grund av att gärningsmannen samarbetar genom att erkänna?
- Tror du att han ångrar sig?

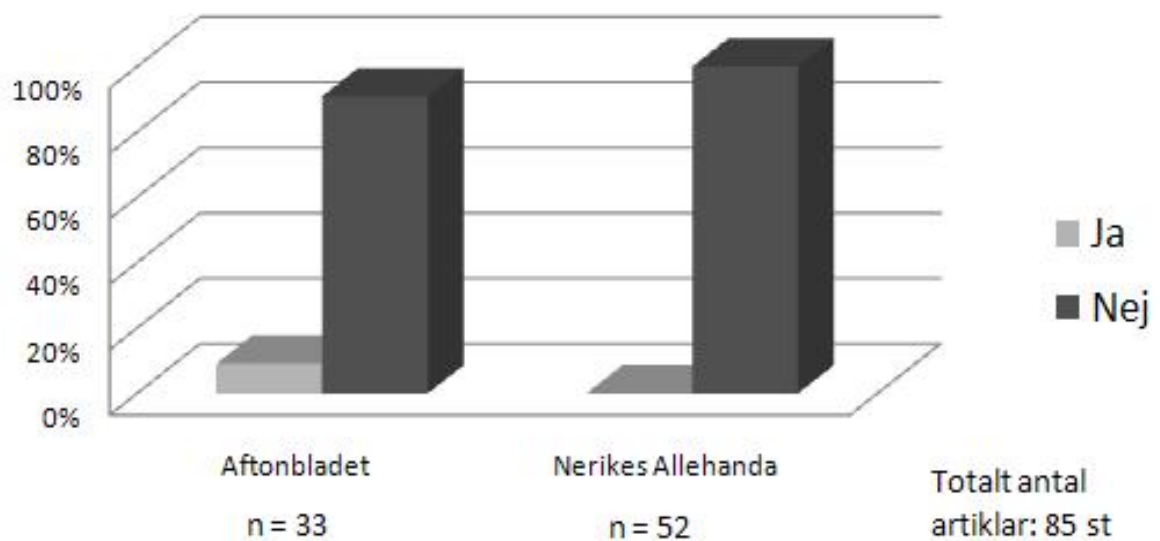
Bilaga 2 – Övriga tabeller

Har tidningarna några experter? (%)

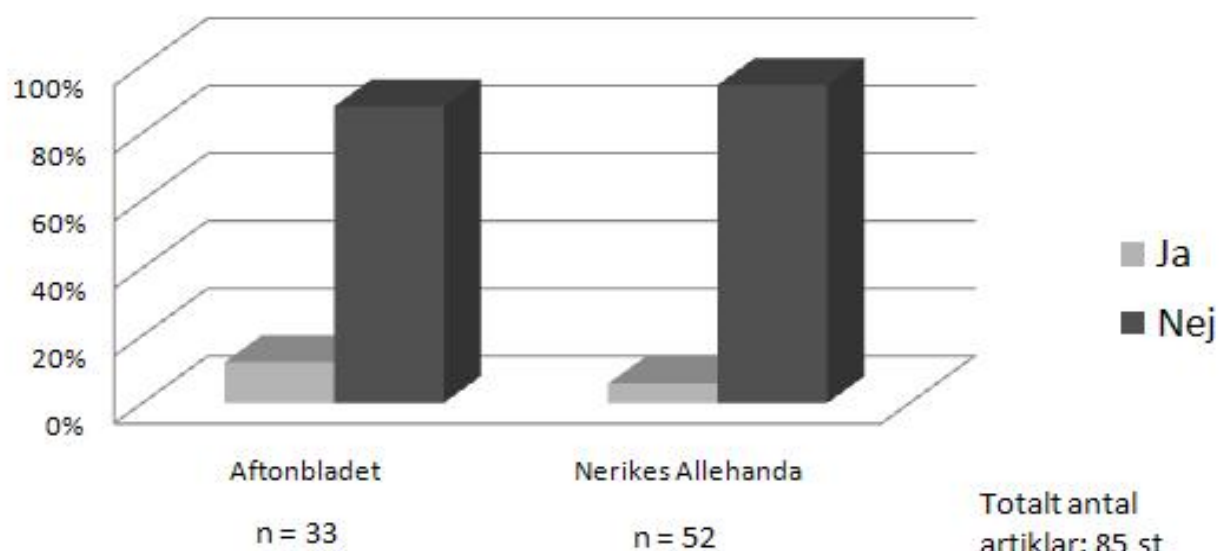

Ger tidningarna gärningsmannen en pseudonym? (%)

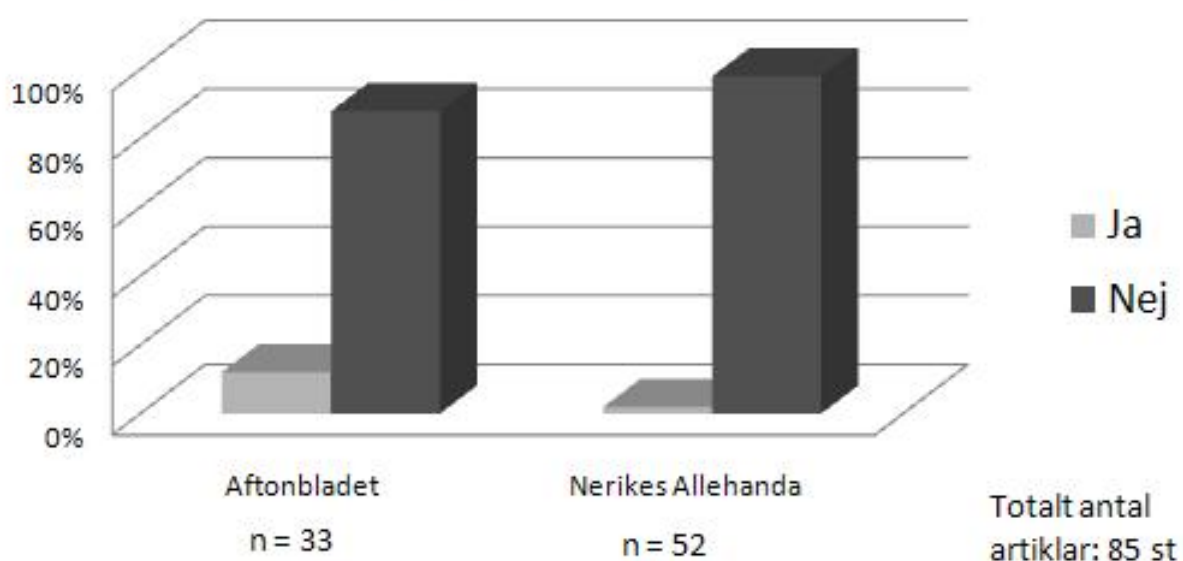

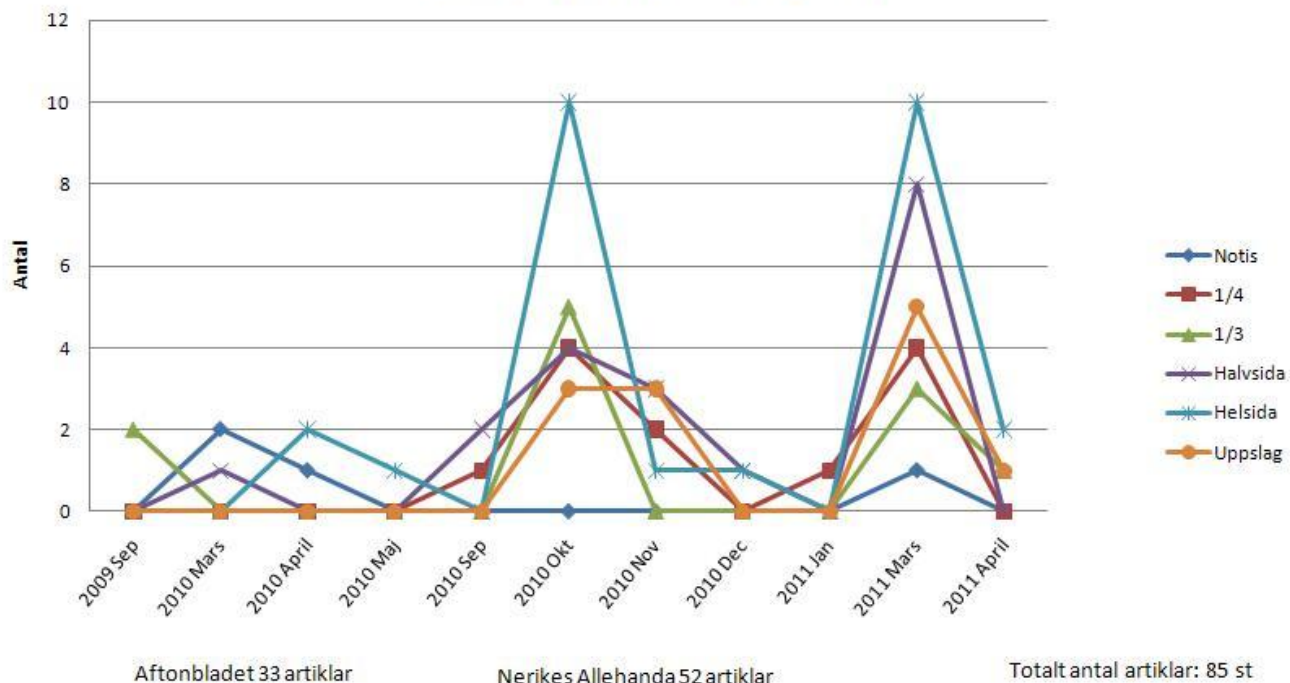
Nämner/ presenterar tidningarna resultat från kriminalvårdsrapporten? (%)

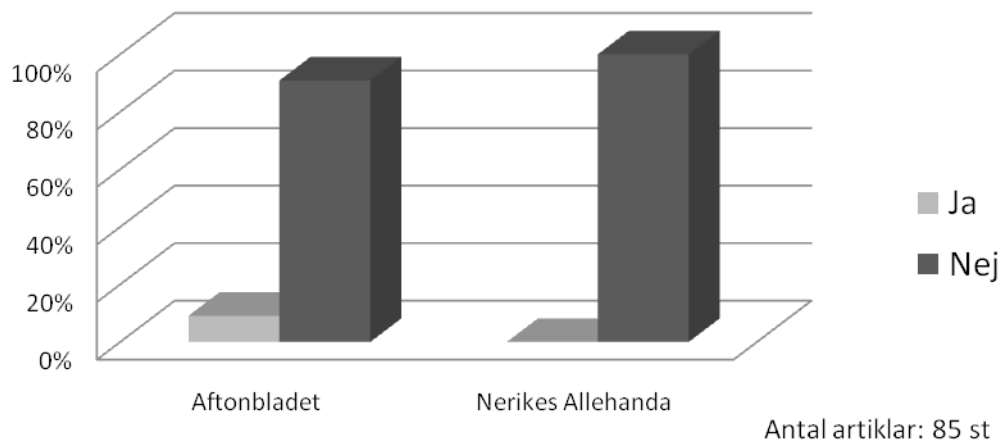
Nämner tidningarna något om hans yrke/titel? (%)

Artikelstorlek (i antal över tid)

Nämner tidningarna något om hans hem/boende?

Bilaga 3 - Kodschema

V1. Artikelnummer

1. 1
2. 2.....

V2. Tidning

1. Aftonbladet
2. Nerikes Allehanda

V3. År

1. 2009
2. 2010
3. 2011

V4. Månad

1. Januari
2. Feb
3. ...

V5. Datum

1. Den första
2. Andra
3. Tredje...

V6. Placering

1. Förstanyhet, första sidan
2. Annan placering

V7. Storlek

1. Notis
2. ¼
3. 1/3
4. Halvsida
5. Helsida
6. Uppslag
7. Flera sidor
8. Framgår ej

V.8 Är artikeln en del av flera artiklar inom samma ämne i ett sammanhängande flöde...?

1. Ja
2. Nej

V.9 Publiceras en bild på gärningsmannen?

1. Ja, N.E syns tydligt

-
2. Ja, en pixlad
  3. Nej
  4. Tecknad bild
  5. Ja, men dold

V10. Nämns Niklas Eliasson vid namn?

1. Ja
2. Nej

V11. Används någon pseudonym för Niklas Eliasson?

1. Ja
2. Nej

V. 12 Beskrivs Niklas Eliassons hem/boende?

1. Ja
2. Nej

V 13. Anges Niklas Eliassons yrke/titel?

1. Ja
2. Nej

V. 14. Beskriver man Niklas Eliassons barndom/uppväxt?

1. Ja
2. Nej

V.15 Nämns gärningsmannens levnadssätt och/eller moral? (ex. ensam ung man, missbrukare, betyg, bråkstake etc.)

1. Ja
2. Nej

V.16 Beskriver man Niklas Eliassons personliga intressen? (Ex. WoW, våldsfilm)

1. Ja
2. Nej

V. 17 Nämner man/presenterar man resultat från Niklas Eliassons kriminalvårdsrapport/sinnesundersökning?

1. Ja
2. Nej

V.18 Nämns/uttalar sig familj/närstående/vänner/ grannar?

1. Ja
2. Nej

V. 19 Uttalar sig någon expert i texten?

-
1. Ja en
  2. Ja, fler än en
  3. Nej

V.20 Uttalar man sig om Örebroarnas/omgivningens trygghet?

1. Ja
2. Nej

V. 21 Använder man sig av förstärkande ord i texten? Exempelvis: "Sveriges värsta serievåldtäktsman genom tiderna." (Aftonbladet 101127, s 6)

1. Ja
2. Nej

V. 22 Jämför man Niklas Eliasson med Niklas Lindgren (Hagamannen) i texten?

1. Ja
2. Nej

V.23 Beskriver man tillvägagångssätt/ brottsscenario (gärningsbeskrivning)?

1. Ja
2. Ja, med uttalanden från N.E själv, från förhör
3. Ja, genom faktaruta/karta
4. Nej

v.24 Övrigt –anteckningar

Bilaga 4 - Kommentarer till kodschema

Vi har valt att koda våra artiklar utefter 25 variabler, vilka vi ansett vara mest relevanta för vår undersökning. Vi är fullt medvetna om att det alltid är möjligt att använda sig av fler variabler och kategorier. Dock är denna studie både under en viss tidsbegränsning och vi anser även att för många variabler gör större skada än gagn. Samtliga variabler är avsedda att framhäva framställandet av Niklas Eliasson.

Variabel 1 till 7

är grundläggande variabler som identifierar datum, år, placering etc. Det hjälper oss att sortera artiklarna. Den sista variabeln behandlar artikelns storlek, vilket är relevant för att kunna avgöra hur mycket utrymme och uppmärksamhet artikeln fått. Vi har valt att uppskatta storleken utefter en rad kategorier. Vi kom överens om vad vi ansåg vara en tredjedel, en fjärdedel etcetera, för att alla skulle koda artiklarna likadant. Att mäta exakta centimeter ansåg vi vara svårt att relatera till för läsaren.

Variabel Datum

är en tilläggsvariabel för att underlätta upprättandet av statistik. För att få fram en tidsaxel är förutsättningen att det bara finns en variabel för datum, och inte tre (år, månad och dag är alltså sammanslagna till enbart år och månad här).

Variabel 8

anger om artikeln tillhör flera artiklar inom samma ämne under samma dag. Med den här variabeln hoppas vi se hur stort utrymme ämnet Eliasson upptar i tidningen.

Variabel 9

säger oss om någon bild publicerats i samband med artikeln. Detta är intressant eftersom det är en del av porträtteringen av Niklas Eliasson. Vi kan på så vis även se när olika typer av bilder publicerats och skapa en tidslinje från pixlad till helt ocensurerad ansiktsbild. Vi kan även urskilja en skillnad mellan tidningarna och deras val av bilder vid olika tidpunkter. Variabeln behandlar alltså enbart bilder på Niklas Eliasson, då det är porträtteringen av honom vi ser till. Genrebilder på exempelvis platser och brottsbevisning har vi valt bort, eftersom det är svårt att koppla till framställandet av honom.

Variabel 10-11

Vi vill kunna urskilja exakt när tidningarna går över från att omnämna gärningsmannen som "23-åringen" till att kalla honom vid namn alternativt pseudonym. Vi kommer här även kunna se om gärningsmannen får någon pseudonym.

Variabel 12-14

anger boende, yrke/titel och barndom/uppväxt. Detta är intressant för att se hur mycket tidningarna går ut med. Vilken typ av information väljer man att ta med i artikeln och därmed anser vara av vikt för läsarna? Kan detta bidra till skapandet av en viss bild av Niklas Eliasson?

Variabel 15

belyser gärningsmannens levnadsätt och moral. Vi anser att man uttalat sig om detta om man påpekar t.ex Niklas Eliassons tidigare missbruk, dåliga betyg eller stökiga skolgång. "...beskriver Niklas Eliasson sig själv som mycket ensam, helt utan nära relationer." (Aftonbladet 27/11 – 2010 s.7)

Variabel 16

beskriver Niklas Eliassons personliga intressen. Omnämmanden av typen, "Eliasson har framförallt visat ett stort intresse för olika kamposporter, men ägnade också mycket tid åt onlinespel och filmer med våldsinslag." (Aftonbladet 27/11 – 2010 s.7) anser vi vara ett uttalande om vederbörandes personliga intressen.

Variabel 17

visar huruvida några resultat presenteras ur Eliassons kriminalvårdsrapport eller sinnesundersökning. Denna kategori kan påvisa om uttalanden kring Eliassons levnadssätt och moral grundas i någon form av pålitlig källa eller inte. Vad grundar journalisterna sina påståenden kring? Syns resultat från denna rapport, utan att man angivit kriminalrapporten som källa?

Variabel 18

används för att se vem som bidrar till hur han porträtteras. Att se om familj, närstående, vänner eller grannar uttalar sig eller omnämns kan även påvisa Niklas Eliassons relationer till omgivningen. Även hur omgivningen har uppfattat honom.

Variabel 19

anger om någon expert uttalar sig. Vi hänvisar här till expertiskunniga inom olika områden såsom kriminologer, psykologer och polisen. Detta för att se om artikeln är reliabel (tillförlitlig).

Variabel 20

Här ser vi till om någon i texten uttalar sig om omgivningens trygghet. Det gäller uttalanden från såväl experter som journalister. Det kan alltså vara både ett citat eller journalistens egna värderingar. Om det i texten finns en underton av otrygghet anges detta inte härvid, utan i vår senare mer djupgående analys.

Variabel 21

mäter om man använder sig av förstärkande ord i texten. Exempelvis: "Sveriges värsta serievåldtäktsman genom tiderna." (Aftonbladet 10/11/27, s 6). Detta för att se hur man använder sig av språket i respektive tidning. Är förstärkandet befogat eller handlar det om sensationsjournalistik där man är ute efter att skapa slående rubriker som säljer?

Variabel 22

används för att se hur ofta jämförelsen mellan Niklas Eliasson och (Niklas Lindgren

---

(Hagamannen) förekommer.

Variabel 23

hänvisar till om det finns en beskrivning av brottsscenarioet i artikeln. Texten går alltid före bilder. Har det funnits gärningsbeskrivning i såväl text som bild (karta) så har vi här prioriterat texten och kodat det under kategori 1 -Ja.

Variabel 24

fungerar som ett fält för övriga anteckningar, tillhörande exempelvis variabel 21 och 15. Här har vi även antecknat nämnvärda citat eller uttalanden i texten.

